

ధర్మము

విచారణ

నేతి శాస్త్రము

సదాశివ సమారంభం

గురు దక్షిణామూర్తి

గురు వేదవ్యాస మహర్షి

గురు కౌశిక మహర్షి

గురు నారద మహర్షి

గురు వాల్మీకి మహర్షి

గురు శిక్ష్యు

శంకరాచార్య మధ్యమాం

గురు దత్తాత్రేయ

గురు బాలాదే

గురు గోరక్ష ముర్తి

గురు ఆదిశంకరాచార్య

గురు రామానుజాచార్యులు

గురు జ్ఞానేశ్వర్

గురు రవిదాస్

గురు కబీర్ దాస్

గురు చైతన్య మహా ప్రభువు

గురు నానక్

గురు రాఘవేంద్ర స్వామి

గురు పీఠ్యహ్లాంద్ర స్వామి

యోగి పరమహంస

అస్మదాచార్య పర్యంతం

గురు తైఠింగ స్వామి

గురు లాహిరి మహాశయ

గురు రామకృష్ణ పరమహంస, అమ్మ శారదాదేవి

గురు వివేకానంద

గురు హాయి బాలా

గురు ఆరబింద్

గురు రమణ మహర్షి

గురు యోగానంద

గురు చక్రవర్తి ప్రభుపాద

గురు మహాత్మాస్వామి

గురు విద్యాప్రకాశానందగిరి

గురు చంద్రశేఖర పరమారాధ్య

వందే గురుపరంపరాం...

నన్ను “నేను” తెలుసుకోవటానికి

నన్ను “నేను” మార్చుకోవటానికి

“నేను” గా ఉండటానికి

మరియు అత్యుత్తమ జీవన విధానానికి

కావలసిన భక్తి,జ్ఞాన,కర్మ,ధర్మ సమాచారం ఒకేచోట తెలుగులో ఉచితంగా!

సాధారణంగా వేదాంతం తెలుసుకోవాలనే కోరిక వుంటుంది, కాని గ్రంథాలు అందుబాటులో లేవు. ఇంకొకరి దగ్గర గ్రంథాలు వుంటాయి, కాని జిజ్ఞాసువులకి ఎక్కడ ఉన్నవో తెలియదు. అలాగే కొన్ని లైబ్రరీ లో కొన్ని రకాల పుస్తకాలు మాత్రమే లభ్యం అవుతున్నాయి, అంతేగాక విలువైన గ్రంథాలు సరైన సంరక్షణ లేక కనుమరుగైపోతున్నాయి, కనుక మన అందరి కోసం భారత ప్రభుత్వం పురాతన ఆధ్యాత్మిక గ్రంథాలను సంరక్షించే నిమిత్తం ఎంతో శ్రమతో కంప్యూటరీకరణ ద్వారా ఒక చోట చేర్చుతూ ఆన్ లైన్ చేయటం జరిగింది. ఇటువంటి విలువైన జ్ఞాన సంపదను మరింత సులభంగా అందుబాటులోకి తీసుకురావటానికి సాయి రామ్ సేవక బృందం ఉడతా భక్తి గా ఇప్పటివరకే దాదాపు 5000 పుస్తకాలను వివిధ వర్గాలుగా విభజించి PDF(eBOOK) రూపంలో ఆన్ లైన్ లో ఉచితంగా అందించటం జరిగింది. కనుక ప్రతి ఒక్కరు ఈ సదవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకోగలరు. ఇందుకు సహాయం అందించిన భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్(డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా <http://www.new.dli.ernet.in>), ఆర్కైవ్ వెబ్ సైట్(<https://archive.org>), గూగుల్ వెబ్ సైట్(<https://www.google.co.in>), మైక్రోసాఫ్ట్ వెబ్ సైట్(<http://www.microsoft.com>) కు మేము ఋణపడివున్నాము.అలాగే ఇటువంటి బృహత్తర కార్యక్రమానికి పెద్ద మొత్తం లో గ్రంథాలను అందించిన తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానమునకు కూడా మనం ఋణపడివున్నాము. సాయి రామ్ సేవక బృందం కోరుకొనేది ఒక్కటి, ప్రతి ఇల్లు ఆధ్యాత్మిక జ్ఞాన గ్రంథాలతో నిండిపోవాలన్నదే మా కోరిక.

ఈ గ్రంథాలను ఉచితంగా ఆన్ లైన్ లో చదువుటకు, దిగుమతి(డౌన్లోడ్) చేసుకొనుటకు గల మార్గాలు:

- 1) భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్: <http://www.new.dli.ernet.in> లేక <http://www.dli.ernet.in>
- 2) సాయి రామ్ వెబ్ సైట్: <http://www.sairealattitudemanagement.org>
- 3) సాయి రామ్ గూగుల్ సైట్: <https://sites.google.com/site/sairealattitudemanagement>
- 4) ఆర్కైవ్ వెబ్ సైట్: <https://archive.org/details/SaiRealAttitudeManagement>

ఈ జ్ఞాన యజ్ఞం పై గల సలహాలు,సూచనలకు సేవక బృందాన్ని సంప్రదించుటకు: sairealattitudemgt@gmail.com

సాయి రామ్ భక్తి,జ్ఞాన సమాచారం: <https://www.facebook.com/SaiRealAttitudeManagement>

సాయి రామ్ భక్తి,జ్ఞాన సంబంధ వీడియోలు: <https://www.youtube.com/user/sairealattitudemgt>

ఈ జ్ఞాన యజ్ఞంలో ప్రతి ఒక్కరు పాల్గొని, ఈ అవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకొని,మీరు సంతృప్తులైతే మరొక సాధకునికి, జిజ్ఞాసువులకు మార్గం చూపించగలరని ఆశిస్తున్నాము. మీరు చదువుకోవటంలో ఏమైనా ఇబ్బంది కలిగితే సేవక బృందంను సంప్రదించగలరు. ఒకవేళ మా సేవలో ఏమైన పొరపాటు వస్తే మన్నించగలరు.

ఈ గ్రంథపు భారత ప్రభుత్వ డిజిటల్ లైబ్రరీ గుర్తింపు సంఖ్య: 2020050018538

గమనిక: భక్తి,జ్ఞాన ప్రచారార్థం ఉచితంగా eBook రూపంలో భారత ప్రభుత్వపు సహాయంతో ఇవ్వడం జరిగింది. ఈ గ్రంథముపై వ్యాపార,ముద్రణ హక్కులు రచయిత,పబ్లిషర్స్ కి గలవు, కనుక వారిని సంప్రదించగలరని మనవి చేసుకొంటున్నాము.

SaiRealAttitudeManagement(SAI RAM) - సాయి నిజ వ్యక్తిత్వ నిర్వహణ(సాయి రామ్)

*** సర్వం శ్రీ సాయినాథ పాద సమర్పణమస్తు ***

భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్ - డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా

<http://www.new.dli.ernet.in>

Digital Library of India: Inc. X

www.new.dli.ernet.in

Digital Library of India

Hosted by: Indian Institute of Science, Bangalore in co-operation with
CMU, IIT-H, NSF, ERNET and MCIT for the Govt. of India and 21 major participating centres.

Home Vision Mission Goals Benefits Content Selection Current Status People Funding Copyright Policy FAQ RFP

Books Journals
Newspapers
Palm-Leaves (Manuscripts)

Title:

Author:

Year: to

Subject: Any Subject

Language:

Scanning Centre: Any Centre

[Presentations and Report](#)
[Statistics Report](#)
[Status Report](#)
[Feedback](#) | [Suggestions](#) |
[Problems](#) | [Missing links or](#)
[Books](#)

Click [here](#) for PDF collection
DLI MIRROR at IUCAA Data Center PUNE

For the first time in history, the Digital Library of India is digitizing all the significant works of Mankind.

[Click Here to know More about DLI](#) ^{New!}

Books	Journals	Newspapers	Manuscripts
<ul style="list-style-type: none">Rashtrapati BhavanCMU-BooksSanskritTTD TirupathiKerala Sahitya Akademi	<ul style="list-style-type: none">INSA	<ul style="list-style-type: none">Times of IndiaIndian ExpressThe HinduDeccan HeraldEenaduVaartha	<ul style="list-style-type: none">Tamil Heritage FoundationAnnaUniversity ^{New!}

Title Beginning with.

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z					
Author's Last Name																														
A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z					
Year																														
1850-1900					1901-1910					1911-1920					1921-1930					1931-1940					1941-1950					1951-
Subject																														
Astrophysics	Biology	Chemistry	Education	Law	Mathematics	Mythology	Religion	For more subjects...																						
Language																														
Sanskrit	English	Bengali	Hindi	Kannada	Marathi	Tamil	Telugu	Urdu																						

అతి విశిష్టం ఈ దానం!

స్వామి వివేకానంద

“దానాలలోకెల్లా ఆధ్యాత్మిక విద్యాదానం చాలా శ్రేష్టమైంది! దాని తరువాతిది లౌకిక జ్ఞానదానం, ప్రాణదానం, అన్నదానం” అని వ్యాసమహర్షి చెప్పారు.

మన ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానం భారతదేశ హద్దులలో నిలిచి పోకూడదు. లోకమంతటినీ ఆవరించాలి! ఇలా లోకవ్యాప్తమైన ధర్మప్రచారాన్ని మన పూర్వులు చేశారు. హైందవ వేదాంతం ఎన్నడూ ఈ దేశం దాటి పోలేదని చెప్పేవారూ, మతప్రచారార్థం తొలిసారిగా, పరదేశాలకు వెళ్ళిన సన్యాసిని నేనే అని చెప్పేవారూ, తమ జాతిచరిత్ర నెరుగని వారే! ఇలాంటి సంఘటనలు ఎన్నోసార్లు జరిగాయి. అవసరమైనప్పుడల్లా, భారతీయ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానప్రవాహం వెల్లువలా లోకాన్ని ముంచెత్తుతూ వచ్చింది.

రాజకీయ ప్రచారాన్ని రణగొణధ్వనులతో, యోధులతో సాగించవచ్చు. అగ్నిని కురిపించి, కత్తిని జళిపించి, లౌకిక జ్ఞానాన్నీ సంఘనిర్మాణ విజ్ఞానాన్నీ విరివిగా ప్రచారం చేయవచ్చు. కానీ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానదానం కళ్ళకు కనిపించకుండా, చెవులకు వినిపించకుండా కురుస్తూ, రోజూ పువ్వుల రాసుల్ని వికసింపజేసే మంచులాగా నిశ్శబ్దంగా జరగవలసి ఉంది. భారతదేశం నిరాడంబరంగా, లోకానికి మళ్ళీ మళ్ళీ చేస్తూ వచ్చిన దానమిదే!

మిత్రులారా! నేను అవలంబించే విధానాన్ని తెలియజేస్తాను వినండి. భారతదేశంలోనూ, ఇతర దేశాల్లోనూ మన పారమార్థిక ధర్మాలను బోధించడానికి తగినవారుగా మన యువకుల్ని తయారు చేయడానికై భారతదేశంలో కొన్ని సంస్థలను నెలకొల్పాలి! ఇప్పుడు మనకు కావలసింది బలిష్ఠులు, జవసంపన్నులు, ఋజువర్తనులు, ఆత్మ విశ్వాసపరులు అయిన యువకులు. అలాంటి వారు నూరుమంది దొరికినా, ప్రపంచం పూర్తిగా పరివర్తన చెందగలుగుతుంది!!

ఇచ్చాశక్తి తక్కిన శక్తులన్నీ కన్నా బలవత్తరమైంది. అది సాక్షాత్తూ భగవంతుని దగ్గరి నుండి వచ్చేదే కాబట్టి దాని ముందు తక్కినదంతా లొంగిపోవలసిందే. నిర్మలం, బలిష్ఠం అయిన ‘ఇచ్చ’ (సంకల్పం) సర్వశక్తిమంతమైంది. దానిలో మీకు విశ్వాసం లేదా? ఉంటే మీ మతంలోని మహోన్నత ధర్మాలను ప్రపంచానికి బోధించడానికై కంకణం కట్టుకోండి. ప్రపంచం ఆ ధర్మాల కోసమై ఎదురుచూస్తోంది. అనేక శతాబ్దాలుగా ప్రజలకు క్షుద్రసిద్ధాంతాలు నేర్పడం జరిగింది. వారు వ్యర్థులని ప్రపంచమంతటా బోధలు జరిగాయి. ఎన్నో శతాబ్దాల నుండి వారు ఈ బోధనల వల్ల భయభ్రాంతులై, పశుప్రాయులైపోతున్నారు. తాము ఆత్మస్వరూపులమనే మాటను వినడానికైనా వారెన్నడూ నోచుకోలేదు. “నీచాతినీచుడిలో కూడా ఆత్మ ఉంది. అది అమృతం, పరమ పవిత్రం, సర్వశక్తిమంతం, సర్వవ్యాపకమైనది” అని వారికి ఆత్మను గురించి చెప్పండి. వారికి ఆత్మవిశ్వాసాన్ని ప్రసాదించండి. ❖

మూలం: శ్రీ రామకృష్ణ ప్రభ - ఫిబ్రవరి 2014

నీతి శాస్త్రము

టి కా తా త్ప ర్య స హితము.

శ్రీ మహాభారత, మనుస్మృతి, శ్రీకృష్ణార్జున మొదలగు
గ్రంథముల యందలి నీతి శ్లోకములు.

ల క్ష్మీ వి లా న కం పె నీ
పల్లవర్ష ఓ బుక్కునెల్లర్ష.
ఏలూరు.

మంజువాణి ముద్రాక్షరశాల, ఏలూరు.

శ్రీపరమాత్మనామః

నీతి శాస్త్రము.

నీకాతాత్పర్యము.

శ్రీ: సభాకల్పతరుంవందే వేదశాఖోపజీవితమ్।

శాస్త్రపుష్పగమాయ క్తంవిద్వద్భిమంశో విలంబం

టేస్. వే॒=వే॒మములనే; శ॒ఖా॒=శోమ్యులచే; ఉపజీవితం॑=వృద్ధి
బొందుచున్నట్లయ్యె కా॒క్రి॒=కా॒క్రి॒యలనే; పు॒న్ప॒=పూ॒పులతో; స॒మా॒యా
కి॒=కూడుకొన్నట్లయ్యె వే॒ద్యతో॑=పండితులచే; ద్ర॒మం॑=ద్రు॒మ్మలచే;
కొ॒ద్ధితం॑=కొ॒డవలయ్యె; స॒ఖా॒=సఖయనే; కల్ప॒ని॒ం=కల్పనృ॒త్తు
మొన; స॒ం=స॒ంక॒రముచేన

తా॥ వే ములను కోవ్వును క క్రి ములను పాపలను వదిలినను
తుమోలను గాగ క్ర కాంచించెను పాపము కప్పక క్రిమునకు నమ
స్కరించుచున్నాను.

శ్లో॥ ప్రణమ్యసర్వలోకేశం దేవదేవేశ్వరం హరిమ్ ।

శ్రీశాస్త్రప్రవక్త్యామి సర్వశాస్త్రాని సమ్మతమ్.

[illegible]

తా॥ నమస్కారములకు ప్రభుత్వము దేవుడైన శ్రీ
మన్నారాయణమ్మా పూజనముగొనించి అన్నికాశములను సారథ్యము

న నీతిశాస్త్రమును చెప్పుచున్నాను, అని గ్రంథకర్త ప్రతిజ్ఞ చేయుచున్నాడు.

ధర్మఉవాచ=ధర్మరాజుపలికెను.

శ్లో॥ సత్యమృతాపితాజ్ఞానం ధర్మోభౌతాదయాసఖా|

శాన్తిఃపత్నిక్షమాపుత్రఃషడ్జితేమమబాన్ధవాః||

టీ॥ సత్యం=సత్యము; మృతా=తల్లి; జ్ఞానం=తెలివి; పితా=తండ్రి
ధర్మః=ధర్మము; భ్రాతా=సోదరుడు; దయా=కరుణ; సఖా=స్నేహితుడు;
శాంతిః=శాంతి; పత్ని=భార్య; క్షమా=ఓర్పు; పుత్రః=కొడుకు; ఏతే=ఈ;
పత్న్యో=ఆరుగురును; మమ=నాకు; బాంధవాః=బంధుగులు,

తా॥ సత్యము తల్లి, జ్ఞానము తండ్రి, ధర్మము సహోదరుడు, దయా స్నేహితుడు, శాంతి భార్య, ఓర్పు కొడుకు, ఈయారుగురును నాకు బంధుగులు.

భీమఉవాచ=భీముడుపలికెను.

శ్లో॥ ప్రాణంవాపిపరిత్యజ్య మానమే వాభిరక్షతు|

అనిత్యోభవతిప్రాణో మానసచంద్రతారకమ్||

టీ॥ ప్రాణంవాపి=ప్రాణమైనను; పరిత్యజ్య=విడిచి; మానమేవ=మానమునే; అభిరక్షతు=రక్షించుకొనవలయును; ప్రాణః=ప్రాణము; అనిత్యః=కాశ్వతము కానిదిగా; భవతి=ఆగుచున్నది; మానః=మానము; ఆచంద్రతారకం=చంద్రుడు నక్షత్రములు ఉండుపర్యంతము; భవతి=ఉండును.

తా॥ మానహానికరమైన యాపదవచ్చినప్పుడు ప్రాణమైనను విడిచి మానము రక్షింపవలెను. ఏలయన ప్రాణము కాశ్వతమైనదికాదు త్విణభంగురము. మానము చంద్రుడు నక్షత్రములుండువలెను ఉండును.

అజ్ఞనుఉవాచ = అజ్ఞుడుపలికెను.

శ్లో॥ ఆమంత్రణోత్సవావిప్రగావోనవత్ప్రణోత్సవాః|

భర్తాగమోత్సవానార్యసోహంకృష్టాః రణోత్సవాః||

టీ॥ విప్రాః=బ్రాహ్మణులు; ఆమంత్రణః=పిలుపు (పొరిగింటి భోజన

పు పిలుపు) నందు; ఉత్సవాః=సంతోషముగలవారు; గావః=గోవులు నవ=
క్రొత్తయైన; తృణ=గడ్డియందు; ఉత్సవాః=వేడుకగలవి; నార్యః=స్త్రీలు;
భర్తృ=పెనిమిటియొక్క; ఆగమ=వచ్చుటయందు; ఉత్సవాః=వేడుకగల
వారు; సః=ఆ; అహం=నేను ; కృష్ణ=ఓకృష్ణుడా; రణోత్సవః=యుద్ధము
దువేష్యగలవాడను.

తా॥ ఓకృష్ణుడా! బ్రాహ్మణులు పొరుగింటి భోజనమందాసక్తిగ
అవారు. గోవులు పచ్చగడ్డియందాసక్తిగలవి. స్త్రీలు తమ పెనిమిటి రాక
యందాసక్తిగలవారు. నేను యుద్ధమందాసక్తిగలవాడను.

నకులఉవాచ=నకులుడుపలికెను.

శ్లో॥ మాతృవత్పరదారాంశ్చపరద్రవ్యాణిహోష్టవత్ |

ఆత్మవత్సర్వభూతానియఃపశ్యతినపశ్యతి |

టీ॥ యః=ఎవడు; పరదారాత్=ఇతరుల భార్యలను; మాతృవచ్చు=
తల్లివలెను; పరద్రవ్యాణి=ఇతరుల ద్రవ్యములను; హోష్టవచ్చు=మంటిపె
ల్లవలెను; సర్వభూతాని=సమస్తమైన ప్రాణులను; ఆత్మవచ్చు=తనవలెను
న్ను; పశ్యతి=చూచునో; స=వాడు; పశ్యతి=బ్రహ్మనుగాంచును.

తా॥ ఇతరస్త్రీలను తల్లివలెను ఇతరద్రవ్యములనుమంటిపెల్లివలెను సమస్త
జీవకోటిని తనవలెను ఎవడు చూచునో యాతడే బ్రహ్మమును గనుగొను
ను అనగా ఆతడే బ్రహ్మజ్ఞుని యనబడును.

సహదేవ ఉవాచ=సహదేవుడు పలికెను.

శ్లో॥ అనిత్యానిశరీరాణి విభవోనై వశాశ్వతః |

నిత్యంసన్నిహితోమృత్యుఃకర్తవ్యోధర్మసంగ్రహః ||

టీ॥ శరీరాణి=శరీరములు; అనిత్యాని=నిత్యములుకావు విభవః=సం
పత్తు; శాశ్వతః=స్థిరమైనదిగా; నైవ=కానేకాదు; మృత్యుః=మృత్యుదేవత
నిత్యం=ఎల్లపుడును; సన్నిహితః=సమీపించియున్నది; ధర్మసంగ్రహః=ధర్మ
మయొక్క గ్రహణము; కర్తవ్యః=చేయవలెను.

తా॥ శరీరములు నిత్యములుకావు సంపత్తు శాశ్వతముకాదు మృత్యు
వెప్పుడు కామకొనియేయున్నది. కాబట్టి ధర్మమును చేయవలెను.

ద్రాపద్యవాచ=ద్రాపదివలికను.

శ్లో॥ సుందరంపురుషందృష్ట్వాభౌతగం పితరంసుతం|

మోహస్సంజాయతేస్త్రీణాం తథ్యంమేబూరిహికేశవ॥

టీ॥ కేశవ! ఓకృష్ణమూర్తి! భౌతరం=సోదరునిగాని; పితరం=తండ్రినిగాని; సుతం=కుమారునిగాని; సుందరం=అందమైన; పురుషం=మనుష్యుని దృష్ట్వా=చూచి; (చూచినయెడల యని లక్షణచెప్పకొనవలయును.) స్త్రీణాం=స్త్రీలకు; మోహం=మోహము; సంజాయతే=కలుగుచున్నది, తథ్యం=దీనితత్వమును; మే=నాకు; బూహి=తెలుపుము.

తా॥ ఓకృష్ణమూర్తి! సోదరునిగాని తండ్రినిగాని కొడుకుమగాని సుందరుడైనపురుషునిగాని చూచినయెడల స్త్రీలకుమోహముకలుగును. దీనితత్వమును నాకు తెల్పుము.

శ్లో॥ పంచమేపతయస్సంతి మహ్యంషష్ఠోపిరోచతే|

పురుషాణామభావేన సర్వానార్యపతివ్రతాః॥

టీ॥ మే=నాకు; పంచ=ఆయిదుగురు; పతయః=భర్తలు; సంతి=కలరు; మహ్యం=నాకొలకు; (నాకు) షష్ఠోపి=ఆఱవవాఁడును; రోచతే=పియ్యదిగుచున్నాఁడు; పురుషాణాం=పురుషులయొక్క; ఆభావేన=గమావేశములేక పోవుటచేత; సర్వాః=అందఱు; నార్యః=స్త్రీలును; పతివ్రతాః=పతివ్రతలు

తా॥ నాకైదుగురు భర్తలుగలరు అణవగాని యందు నాకప్పుమున్నది లోకములో స్త్రీలకు పురుషులు సంపత్తింప కందుటచేత సంపత్తిస్త్రీలును పతివ్రతలగుచున్నారు.

శ్రీకృష్ణ ఉవాచ=శ్రీకృష్ణమూర్తిపలికెను.

శ్లో॥ ఔదుంబరాణపుష్పాణి శ్వేతివర్ణంచవాయసం|

మత్స్యపాదంజలేపశ్వేన్నసారీహృదయస్థితం॥

టీ॥ ఔదుంబరాణి=పేడిపిద్దెన; పుష్పాణి=పూవులను శ్వేతివర్ణం=తెల్లని రంగుగల; వాయసం=కాకినన్ని; జలే=ఉదకమందు; మత్స్యపాదం=చేపకాళ్ళున్న; పశ్వేత్=చూడవచ్చును; సారీ=స్త్రీలయొక్క హృదయం=మనసునందు; స్థితం=ఉన్నదానిని; నపశ్వేత్=చూడలేదు.

తా॥ మేడిపువ్వులనైనను తెల్లకాకినైనను నీళ్ళలో చేపలకాళ్ళనైనను మాడవచ్చును (ఇవన్నియుదుర్భమైనవి.) కాని స్త్రీలవృద్ధయములో నున్న విషయము తెలియరాదు.

శ్రీకృష్ణ ఉవాచ=కృష్ణమూర్తి పలికెను.

శ్లో॥ దుర్భిక్షే చాన్నదాతారం సుభిక్షే చ హిరణ్యదమ్॥

చతురోహంతురంస్యామి రణేధీర మృణేశుచిమ్॥

దుర్భిక్షే=కరువుకాలముందు; అన్నదాతారం=అన్నదానము చేయువానిని సుభిక్షే=పొడిపంటగల కాలముందు హిరణ్యం=ధనమిచ్చువానిని ర్మి; రణే=యుద్ధముందు; ధీరం=ధైర్యముగలవానిని; మృణే=అప్పునందు శుమ్చి=గుచిగలవానిని; చతురః= ఈస్థురిని; అహంతు=నేను; నంస్యామి=నమస్కరించుచున్నాను.

తా॥ కరువుకాలములో నన్నదానము చేయువానికిని పొడిపంటలుగల కాలములో ధనము సమృద్ధిగా చేయువానికిని యుద్ధముందు పిలువబడి ధైర్యముతో నిలువబడువానికిని అప్పులేనివానికిని నమస్కరింతును.

కర్ణ ఉవాచ=కర్ణుడు పలికెను.

శ్లో॥ విప్రహస్తేధచందద్యాత్స్విభార్యా యాంచయావనం॥

స్వామికార్త్యేషుచప్రాం నిశ్చయోమమూఢవ॥

టీ॥ మాగవః=ఓక్కిష్టుమూర్తి! ధనం=ప్రవ్రయము; విప్రహస్తే=బ్రాహ్మణానిచేతయందు; చందద్యాత్=వినియోగపఱుపవలెను; యావనం=తనయొక్క జన్మనమును; స్విభార్యానాం=ధనభార్యయందే; చద్యాత్=వినియోగపఱుపవలెను; ప్రాం=తనప్రాణమును; స్వామి కార్త్యేషు=తనప్రభువుయొక్క కార్యములందు చద్యాత్=వినియోగ పఱుపవలెను; (ఇతి=అని) మమ=నాయొక్క; నిశ్చయః=నిశ్చయము.

తా॥ ఓక్కిష్టుమూర్తి! తానాపించినప్రవ్రయము బ్రాహ్మణునికి వినియోగపఱుపవలెను. తనయొననము అసభార్యయందు వినియోగించవలెను. తనయొక్కప్రాణము తనయేలికయొక్కపనులయందు వినియోగపఱుపవలయునని నానిశ్చయము.

శ్లో॥ సర్వస్య గాత్రస్య శిరఃప్రధానం సర్వేంద్రియాణాం
 నయనం ప్రధానం | వజ్రాంరసానాం లవణం ప్రధానం భవే
 స్సదీనా ముదకం ప్రధానం ||

టీ॥ సర్వస్య = సమస్తమైన; గాత్రస్య = శరీరమునకు; శిరః = తల; ప్ర
 ధానం = ముఖ్యమైనది; భవేత్ = అగును; సర్వేంద్రియాణాం = ఇంద్రియములలోను; నయనం = కన్ను; ప్రధానం = ప్రధానము; భవే
 త్ = అగును; వజ్రాం = అణు; రసానాం = రసములలో; లవణం = ఉప్పు; ప్ర
 ధానం = ముఖ్యమైనది; భవేత్ = అగును; సదీనాం = నలులలో; ముదకం = రు
 ప్రధానం = ముఖ్యమైనది; భవేత్ = అగును

తా॥ శరీరమున కంతకును శిరస్సు ప్రధానము ఇంద్రియములన్నిటికి
 నేత్రము ప్రధానము రసముల కిదిలో ఉప్పు ప్రధానము నలులన్నిటిలో
 మీరు ప్రధానము.

శ్లో॥ వృత్తిం డపకోఽహం భాం డరూపస్సు వర్ణ మేకం ఽహం భూష
 ణాని | గోత్రీ రిమేకం ఽహం ధేనుజాతిమేకః పరాత్మా ఽహం
 దేహవత్ ||

టీ॥ ఽహం = నేను; భాం = అనేకమైనది; భూషణాని = రూపమైనది; వృత్తిం = మంత్రము; డపకో = 2 క్కట్టయే; సువర్ణం
 = బంగారము; ఏకం = 2 క్కట్టయే; ఽహం భూషణాని = అనేకములగు ఆలంకా
 రములు; గోత్రీ = అవుపాలు; ఏకం = 2 క్కట్టయే; ఽహం ధేనుజాతిం = అనే
 కమైన నావులవలన కలిగినది; పరాత్మా = పరమాత్మ; ఏకః = ఒక్కడే; బహు
 దేహవత్ = అనేక దేహములందున్నాడు.

తా॥ వందలు వేరు వేరుగ నున్నప్పటికి మన్ని 2 క్కట్టయే. భూషణ
 ములు వేర్వేర్వైనప్పటికి బంగారమొక్కటియే అవులు వేర్వేర్వైనప్పటికి పా
 తాక్కటియే అట్లే శరీరములు వేర్వేర్వైనప్పటికి పరమాత్మయొక్కటియే.

శ్లో॥ అర్థాతురాణాంనగురుర్న బంధుః కామాతురాణాంనభ్యయం
నలజ్జా విద్యాతురాణాంనసుఖంననిద్రాక్షుధాతురాణాం
నరుచిర్న పకన్వం॥

టీ॥ అర్థాతురాణాం = ధనమందు మిక్కిలి రోగముగల వారికి
గురుః = గురువు; న = లేడు; బంధుః = బంధుగు; న = లేదు, కా
మాతురాణాం = కామమను రోగముగల వారలకు; భయం = భయము
న = లేదు; లజ్జా = సిగ్గు; న = లేదు; విద్యాతురాణాం = విద్యయను రోగ
ముగల వారలకు; సుఖం = సౌఖ్యము; న = లేదు; నిద్రా = నిదుర; న =
లేదు; క్షుధాతురాణాం = ఆకలియను రోగముగలవారలకు; రుచి = రుచి;
న = అక్కరలేదు.

ప్రవాళి గలవారలకు గురువులు బంధువులులేదు కాముకులకు
యము సిగ్గు లేదు. విద్యయందుభిలాష గలవారలకు సౌఖ్యము నిద్దర మొన
లగునవి లేవు. ఆకొన్నవారలకు రుచియిక్కరలేదు.

శ్లో॥ దాతాదరిద్రఃకృషణోధనాఢ్యఃపాపీచిరాయుస్సుకృతీగతా
యుః రాజాకులీనస్సుకులేన సేవ్యః కలాయుగేషణమూశ్రయంతి॥

టీ॥ దాతా = దానముచేయువాడు; దరిద్రః = దరిద్రుడగుట; కృ
షణః = లోభి; ధనాఢ్యః = ధనవంతుడగుట; పాపీ = పాపి; చిరా
యుః = చాలకాలము జీవించువాడగుట; సుకృతీ = పుణ్యపురుషుడు; గ
తాయుః = మృతుడగుట; అకులీనః = దుష్కల ప్రమాతుడు; రాజా =
రాజు; సుకులేన = మంచికులము గలవానిచే; సేవ్యః = సేవింపదగినవాడ
గుట; షడ్గుణం = ఈ యారుగుణములను; కలాయుగే = కలియుగమందు
అశ్రయంతి = అశ్రయించుచున్నారు.

తా॥ దాత, దరిద్రుడగుట లోభి ధనవంతుడగుట పాపి చా
లకాలము బ్రతుకుట పుణ్యవంతుడు అల్పాయువగుట అకులీనుడు రాజగు
ట సుకులుడు సేవకుడగుట యను నీయారుగుణములను కలియుగమందు
పొందుచున్నారు.

శ్లో॥ భార్యవియోగస్సుజనాపవాదఃఋణస్య శేషఃకుజనస్య సేవా |
దారిద్ర్యకాలేప్రియదర్శనంచవినాగ్నినాపంచదహంతికాయం॥

టీ॥ భార్య = పెండ్లాముయొక్క; వియోగం = ఎడఁచాటున్న; కుజన = స
త్పురుషులయొక్క; అపవాదః = నింద; ఋణస్య = అప్పుయొక్క; శేషః = మి
గుల్పుట; కుజనస్య = దుర్జనునియొక్క; సేవా = పరిచర్య; దారిద్ర్యకాలే = పేద
తీకపుటదనున; ప్రియదర్శనంచ = చుట్టములను చూచుట; పంచ = ఈయై
దును; అగ్నినావినా = నిప్పులేకయే; కాయం = ఈశరీరమును; హింతి - కా

తా॥ భార్య వియోగము స్వస్థుని నిండుచుట ఋణశేషము దుర్జ
నకు చేయుసేవ పేదతీకమున చుట్టములజూచుట అను నీయైదును నివ్వలేక
యే శరీరమును కాల్చును.

శ్లో॥ పుస్తకంవనితావిత్రం పరహస్తాతంగతిం | అథవా
పునరాయాతంజీణకంభిస్తాచఖండనః॥

టీ॥ పర = ఇతరునియొక్క; హస్త = చేతిని; గతిం = పొందిన;
పుస్తకం = పుస్తకము వనితా = స్త్రీ; విత్తం = ధనము; గతిం = పోయిన
దియే; అథనా = కానియేకల; జీర్ణం = చిరిగిపోయినదై; భ్రష్టా = చెడిపో
యినదై; ఖండనః = కొంచమైనదై పునరాయాతి = తిరిగివచ్చును.

తా॥ పుస్తకము, వనిత, ధనము, ఇతరుని చేతిలోఁబడిన యెవల న
ది పోయినదానితో సమానమే ఒకవేళవచ్చినను పుస్తకము చిరిగిపోయి వ
చ్చును. స్త్రీ చెడిపోయినదై వచ్చును. ధనము కొంచెముగా వచ్చును.

శ్లో॥ ఆయుర్విత్తం గృహచ్ఛిద్రం మంత్రోపక సమాగమాః |
దానమానాపమానాశ్చననగోప్యామనీషిభిః॥

టీ॥ ఆయుః = ఆయువు; విత్తం = ధనము; గృహచ్ఛిద్రం = ఇంటి
గుట్టు; మంత్ర = మంత్రము; ఔషధము = మందు; సమాగమాః = సంగమ
ములు; దాన = దానము; మాన = మానము; అపమానాశ్చ = అపమానము
లు; మనీషిభిః = పండితులచే; నన = ఈతొమ్మిదియును; గోప్యా = దాచదగినవి.

తా॥ అఁయువు, ధనము, ఇంటిగుట్టు, మంత్రము, ఔషధము, సంగమము, దానము, మానము, అవమానము, వీనిని పండితులగు వారు గుప్తముగా నుంచవలెను.

శ్లో॥ ఋణానుబంధరూపేణ పశుపత్నీసుతాలయాః | ఋణక్షయేక్షయంయాంతి కాతప్రపరివేదనా॥

టీ॥ పశు - పశువు; పత్నీ = భార్య; సుత = కుమారులు; ఆలయా = ఇండ్లును; (ఇవి) ఋణ = ఋణముయొక్క; అనుబంధరూపేణ = సంబంధవ్వారా; (ధనంత) (కలుగుచున్నవి.) ఋణక్షయే = అప్పుతీరగా; క్షయం = నాశనమును; యాంతి = పొందుచున్నవి; కాతప్ర = ఆ పశువులు మొలగువాని విషయమై; సువేదనా = విచారము కా = ఏమి.

తా॥ సకలజనులకును పశువులు పెండ్లాము కొమాళ్లు ఇండ్లును జన్మాంతర ఋణసంబంధముచేత కలుగుచున్నవి. ఋణముతీరగానే నాశముపొందుచున్నవి. కాబట్టి యావిషయమై వేదనయేల.

శ్లో॥ దూషకశ్చక్రియాహుర్యో నికృష్టోద్దీఘఃకోపరః |

చత్వారిః కమచండాలా జాతిచండాల ఉత్తమః॥

టీ॥ దూషకః = పగులను దూషించువాఁడు; క్రియాహుర్యో = చేయుచుగిన కర్మలను చేయువాఁడు; నికృష్టః = లోభి; ఉద్దీఘః = దీర్ఘకొపన = దీర్ఘకొంగముగలవాఁడు; చత్వారిః = చతుర్ముఖుడు; కమచండాలా = కర్మచేత చండాలుగు; జాతిచండాలా = జాతిచేత చండాలుడగువాఁడు; ఉత్తమః = ఉత్తముడు

తా॥ పగులను దూషించువాఁడు, చేయుచుగిన కర్మలను విడిచిపెట్టినవాఁడు లోభి, చిరకాలముకోపముగలవాఁడు, వీరునలువురు కర్మచండాలురు వీరికంటె జాతిచేత చండాలుడగువాఁడు ఉత్తముడు.

శ్లో॥ రాజవత్సంచవహ్నిశి దశవహాణి దానవత్ |

సాప్రేతుషోడశేనషేః పుత్రంమిత్రనదాచరేత్ |

పుత్రం = కుమారుని; పంచవహ్నిశి = పంచేండ్లు; (పర్యంతము) రాజవత్ = రాజువలెను; దశవహాణి = పంచేండ్లు (పర్యంతము) దానవత్ = దాసునివలెను;

హాడేశ్ = పదునాటవదియగు; వన్నే = సంవత్సరము; పాప్తేతు = నాగ్రిపించగా
మిత్రవత్ = స్నేహితునివలెను; ఆరేచత్ = కనుగొనవలెను.

తా॥ కొడుకును, విదేష్లంపఱరకునురాజువలెను, పదేండ్లవఱకు దాగు
నివలెను పదునారవయేడు నాగ్రిప్తించిన మొదలు స్నేహితునివలెను చూడ
వలెను.

శ్లో॥ బాలార్కః పేతధూమశ్చ వృద్ధస్త్రీపల్వలోదకం।

రాత్రోదధ్యన్నభుక్తిశ్చ ఆయుఃక్షీణందినేదినే॥

క్షీణియంపంతటను లక్షణయాశ్రయింపఁగినది.

టీ॥ బాలార్కః = లేత సూర్యునియొడను గాచుకొనుట; పేత
ధూమశ్చ = కీనుగుకాలెడుపొగమిడఁబారుట; వృద్ధస్త్రీ = తనకంటెబెద్దది
యగు స్త్రీతో సంగమించుట; పల్వలోదకం = ముట్టిమడుగునీరు త్రావుట;
రాత్రో = రాత్రిపూట; దధ్యన్నభుక్తిశ్చ = పెరుగన్నమునినుటయు; దినే
దినే = ప్రతిదినమందును (దినదినమునకు) ఆయుః = ఆయుస్సును; క్షీణః =
తక్కువైనదానినిగా; (క్రియాత్ = చేయును.)

తా॥ సూర్యోదయమునగల నెండనుగాచుకొనుట; పీనుగపైనుండి
వచ్చు పొగమిడఁబారుట తనకంటె పెద్దస్త్రీతో సంగమించుట మురిగిననీ
టిగుంట నీరుద్రావుట ఇవి దినదినమునకు నాయుస్సునుక్షీణింపఁజేయును

శ్లో॥ వృద్ధార్కః హూమధూమశ్చ బాలస్త్రీనిర్మలోదకం।

రాత్రోక్షీరాన్నభుక్తిశ్చ ఆయుర్వృద్ధిర్దినేదినే॥

దీనిలోగూడనంతటను లక్షణనాశ్రయించవలెను.

టీ॥ వృద్ధార్కః = వృద్ధియగుచున్న సూర్యుడొకఁడు (ఆనగాసాయంకా
లమండెడ కాచుకొనుట) హూమధూమశ్చ = హూమమువలనగలిగిన పొగ
మిడఁబారుట; బాలస్త్రీ = తనకంటె చిన్నదానితో సంగమించుట; నిర్మ
లోదకం = నిర్మలోదకమును బానీముసేయుట; రాత్రో = రాత్రిపూట
రాన్నభుక్తిశ్చ = పాలుపోసుకొనియన్నమునినుటయు; దినేదినే = ప్రతి
నమందును; ఆయుర్వృద్ధిః = ఆయుస్సునభివృద్ధిచేయును.

తా॥ సాయంకాలమండంబగాచుకొనుట హోమధూమముమీదఁ జారుట తనకంటె చిన్నదగు స్త్రీతోభోగించుట నిర్మలమైన నీటినిత్రాగుట రాత్రిపూట పాలతో నన్నముతినుట దినదినమునకు ఆయుస్సునువృద్ధిసేయును.

శ్లో॥ ఉత్తమంస్వార్జితంవిత్తం మధ్యమం పితరార్జితమ్ |
అధమంభ్రాతృవిత్తంచ స్త్రీవిత్తమధమాధమమ్॥

శ్లో॥ స్వార్జితం = తానుసంపాదించిన; విత్తం = ధనము; ఉత్తమం = శ్రేష్ఠమైనది; పితృ = తండ్రివలన; ఆర్జితం = సంపాదించబడిన; విత్తం = ధనము; మధ్యమం = సామాన్యమైనది; భ్రాతృవిత్తం = సోదరద్రవ్యము; అధమం = నీచమైనది; స్త్రీవిత్తం = స్త్రీధనము; అధమాధమం = మిక్కిలి నీచమైనది.

తా॥ తానుసంపాదించు సొమ్ము ఉత్తమము తండ్రిసంపాదించినది మధ్యమము సోదరులుసంపాదించినది అధమము స్త్రీవలన వచ్చినధనము మిక్కిలి నీచము దీనికంటె నీచమైనది మరొకటిలేదు.

శ్లో॥ ఉత్తమాకులవిద్యాయా మధ్యమాకృషివాణిజాత్ |
అధమాసేవయావృత్తి ర్మృత్యుశ్చైర్వ్యోపజీవనాత్॥

కులవిద్యాయా = కులవిద్యవలన; వృత్తి = జీవించుచుండుట; ఉత్తమా = శ్రేష్ఠమైనది; కృషివాణిజాత్ = కృషివలనవర్తకమువలన; వృత్తి = జీవించుచుండుట; మధ్యమా = సామాన్యమైనది; సేవయా = కొలువుకొల్పుటచేత; వృత్తి = జీవించుచుండుట; అధమా = నీచమైనది; చౌర్యోపజీవనాత్ = దొంగతనమువలనజీవించుటకంటె; మృత్యుః = మరణము; ఉత్తమా = (శ్రేష్ఠము)

తా॥ తనకులవిద్యవలన జీవించుట యుత్తిమము కృషివలన వర్తకమువలన జీవించుట మధ్యమము సేవజేసి జీవించుట నీచము దొంగతనమువలన జీవించుటకంటె మరణముమేలు.

శ్లో॥ ఉత్తమేక్షణకోపస్యాన్యన్యధ్యమేఘటికాద్వయమ్ |
అథమేస్యాదహూరాత్రం పాపిష్ఠే మరణావధేః॥

ఉత్తమే = ఉత్తమునియందు; క్షణకోపః = క్షణకాలకోపము; స్యాత్ = ఉండును; న్యన్యమే = న్యన్యమునియందు; ఘటికాద్వయం = రెండుగడియలు; స్యాత్ = ఉండును; అథమే = అల్పునియందు; అహూరాత్రం = ఒక రేయింబనలు; స్యాత్ = ఉండును; పాపిష్ఠే = పాపాత్మునియందు; మరణావధేః = మరణఫల్యంతము; స్యాత్ = ఉండును.

తా॥ ఉత్తమునకు కోపముక్షణకాలముండును న్యన్యమునకు రెండు గడియలకాలముండును అల్పునియందు ఒక రేయింబనలుండును పాపాత్మునకు చచ్చుదాకయుండును.

శ్లో॥ ఆత్మబుద్ధిస్సుఖకరీ గురుబుద్ధిర్వైశేషతః |
పరబుద్ధిర్వినాశాయ స్త్రీబుద్ధిఃప్రళయంకరీ॥

ఆత్మబుద్ధిః = ఆనబుద్ధి; సుఖకరీ = సుఖమునుచేయును; గురుబుద్ధిః = గురువుయొక్కబుద్ధి; విశేషతః = మిక్కిలి; సుఖకరీ = సుఖముకలిగించునది; పరబుద్ధిః = ఇతరులబుద్ధి; వినాశాయ = నాశమునకు; (భవతి = అగును) స్త్రీబుద్ధిః = స్త్రీయొక్కబుద్ధి; ప్రళయంకరీ = చంపునది.

తా॥ ఆనబుద్ధి సుఖమునిచ్చును గురుబుద్ధి విశేషముగా సుఖమునిచ్చును పరబుద్ధి చెరుచును స్త్రీబుద్ధిచంపును.

శ్లో॥ అతిథౌతిష్ఠతిద్వారి హ్యపొగృహ్యతియోనరః |
ఆపోశనంసురాపాం మర్షంగోమాంసభక్షణమ్॥

అతిథౌ = అతిథి; ద్వారి = ఇంటివాటియందు; తిష్ఠతి (సతి) = ఉన్నవాడగు; చుంపఁగాయః = ఏ; నరః = మానుష్యుడు; ఆపః = ఉదకమును అనగా ఆపోశనమును; గృహ్యతి = గ్రహించుచున్నాడో (వాడుచేయు) ఆపోశనం = ఆపోశనము; సురాపానం = కల్లుదానపుటవంటిది; అన్నం = అన్నముదినట; గోమాంసభక్షణ = ఆవుమాంసమును దినటవంటిది.

తా॥ అతిథి వాకింట నిల్వబడియుండగానే మనుష్యుడాపోశనము చేయునో అయిపోశనము కల్లుద్రాగుటతో సమానము ఆయన్నముతినుట అవుమాంసమును తినుటవంటిది.

శ్లో॥ దర్శనాచ్చిత్తవైకల్యం స్పర్శనాత్తు ధనక్షయః।

సంభోగాత్కిల్బిషంపణ్యస్త్రీణాంప్రత్యక్షరక్షసామ్॥

టీ॥ ప్రత్యక్షరక్షసాం = ప్రత్యక్షరాక్షసులైన; పణ్యస్త్రీణాం = బోగమువాంశ్రయైక; స్పృశనాత్ = దర్శనమువలన; చిత్తివైకల్యం = మనో వైకల్యము; స్పర్శనాత్తు = స్పృశించుటవలననయితే; ధనక్షయం = ద్రవ్య వాశనము; సంభోగాత్ = రతివలన; కల్బిషం = పాపము; (ధనక్షయం కలుగుచున్నది)

తా॥ ప్రత్యక్ష రాక్షసులైన బోగమువాంశ్రయ ముచుటవలన మన మున్న వికలమగును వారలను స్పృశించుటవలన ద్రవ్యమువాపును వారలను సంభోగించుటవలన పాపమునచ్చును.

శ్లో॥ దాసీమానధనంహంతి హంతివేశ్యాధనాదికమ్।

ఆయాంషివిధవాహంతి సర్వంహంతిపరాంగనామ్॥

టీ॥ దాసీ = దాసి; (అనగా దాసిదాసి సంగమము) అనన్తనం = మానమనేనమును; హంతి = పోగొట్టును; వేశ్యా = బోగిమున; ధనాదికం = ద్రవ్యముమొదలుగువానిని; హంతి = పోగొట్టును; విధవా = వితంతువు; ఆయాంషి = ఆయువులను; హంతి = పోగొట్టును; పరాంగనామ్ = పరశ్రీ; సర్వం = అన్నిటిని; హంతి = పోగొట్టును.

తా॥ దాసీసంగమము మానమునుపోగొట్టును. వేశ్యాసంగమము ద్రవ్యముమొదలుగువానిని నశింపజేయును. విధవాసంగమము ఆయువునుపోగొట్టును. పరశ్రీసంభోగములన్ని యివిములను బోగొట్టును.

శ్లో॥ దుర్జనంకాంచనంభేరిందుష్టస్త్రీందుష్టవాహనమ్।

ఇక్షుఖండాంస్త్రీలాభోశూద్రాక్ష మర్గయేద్గుణవృద్ధయే॥

టీ॥ దుర్జనం = చెడ్డవానిని, కాంచనం = బంగారమును, భేరిం భేరిని, దుష్టస్త్రీం = చెడ్డైనయాడుదానిని, దుష్టవాహనం = చెడ్డగుడ్డమును.

ఇత్తుఖండాన్ = చెఱుకుముక్కలను, తిలాన్ = నువ్వులును, శూద్రాన్ = శూద్రులను, గుణవృద్ధయే = గుణవృద్ధికోఱుకు, మర్దయేత్ = మర్దించవలెను.

తా॥ చెడ్డవానిని, బంగారమును, భేరిని, దుష్టస్త్రీని, చెడ్డగుఱ్ఱమును, చెఱుకుముక్కలను, నువ్వులను, శూద్రులను, గుణవృద్ధికోఱుకు మర్దించవలెను.

శ్లో॥ నగచ్ఛేద్యాజయుగ్మంచ నగచ్ఛేద్యాబ్రహ్మణత్రయం |
చతుశ్శూద్రాచగచ్ఛేయు ధ్వజచ్ఛేద్యైశ్యపంచకమ్॥

టీ॥ రాజయుగ్మం = ఇంద్రురాజులు, నగచ్ఛేత్ = వెళ్లకూడదు, బ్రాహ్మణత్రయం = ముగ్గురుబ్రాహ్మణులు, నగచ్ఛేత్ = వెళ్లకూడదు, చతుశ్శూద్రాః = నలుగురుశూద్రులు, నగచ్ఛేయః = వెళ్లకూడదు, వైశ్యపంచకం = విదుగురుకోమటులు, నగచ్ఛేత్ = వెళ్లకూడదు.

తా॥ ఒకానొకకార్యార్థము పోవునపుడెంద్రురాజులు కలసివెళ్లకూడదు. ముగ్గురుబ్రాహ్మణులు కలసివెళ్లకూడదు. నలుగురుశూద్రులు కలసివెళ్లకూడదు. విదుగురు కోమటులుకలసిపోకూడదు.

శ్లో॥ ఉషశ్శశంసగార్హస్థుశేకుసంతుబృహస్పతిః |

మనోజయంతుమాండవ్యో విప్రవాక్యోజనార్దనః॥

టీ॥ గార్హస్థ్య = గార్హస్థమహాముని, ఉషః = ప్రాతఃకాలము (మంచినది) శశంస = చెప్పెను, బృహస్పతిః = బృహస్పతి, శేకుసంతు = శేకునమే, (మంచినది) శశంస = చెప్పెను, మాండవ్యస్త్వ = మాండవ్యమహామునియయితే, మనోజయం = మనస్సే జయప్రదమగునని, శశంస = చెప్పెను, జనార్దనః = కృష్ణమూర్తి, విప్రవాక్యః = బ్రాహ్మణవాక్యము, (మంచినది) శశంస = చెప్పెను.

తా॥ ఏకార్యమునకైనను బోవుటగు నుషఃకాలము మంచినది గార్హస్థ్యముని చెప్పెను. శేకునము చూచుకొని పోవలయునని బృహస్పతిచెప్పెను. మనస్సున నిపుడు బయలు వెడిలిన కార్యము సఫలమగునని నిస్సంశయముగఁ దోచినపుడు పోవలయునని మాండవ్యుఁడు చెప్పెను. బ్రాహ్మణవాక్యము శ్రేష్ఠముని జనార్దనుఁడు పలికెను.

శ్లో॥ శర్వరీదీపకశ్చంద్రః ప్రభాతోద్దీపకోరవిః | త్రై
లోక్యదీపకోధర్మ సుపుత్రః కులదీపకః ||

టీ॥ చంద్రః = చంద్రుడు, శర్వరీదీపకః = రాత్రిని ప్రకాశింపఁ జేయువాడు, రవిః = సూర్యుడు, ప్రభాతోద్దీపకః = పగటినిఁ బ్రకాశింపఁ జేయువాడు, సుపుత్రః = మంచికుమారుడు, కులదీపకః = కులమునుఁ బ్రకాశింపఁ జేయువాడు, ధర్మః = ధర్మము, త్రైలోక్యదీపకః = మూడు లోకములను బ్రకాశింపఁ జేయునది.

తా॥ చంద్రుడు రాత్రిని బ్రకాశింప జేయును. సూర్యుడు పగటి ని ప్రకాశింపఁ జేయును. మంచికొడుకు తన కులము నంతను బ్రకాశింపజేయును. ధర్మము మూడులోకములను బ్రకాశింపజేయును.

శ్లో॥ సబంధుర్యోహితేషుసాన్యతస్సితాయస్తుపోషకః |

ససఖాయత్రవిశ్వాససాన్యభార్యాయత్రనిర్వృతిః

టీ॥ యః = ఎవఁడు, హితేషుః = హితమునుగోరునో, సః = వాడే, బంధుః = బంధువు, యస్తు = ఎవఁడైతే, పోషకః = పోషించు వాడో స (ఏవ) = వాడే, సితా = తండ్రి, యత్ర = ఎవనియందు. విశ్వాసః = నమ్మకము (గలదో) స (ఏవ) = వాడే, సఖా = స్నేహితుడు, యత్ర = ఎవ తెయందు, నిర్వృతిః = సుఖము (గలుగునో) సా (ఏవ) = ఆపెయే భార్య = పెండ్లాము.

తా. ఎవఁడు దనహితమును గోరుకో యాతఁడే బంధువు ఎవ్వఁడు తన్ను పోషించునో యాతఁడే తండ్రి ఎన్ననియందు తనకు నమ్మకముండునో యాతఁడే స్నేహితుడు ఎవ్వతే తన్ను సుఖింపఁజేయునో యాపెయే భార్య.

శ్లో॥ అర్థానామాజ్ఞనేదుఃఖమార్జితానాంచరక్షణే |

నాశేదుఃఖం వ్యయేదుఃఖం కిమర్థం దుఃఖభాజనం ||

టీ. అర్థానాం = ద్రవ్యముయొక్క; ఆర్జితే = గడనయందు; దుఃఖం = దుఃఖము; (భవతి = ఆగుచున్నది) అర్జితానాం = సంపాదించినవా

నియొక్క; రక్షణే = కాపాడుటయందు; దుఃఖం = దుఃఖము; వ్యయే = ఖర్చునందు; దుఃఖం = దుఃఖము (భవతి = అగుచున్నది) దుఃఖభాజనం = దుఃఖమునుపొందించునట్టి; (ననం = ధనము) కిమర్థం = ఏమిప్రయోజనము.

తా॥ ద్రవ్యము సంపాదించుటయందు దుఃఖము. సంపాదించిన దానిని రక్షించుటయందు దుఃఖము. దానినాశనమందు దుఃఖము. ఖర్చునందు దుఃఖము, కాబట్టి యిట్టిదుఃఖకారణమగు ద్రవ్యమెందుకు ?

సో. హరిణాపిహరేణాపి బ్రహ్మణాపినురైరపి।

లలాటలిఖితారేఖాపరిమాన్వంశశక్యతే॥

టీ. హరిణాపిహరేణాపి = విష్ణుమూర్తిచేతగాని; హరిణాపిహరేణాపి = ఈశ్వరునిచేతగాని; బ్రహ్మణాపిహరేణాపి = బ్రహ్మచేతగాని; నురైరపి = దేవతలందఱచేతగాని; లలాటలిఖితా = నొసటవ్రాయబడిన; రేఖా = గీత (అనగా వ్రాసిన) పరిమాన్వంశ = తెలుపుటకు; నశక్యతే = సాధ్యముకాదు.

తా॥ విష్ణుచేతగాని, ఈశ్వరునిచేతగాని, బ్రహ్మచేతగాని, తదితరులైన దేవతలందఱచేతగాని నొసటవ్రాయబడిన వ్రాసినతెలుపుటకు సాధ్యముకాదు.

శ్లో॥ ఘృతేనవర్థతేబుద్ధిః క్షీరేణాయుష్యవర్ధనమ్।

శాకేనవర్థతేవ్యాధిర్మాంసంమాంసేనవర్థతే॥

టీ. బుద్ధిః = బుద్ధి; ఘృతేన = నేలచే, వర్థతే = పెరుగును, క్షీరేణ = పాలచే, ఆయుష్యవర్ధనం = ఆయువుయొక్క పెరుగుట (భవతి = అగుచున్నది) శాకేన = కూరచే, వ్యాధిః = రోగము, వర్థతే = పెరుగును, మాంసేన = మాంసముచే, మాంసం = మాంసము, వర్థతే = పెరుగును.

తా॥ నేలనిత్రాగుటవలన బుద్ధిపెరుగును. పాలుద్రావుటవలన ఆయువు వృద్ధియగును కూరలచే రోగముపెరుగును. మాంసముతినటచే మాంసముపెరుగును.

శ్లో॥ ఉత్సాహస్సాహసంధైర్యం బుద్ధిశ్శక్తిఃపరాక్రిమః।

వక్షతేయత్రోతిష్ఠంతి తత్రోదేవోపితిష్ఠతి॥

టీ. ఉత్సాహః = ఉత్సాహము, సాహసం = సాహసము, ధైర్యం = ధైర్యము, బుద్ధిః = బుద్ధియు, శక్తిః = శక్తి, పరాక్రమః = పరాక్రమము, ఏతే = ఈ, షట్ = ఆరున్ను, యత్ర = ఎచ్చట, తిష్ఠంతి = ఉండునో, తత్ర = అచ్చట, దేవోఽపి = దేవుడుకూడ, తిష్ఠతి = ఉన్నాడు.

తా॥ ఎవనికి నుత్సాహము, సాహసము, ధైర్యము, బుద్ధి, శక్తి, పరాక్రమము ఈయారును గల వానికి దైవముకూడ సాయపడును.

శ్లో॥ అసంతుష్టోద్విజోనప్రసంతుప్తఇవపార్థివః।

సలజ్జాగణికానష్టా నిర్లజ్జేవకలాంగనా॥

టీ॥ సంతుష్టః = తృప్తి గలిగిన, పార్థివఇవ = రాజువలె అసంతుష్టః = తృప్తిలేని, ద్విజః = బ్రాహ్మణుడు నప్టః = నశించు వాడగును. నిర్లజ్జా = సిగ్గులేని, కలాంగనేన = కల శ్రీవలె సలజ్జా = సిగ్గుతో నున్న గణికా = వేశ్య, నష్ట = చెడిపోవునది (యగును.)

తా॥ తృప్తిలేని బ్రాహ్మణుడు, సిగ్గులేనిరాజు రాజు, సిగ్గుగల వేశ్య, సిగ్గులేని యాదుది, చెడిపోవుదురు.

శ్లో॥ వేదమూలమిదంబ్రాహ్మ్యంభార్యామూలమిదంగృహం

కృషిమూలమిదంధాన్యంధనమూల మిదంజగత్॥

టీ॥ ఇదం = ఈ, బ్రాహ్మ్యం = బ్రాహ్మణత్వము, వేదమూలం = వేదముమూలముగాగలది, ఇదం = ఈ, గృహం = ఇల్లు, భార్యామూలం = భార్యయే మూలముగాగలది, ఇదం = ఈ, ధాన్యం = పంట, కృషిమూలం = కృషియే మూలముగాగలది. ఇదం = ఈ, జగత్ = ప్రపంచము, ధనమూలం = ధనమే మూలముగాగలది.

తా॥ బ్రాహ్మణులకు వేదముమూలము, గృహమునకు భార్యమూలము ధాన్యమునకు గృహమూలము జగత్తునకు ధనమే మూలము.

శ్లో॥ శిలాస్థగంధలేపశ్చ మాహ్వాహోచ్ఛిష్టభోజనం | ప్రతి
బింబేక్షణానీరే శక్తిర్యాపి శ్రియమాహరేత్ ||

టీ॥ శిలాస్థ = రాతి (సాన) యందున్న గంధలేపః = గంధమును
ఘాసికొనుట, మాహ్వాహ = పిల్లియొక్క, ఉచ్ఛిష్టభోజనం = ఎరిగినిదినుట
నీరే = నీటియందు, ప్రతిబింబేక్షణం = (తనయొక్క) ప్రతిబింబమును చూ
చుట (ఇవి) శక్రస్య = ఇంద్రునియొక్క, శ్రియమపి = సంపత్తును గూడ,
మాహరేత్ = హరించును.

తా॥ సానపైని గంధమును ఘాసికొనుట పిల్లి తిన్నయెరిగినిదినుట
నీటిలో తన ప్రతిబింబమును చూచుకొనుట అనునిది ఇంద్రునికైన నైశ్వర్య
ములను హరించును.

శ్లో॥ అహరజఃపరజః స్త్రీభావమృజ్యనీరజః | స్త్రీభావం
రజశ్చైవ శక్తిర్యాపి శ్రియమాహరేత్ ||

టీ॥ అహ = మేకలయొక్క, రజః = కారిమయ్య, భువ = గాడిద
యొక్క రజః = కారిమయ్య, తథా = అట్లులే సహృద్యనీ = చీపురు కట్టి
యొక్క రజః = దుమ్ము, స్త్రీభావం = స్త్రీయొక్క, పాపరజశ్చైవ = కా
లిమయ్యయ్య, శక్రస్య = ఇంద్రునియొక్క, శ్రియమపి = సంపత్తును, మా
హరేత్ = హరించును.

తా॥ మేకలకారిమయ్య గాడిదకారి మయ్య చీపురుకట్టియొక్క దు
మ్ము స్త్రీయొక్క కాళ్ళ దుమ్ము ఇవి ఇంద్రుని యైశ్వర్యమును గూడ
హరించును.

శ్లో॥ కృషితోనాస్తిదుర్భిక్షం జపతోనాస్తిపాతకం |
మహానేపకల హానాస్తి నాస్తిహగరతోభయం ||

టీ॥ కృషితః = కృషివలన, దుర్భిక్షం = కాటకము, నాస్తి = లేదు,
జపతః = జపముచేసికొనువానికి, పాతకం = పాపము, నాస్తి = లేదు, మా
హాన = మానముచేత, కలహః = పోట్లాట, నాస్తి = లేదు, హగరతః = మే
లుకొనియుండుటవలన, భయం = భయము, నాస్తి = లేదు.

తా॥ కృషిచేసికొనువానికి కరువులేదు, జపముచేసికొనువారికిసా ప
ములేదు. మాన మవలంబించినయెడల కలహములేదు, మేలుకొనియున్నయె
డల భయముండదు.

శ్లో॥ ఏకోపిగుణవాన్పుత్రో నిర్గుణేన శతైరపి ఏక
చంద్రప్రకాశేన నక్షత్రైఃకింప్రియోజనమ్ ॥

టీ. గుణవాన్ = గుణవంతుడైన, పుత్రః = కొడుకు, ఏకోఽపి =
ఒక్కడైనను, (అలం = చాలును) నిర్గుణేన = గుణవంతులుకానట్టి, శతైర
పి = నూరిటితోడను, కింప్రియోజనం = ఏమిప్రియోజనము. ఏకచంద్రప్ర
కాశేన = ఒక్కచంద్రునిప్రకాశముచేత (అలం = చాలును,) శతైః = అనే
కములైన, నక్షత్రైః = నక్షత్రములచేత, కింప్రియోజనం = ఏమిప్రియోజనము,

తా॥ సకలగుణసంపన్నుడయిన కుమారుడొక్కడేచాలును. మర్యా
దలైనకుమారులు నూరుగురున్న నేమిప్రియోజనము. ఒక్కచంద్రుడయిన
నై లోకమునంతయును ప్రకాశింపజేయును. అచంద్రుడు లేకనక్షత్రము
లేన్నియున్న నేమిప్రియోజనము?

శ్లో॥ ప్రస్తావసదృశంవాక్యం స్వభావసదృశింక్రియామ్ |

ఆత్మశక్తిసమంకోపం యోజనానాతిసంపదితః॥

టీ. ప్రస్తావ = ప్రస్తావనకు, సదృశం = తగిన, వాక్యం = మాటకు,
స్వభావ = స్వభావమునకు, సదృశం = తగిన, క్రియాం = క్రియను, ఆత్మ
= తనయొక్క, శక్తిసమం = శక్తికితగిన, కోపం = కోపము, యః = ఎవ
డు, జానాతి = తెలిసికొనుచున్నాడో, సః = ఆతడు, పందితః = పందితుడు.

తా॥ ప్రస్తావనకు తగినమాట, స్వభావమునకుతగిన కార్యము, తన
శక్తికి తగిన కోపము, నెవడెరుంగునో యాతడే పందితుడు.

శ్లో॥ వివాదశీలాంస్వయమర్థచోరణింపరానుకూలాంపరిహాస

భాషిణీం | అగ్రాశీనీమన్యగృహప్రవేశినీంత్యజంతిభార్యాం
దశపుత్రీమాతరం॥

టీ. వివాదశీలాం = జగదమడుస్వభావముకలిగినట్టియు, స్వయం = తానే
అర్థచోరిణీం = (తనయింటి) సొత్తును దొంగిలించునట్టియు, పరానుకూలాం
= ఇతరులకనుకూలరాలగునట్టియు, పరిహాసభాషిణీం = (పరపురుషులతో)
నవ్వులాడునట్టియు, ఆగ్రాశీం = (వెనిమిటికంటె) ముందులినునట్టియు,
అన్యగృహప్రవేశిం = ఇతరులగృహమందు సంచరించునట్టియు, భార్యాం
= పెండ్లామును, దశపుత్రమాతరం = పదివందికొడుకుల తల్లిని (వలె)
త్యజంతి = విడుతురు.

తా॥ జగదమడుస్వభావముగలదానిని, ఇంటిసొమ్ము దొంగిలించుదా
నిని, పరులకనుకూలమైనదానిని, పరపురుషులతో బరిహాసమాడుదానిని,
వెనిమిటికన్న ముందుభుజించుదానిని, ఎల్లప్పుడును పొరుగింటిలో సంచరిం
చుదానిని, ఇట్టిభార్యను పదిమంది బిడ్డలతల్లినివలె విడువవలెను.

శ్లో॥ కార్యేషు దానీకరణేషు మంత్రీ రూపే చ లక్ష్మీః శ్రమయా
ధరిత్రీ | స్నేహే చ మాతా శయనేతువేశ్యా వట్కర్మయు
క్తా కులధర్మవత్నీ॥

టీ॥ కులధర్మవత్నీ = కులస్త్రీ, కార్యేషు = ఇంటిసనులయందు, దా
నీ = బానిస (వలెను) కరణేషు = మంత్రాలోచనములయందు, మంత్రీ =
మంత్రి (వలెను) రూపే = ఆకారమందు, లక్ష్మీః = లక్ష్మీ (వలెను) శ్రమ
యా = ఓర్పుచేత, ధరిత్రీ = భూదేవి (వలెను) స్నేహే = స్నేహమందు,
మాతా = తల్లి (వలెను) శయనేతు = పడకయందు, వేశ్యా = బోగముది
(వలెను) వట్కర్మయుక్తా = ఈయారుగుణములతో కూడినది, స్యాత్ (అగును.)

తా॥ ఇంటికార్యములయందు దొత్తువలెను, కార్యాలోచనయందు
మంత్రివలెను, రూపమందు లక్ష్మీవలెను, ఓర్పునందు భూదేవివలెను, స్నేహ
మందు తల్లివలెను, పడకయందు వేశ్యవలెను, ఈరీతిగ పతివిషయమయి ప్రవ
ర్తించునట్టిది కులస్త్రీయనబడును.

శ్లో॥ నవిషంవిషమిత్యాహుర్భృహస్త్వంవిషముచ్యతే |
విషమేకాకీసంహంతి బ్రహ్మస్త్వంపుత్రపౌత్రకమ్॥

టీ॥ విషం = విషమును, విషమితి = విషమని, నాహాః = చెప్పరు,
బ్రహ్మస్వం = బ్రాహ్మణధనము, విషం (ఇతి) = విష (మని) ఉచ్యతే =
చెప్పబడుచున్నది, విషం = విషము, ఏకాకినం (త్రాగిన) = ఒక్కనినే,
హంతి = చంపును, బ్రహ్మస్వం = బ్రాహ్మణధనము, పుత్రపాత్రకం = పు
త్రపాత్రాదులను గూడ, (హంతి = చంపును.)

తా॥ విషమువిషముగాదు బ్రాహ్మణులసొమ్ము విషము. విషమువలన
నొక్కజేదమృత్యు. బ్రాహ్మణులసొమ్ము నపహరించినవాని పుత్రపాత్రాదు
లుగూడ నాశనమొందుదురు.

శ్లో॥ శతనిష్క్రోధనాధ్యశ్చ శతగ్రామేణభూపతిః।

శతాశ్వఃక్షత్రియోరాజా శతశ్లోకేనపండితః॥

టీ॥ శతనిష్క్రోధ = నూరువరాలుగలవాడు, ధనాధ్యశ్చ = ధనవంతుడు,
శతగ్రామేణ = నూరుగ్రామములు (కలిగియుండుట) చేత, భూపతిః = భూ
నిపతి, శతాశ్వః = నూరుగుట్టములుగల, క్షత్రియః = క్షత్రియుడు, రా
జా = రాజు, శతశ్లోకేన = నూరుశ్లోకములు (వచ్చియుండుట) చేత, పండితః
= పండితుడు, (ఇతిఉచ్యతే = అనిచెప్పబడుచున్నది.)

తా॥ నూరువరాలుకలిగినవాడు ధనికుడనిపించుకొనును. నూరుగ్రా
మములుకలవాడు భూపతి యనిపించుకొనును. నూరుగుట్టములు గలవాడు
రాజునిపించుకొనును. నూరు శ్లోకములు వేర్చినవాడు పండితుడనిపించు
కొనును.

శ్లో॥ శకటంపంచహస్తేషుదశహస్తేషువాజినం।

గజంహస్తసహస్రేచ దుష్టందూరేచవజయేత్ ॥

టీ॥ శకటం = బండిని, (వృష్ట్య = చూచి,) పంచహస్తేషు = ఐదుచే
తులందు (ఐదుమూలదూరమందు) వర్జయేత్ = తొలగవలెను. వాజినం =
గుట్టమును, (వృష్ట్య = చూచి,) దశహస్తేషు = పదిచేతులందు, (పదిచేతుల
దూరమున వర్జయేత్ = తొలగవలెను. గజం = యేనుగును, వృష్ట్య =
చూచి హస్తసహస్రేచ = వేయిచేతులయందు (వేయి చేతుల దూరమున)

వృద్ధయేత్ = తొలగ వలెను. దుష్టం = దుష్టుని (దృష్ట్యే = చూచి)
 మారే = చాలదూరమందు, వృద్ధయేత్ = తొలగవలెను.

తా॥ బండిని చూచిన నైదుమూరల దూరము తొలగిపోవలెను. గుఱ్ఱమునుజూచిన పదిమూరల దూరము తొలగిపోవలెను. ఏనుగును జూచిన వేయిమూరల దూరము దొలగిపోవలెను. దుడ్డునుని జూచిన మిక్కిలి దూరముగా దొలగిపోవలెను.

శ్లో॥ అనభ్యాసేవిషంశాస్త్ర మజ్ఞేభోజనంవిషమ్ |

దరిద్రస్యవిషంగోష్ఠీవృద్ధస్యతరుణీవిషమ్ ||

టీ॥ అనభ్యాసే = ఆభ్యాసములేనియెడల, శాస్త్రం = శాస్త్రము, విషం = విషము, అజ్ఞే = అజ్ఞేముగనుండగా, భోజనం = భోజనము, విషం = విషము, దరిద్రస్య = పేదవానికి, గోష్ఠీ = గది, తరుణం = విషము, వృద్ధస్య = ముదుసలికి, తరుణీ = పడుచుది, విషం = విషము

తా॥ ఆభ్యాసములేనివానికి శాస్త్ర వేషము, జ్ఞేము కాకన్నపుడు భోజనమేవిషము. దరిద్రునికు గదయేవిషము. ముదుసలికి పడుచు వెంటాము..విషము.

శ్లో॥ జిహ్వగ్రేవలనశ్చైలక్ష్మిజహ్వగ్రేమిత్రబాంధవాః |

జిహ్వగ్రేబంధనప్రాప్తిజహ్వగ్రేమరణంధ్రువమ్ ||

టీ॥ లక్ష్మిః = సంపత్తు, జహ్వగ్రే = నాలుకచివరయందు, నర్తలే = ఉన్నది. (అనగా నాలుకచివరనే సంపత్తుగలుగును అట్ట లక్షన సూహించుకొన దగినది.) జిహ్వగ్రే = నాలుక చివరయందు, మిత్రబాంధవాః = స్నేహితులు బంధువులు (నర్తలే = ఉన్నారు), జహ్వగ్రే = నాలుకచివరయందు బంధనప్రాప్తిః = సంకెలలు పొందుట. జిహ్వగ్రే = నాలుకచివర, మరణం = చావు, ధ్రువం = నిశ్చయము.

తా॥ నాలుకవలన సంపత్తు గలుగును. నాలుకవలన చుట్టాలు స్నేహితులను వత్తురు. నాలుకవలన సంకెలలు ప్రాప్తమౌను. నాలుకవలన చావు గలుగును. కావున నాలుకను జాగ్రత్తగా వాడుకొనవలెను.

శ్లో॥ అదానదోషేణభవేద్దర్శద్రోహారిద్ర్యదోషేణకరోతిపాపమ్ |

పాపాదవశ్యంసరకంప్రయోతి పునర్దర్శిద్రవ్యపునరేవపాపీ ||

టీ॥ అదానదోషేణ = దానమిచ్చుట లేకపోవుటయను దోషము చే దర్శిద్రోహ = పేదవాడు, భవేత్ = అగును. దారిద్ర్యదోషేణ = పేదటిక మను దోషముచేత పాపం = పాపమును కరోతి = చేయును. పాపాత్ = పాపమువలన అవశ్యం = అవశ్యముగా, సరకం = సరకమును ప్రయోతి = పొందుచున్నాడు పునః = తిరిగి దర్శిద్రోహ = పేదవాడు, [అగును] పునః తిరిగి, పాపివ = పాపియే, భవేత్ = అగును.

తా॥ పూర్వజన్మమందు నొకరికివ్వనిదోషంబున దర్శిద్రోహుడగును. ఆ దారిద్ర్యమువలనపాపమొనర్చును. ఆపాపమువలనసరకముప్రాప్తించును. ఆ సరకమందు గొన్నాళ్లండ వరల దర్శిద్రోహైపుట్టును. తిరిగిపాపములుచేయును ఇట్లులనేపుట్టుచుచుచ్చుచునుండును.

శ్లో॥ అతిధిర్బాలకశ్చైవ శ్రీజనోన్మపతిస్తథావతే

విత్తంసజానంతిజామాతాచైవపంచమః ||

టీ॥ అతిధిః = యాచకుడు, బాలకశ్చ = బాలుడు, శ్రీజనః = శ్రీగముదాయము, తథా = అట్లే, నృపతిః = రాజున్న, పంచమః = విదవవాడు, జామాతా = అల్లుడు, వతే = వీరు, విత్తం = సంపదను, సజానంతి = తెలుసుకొనరు.

తా॥ యాచకుడు, బాలుడు, శ్రీలు, రాజు, అల్లుడు, వీరుకలిమి తేములెరుగలేరు.

శ్లో॥ కుదేశంచకుమిత్రంచ కురాజ్యంచకుబాంధవమ్ |

కుభార్యాంచకురాష్ట్రాంచదూరతఃపరివర్జయేత్ ||

టీ॥ కుదేశం = చెడ్డదేశమును, కుమిత్రం = కుత్సితుడగున్నహితుని కురాజ్యం = కొరగానదొరతనము, కుబాంధవం = కొరగానబంధువును, కుభార్యాం = చెడ్డదియగుభార్యను, కురాష్ట్రాంచ చెడ్డపట్టణమును, దూరతః = దూరముగా, పరివర్జయేత్ = విడిచివెట్టవలెను

తా॥ కొరగానిదేశమును కొరగానిన్నహితుండు కొరగానిరాజ్యము
కొరగానిబంధువు చెడ్డదియగుభార్యను చెడ్డపతనమును దూరముగావిడవ
వలెను.

శ్లో॥ స్త్రీణాంద్విగుణమహారంబుద్ధిశ్చాపిచతుర్గుణం॥

సాహసంవగుణంచైవ కామోష్ఠగుణశ్చేత్యతే॥

టీ॥ స్త్రీణాం = స్త్రీలకు, ఆహారం = భోజనము, (పురుషులకంటె)
ద్విగుణం = రెట్టింపు, బుద్ధిశ్చాపి = బుద్ధియును, (పురుషులకంటె) చతుర్గు
ణం = నాలుగెట్లు, సాహసం = తెగింపు, (పురుషులకంటె) షడ్గుణం = ఆ
రుట్లు, కామః = కామము, (పురుషులకంటె) అష్టగుణం = ఎనిమిదిట్లు

తా॥ స్త్రీలకు పురుషులకంటె నాహారము రెండుపార్శ్వధికము. బుద్ధి
నాలుపార్శ్వధికము. సాహస మారుపార్శ్వమెండు. కామ మెనిమిదిపార్శ్వధికము.

శ్లో॥ రాజారాష్ట్రీకృతంపాపంరాజపాపంపురోహితః॥

భర్తాచస్త్రీకృతంపాపంశిష్యపాపంగురువృక్షేత్॥

టీ॥ రాజా = రాజు, రాష్ట్రీకృతం = రాజ్యమందుండు ప్రజలచేచే
యబడిన పాపం = పాపమును, వృక్షేత్ = పొందును, పురోహితః = పురో
హితుడు, రాజపాపం = రాజయొక్కపాపమును, నృక్షేత్ = పొందును, భ
ర్తాచ = మగఁడు, స్త్రీకృతం = భార్యచేచేయబడిన, పాపం = పాపము
వృక్షేత్ = పొందును, గురుః = ఉపాధ్యాయుడు, శిష్యపాపం = శిష్యుని
పాపమును, వృక్షేత్ = పొందును.

తా॥ తనదేశములో బ్రజలుచేయుపాపమును తాజాపొందును. రా
జుచేయుపాపమును బురోహితుండుపొందును. పెండ్లాముచేయు పాపమును
మగఁడుపొందును. శిష్యుండు చేయుపాపమును గురువుపొందును.

శ్లో॥ గీతేవాద్యేతథావృత్తే సంగ్రామేతిపురుకలౌ॥

ఆహారేవ్యవహారేచత్యక్తలజ్జస్సుఖభవేత్తే॥

టీ॥ గీతే = గానమునీయు కాలమందును, వాద్యే = వాద్యముచేయున
మమమందు, తథా = అట్లనే, నృత్తే = నృత్యముచేయునమమమందు, సం

గ్రామే = యుద్ధముచేయు సమయమును, రిపుపంకటే = శత్రులతో బో
దునపుడు, ఆహారే = భోజనమును, వ్యవహారేచ = వ్యవహారమును
యనుచును, త్యక్తలజ్ఞః = విడిచి సిగ్గుగలవాడు, సుఖీ = సుఖవంతుడగు
భవేత్ = అగును.

తా॥ గానముచేయునపుడు వాద్యము వాయించునపుడు, నృత్యమా
డునపుడు యుద్ధముచేయునపుడు శత్రులతో బోరాడునపుడు భోజనముచే
యునపుడు వ్యవహారమునునపుడు సిగ్గులేనివాడైన యెకల సుఖవంతుడ
గును.

శ్లో॥ రూపయావనసంపన్నావిశుద్ధకులసంభవాః |

విద్యాహీనానశోభంతేనికంధమివకింశుకం |

టీ॥ రూప = రూపముచేతను, యావన = జన్మనముచేత, సంప
న్నాః = సంపన్నులైనప్పటియు, విశుద్ధ = పరిశుద్ధమైన, కుల = వంశమును
సంభవాః = పుట్టినవారైనప్పటికి, విద్యాహీనాః = చదువులేనివారు, నికం
ధం = వాసనలేని, కింశుకమివ = మోచుగవువలె, నశోభంతే = ప్రకా
శింపరు.

తా॥ రూపయావనసంపత్తిగలిగి మంచికులమున పుట్టినవారైనను
చదువులేనియెకల వాసనలేనిమోచుగవువలె ప్రకాశింపరు.

శ్లో॥ త్యజేదేకంకులస్యాథేగ్రామస్యాథేకులం త్యజేత్ |

గ్రామం చరపవస్యాథే ఆత్మాథే స్పృశిం త్యజేత్ |

టీ॥ కులస్యాథే = ఒకకులమును త్యజి (ఒకకులమునకావత్తుకలిగిన
పుడు దానికి గాను) ఏకం = ఒక్కరిని, త్యజేత్ = విడువలయును, గ్రామ
స్య = గ్రామముయొక్క, ఆథే = నిమిత్తమై, కులం = వంశమును, త్యజేత్
= విడువలయును, జనపవస్యాథే = దేశమునిమిత్తము, గ్రామం = గ్రామ
మును, త్యజేత్ = విడువలయును, ఆత్మాథే = తనినిమిత్తము, స్పృశిం =
భూమిని త్యజేత్ = విడువలయును.

తా॥ ఒకకులమునకు హానికలిగినపుడు అందుకు హేతుభూతుడైన
యొకనిని విడువలయును. ఒకగ్రామమునకు హానికలుచునపుడు దానికి హే

తువైన యొకవంశమును విడువవలయును. ఒక దేశమునకు హానికలుగునపుడు దానికి హేతువైన యొక గ్రామమును విడువవలయును. తనకు హానికలుగునపుడు తనకున్న భూమినంతయు విడువవలెను.

శ్లో॥ కోటిలానాంస్వరోరూపంపాతివ్రత్యంతుయోషితాం|

విద్యారూపంఋరూపాణాంక్షమామూరూపంతపస్వినాం॥

టీ॥ కోటిలానాం = కోయిలలకు, స్వరః = కంఠస్వరమే, రూపం = చక్కనిరూపము, యోషితాం = స్త్రీలకు, పాతివ్రత్యం = పతివ్రతాధర్మమే, రూపం = అందమైనయాకారము, ఋరూపాణాం = సుందరమైనరూపము లేనివారలకు, విద్యా = విద్యయే, రూపం = రూపము, తపస్వినాం = మునులకు, క్షమ = సహనమే, (ఓర్పు)రూపం = రూపము.

తా॥ కోయిలలకు కంఠస్వరమే రూపము. స్త్రీలకు పతివ్రతాధర్మమేరూపము. మునులకు విద్యయేరూపము. యోగులకు ఓర్పేరూపము.

శ్రీకృష్ణఉవాచ = శ్రీకృష్ణమూర్తి పలికెను.

శ్లో॥ దైవాధీనంజగత్సర్వంమంత్రాధీనంతుదైవతం|

తస్మత్త్రైవాహ్మణాధీనంబ్రాహ్మణోమమదేవతా॥

టీ॥ సర్వం = సమస్తమైన, జగత్ = పరిపంచకమున్న, దైవాధీనం దైవముయొక్క యాధీనము, దైవతం = ఆదైవము, మంత్రాధీనం = మంత్రముయొక్క యాధీనము, తత్ = ఆ, మంత్రం = మంత్రము, బ్రాహ్మణాధీనం = బ్రాహ్మణునియొక్క యాధీనము, (తతః = కనుక) బ్రాహ్మణః = బ్రాహ్మణః, మమ = నాయొక్క, దేవతా = దైవము.

తా॥ ఈలాకము దైవాధీనమై యుండును. ఆదైవము మంత్రాధీనమై యుండును. ఆమంత్రము బ్రాహ్మణాధీనమై యున్నది. కాబట్టి బ్రాహ్మణః అనువాక్యదైవము.

శ్లో॥ పిబంతినద్యస్వస్యమేవనాంభః ఖాదంతినస్వాదుఫలాని

వృక్షాః| పయోధరాస్సస్యమదంతినై వహోపకారాయ

సతాంవిభూతయః॥

టీ॥ నద్యః = నదులు, అంభః = ఉదకమును, స్వయం = తాము, నపిబంత్యే.
వ = త్రాగవు, వృక్షః = చెట్లు, స్వాదుఫలాని = తియ్యనిపండ్లను, నభా
దంతి = తినవు, పయోధరాః = మేఘములు, సస్యం = పైరును, నాదంత్యే
వ = తినవు, సతాం = మంచివారలయొక్క, విభూతయః = సంపదలు, ప
రోపకారాయ = ఇతరులకుపకారము చేయుటకు, (ఉపయుజ్యంతే = ఉ
పయోగింపబడుచుండును.)

తా॥ నదులు తమజలమునకొంచెపై ననుత్రాగక నితరులకొఱకే విని
యోగించును. చెట్లు తాముకలిగించినపండ్లను తాముభుజింపక యితరులకొ
ఱకే వినియోగించును. మేఘములు తామువర్షింపగా శండినపంటను తాము
మభవంపపు అట్లనే మంచివారలు తాముసంపాదించిన సంపత్తులు పరోప
కారమునకే నుపయోగింతురు.

శ్లో॥ పక్షిణాంబలమాకాశంమత్స్యనామదకంబలం॥

దుర్బలస్యబలంరాజాబాలానాంరోదనంబలం॥

టీ॥ పక్షిణాం = పక్షులకు, ఆకాశం = ఆకాశమే, బలం = బలము
మత్స్యనాం = చేపలకు, ఉదకం = నీరే, బలం = బలము, దుర్బలస్య =
బలములేనివారికి, బలః = బలము, రాజా = రాజు, బాలానాం = పసిపిల్లల
కు, బలం = బలము, రోదనం = ఏడుపు.

తా॥ పక్షులకు ఆకాశముబలము. చేపలకు నీళ్లుబలము. బలహీనునకు
రాజుబలము. చిన్నివాండ్రుకు రోదనమేబలము.

శ్లో॥ వృశ్చికస్యవిషంపుచ్ఛంమక్షికస్యవిషంశిరః॥ తత్

కస్యవిషందంష్ట్రాసర్వాంగందుజఃకేవిషం॥

టీ॥ వృశ్చికస్య = తేలునకు, పుచ్ఛం = తోక, విషం = విషమయమైన
నది, మక్షికస్య = ఈగయొక్క, శిరః = తల, విషం = విషమయమైనది, త
త్క్షిప్య = సర్పమునకు, దంష్ట్రా = కోట, విషం = విషపూరితమైనది. దుర్జ
నే = చెడ్డవానియందు, సర్వాంగం = శరీరమంతయు విషం = విషమయమైనది.

తా॥ తేలునకు తోకయందు-ఈగకు తలయందు-పామునకు కోరల
యందు-దుర్జనునికి సర్వాంగములయందును విషమందును

శ్లో॥ పుస్తకేషుచయోవిద్యాపరహస్తేచయద్ధనం॥

మయేతుపరిప్రాప్తేనసావిద్యానతద్ధనం॥

టీ॥ యా = ఎ, విద్యా = విద్య, పుస్తకేషు = పుస్తకములయందు (ఉన్నదో) యత్ = ఏ, ధనం = ధనము, పరహస్తే = ఇతరునిచేతియందు, (ఉండునో) సమయే = సమయము, పరిప్రాప్తే = పొందింపఁగా, సా = ఆవిద్య, విద్యాన = విద్యగాదు, తత్ = ఆధనం, నధనము = ధనముగాదు.

తా॥ పుస్తకములలోనున్నచదువు పరహస్తమందున్న ద్రవ్యమును. సమయమున కుపయోగింపదు.

శ్లో॥ నిశ్యత్సనాయకంకార్యంతథైవశిశునాయకం॥

స్త్రీనాయకంతథోన్మత్తనాయకంబహునాయకం॥

టీ॥ ఆనాయకం = నాయకుఁడులేనట్టి, కార్యం = కార్యమున్ను, తథైవ = అట్లేనే, శిశునాయకం = బాలురుయజమానులైనట్టి, (కార్యం = కార్యమున్ను) తథా = అట్లేనే, స్త్రీనాయకం = స్త్రీలుయజమానులుగాగల, (కార్యమున్ను) ఉన్మత్తనాయకం = పిచ్చివాండ్రుయజమానులుగాగల కార్యమున్ను, బహునాయకం = అనేకులు నాయకులుగాగల కార్యమున్ను, నిశ్యతి = నశించును.

తా॥ నాయకుఁడులేనట్టియు. బాలురు. స్త్రీలు. పిచ్చివాండ్రు. అనేకులు నాయకులుగాగలిగిన కార్యములు చెడిపోవును గానిబాగుపడవు.

శ్లో॥ అభ్యాసానుసరివిద్యాబుద్ధికమానుసారిణీ॥

ఉద్యోగసారిణీలక్ష్మీఫలంభాగ్యానుసారిచ॥

టీ॥ విద్యా = చదువు, అభ్యాసానుసరి = అలవాటుననుసరించినదై (యండును) బుద్ధిః = బుద్ధి, కర్మానుసారిణీ = (తానుపూర్వజన్మమునఁజేసికొనిన) కర్మముననుసరించినదై (యండును) లక్ష్మీ = సంపద, ఉద్యోగసారిణీ = ఉద్యోగముననుసరించినదై (ఉండును) ఫలం = లాభము, భాగ్యానుసారిచ = అపృష్టముననుసరించినదై (ఉండును.)

తా॥ అభ్యాసమువలన విద్యవచ్చును. బుద్ధికర్మననుసరించియుండును. సంపద ఉద్యోగముననుసరించి యుండును. ఫలితము అదృష్టముననుసరించి యుండును.

శ్లో॥ వసంతయావనావృత్యఃపురుషాధనయావినాః॥ సా

భాగ్యయావనానార్యోయువానోవిద్యయాబుధా॥

టీ॥ వృత్యః = చెట్లు, వసంతయావనాః = వసంతకాలమే యావనముగాగలవి, పురుషశ్చ = పురుషులు, ధనయావనాః = ధనమే యావనముగాగలవారలు, నార్యః = శ్రీలు, భాగ్యయావనాః = భాగ్యమే యావనముగాగలవారలు, బుధాః = పండితులు, విద్యయా = విద్యచేత, యువానాః = యువకులు.

తా॥ వృక్షములకు వసంతమే యావనము. పురుషులకు ధనమే యావనము. శ్రీలకు భాగ్యమే యావనము. పండితులకు విద్యయే యావనము.

శ్లో॥ వృధావృష్టిస్సముద్రేచవృధాత్మపైతుభోజనం॥

వృధాధనపతౌదానందరిద్రేయావసంవృధా॥

టీ॥ సముద్రే = సముద్రమందు, వృష్టిః = వర్షము, (వర్షించుట) వృధా = వ్యర్థము, త్పైతు = భోజనములచే (త్పైత్యేతిగవానియందు) భోజనం = భోజనము, వృధా = వ్యర్థము, ధనపతే = డబ్బుగలవానికి, దానం = దానము, వృధా = వ్యర్థము, దరిద్రే = కేదానియందు, యావనం = యావనము, వృధా = వ్యర్థము.

తా॥ సముద్రమున వర్షించుట. ఆకలిలేనివానికి భోజనముపెట్టుట. ధనవంతునకు దానముచేయుట. పరిదుర్గనకు గలయావనము వ్యర్థములు.

శ్లో॥ అర్థాగృహేనివర్తంతేశ్వశానేమిత్రబాంధవాః॥

సుకృతందుష్కృతంచైవగచ్ఛంతమనుగచ్ఛతి॥

టీ॥ అర్థాః = ధనములు, గృహే = గృహమందే, నివర్తంతే = మారులుచున్నది. (వెనుకెంటువెళ్ళక యిచ్చటనేయుండును) మిత్రబాంధవాః = స్నేహితులు బంధువులు, శ్వశానే = ఒల్లకాటియందు, వర్తంతే = మారులు.

చున్నార, సుకృతం = పుణ్యం, దుష్కృతం = పాపమే, గచ్ఛంతం = వెళ్ళువానిని, అనుగచ్ఛతి = అనుసరించి వెళ్ళుచున్నది.

తా॥ ధనమును సంపాదించి సర్వము చేయక దాచినను లోకాంతరగతుఁడైన పుణ్యధానము గృహముండునుగాని వెనువెంటరాదు. పుత్రులు పుత్రులై ధనము శ్రమ పర్యంతమునకును ఆ వెనుకతన వెంటరారు. పుణ్యపాపములు చెందును మాత్రము వెనువెంటవచ్చును.

శ్లో॥ తస్మైరస్య వర్ణోపంశో దాసీవంశస్తు ముండనం భా

ర్యావంశం సృధక్చ య్యామిత్రవంశం మభాషణం

టీ॥ తస్మైరస్య = దొంగకు, వంశః = వంశనము, వధః = వధించుటయే, దాసీవంశః = దాసీదానికి వంశనము, ముండనం = తలగొరిగించుట భార్యావంశః = భార్యను వంశించుట, పృథక్చ య్యా = వేరుపడకయే, మిత్రవంశః = స్నేహితుని వంశించుట, అభాషణం = మాటాడకుండుటయే.

తా॥ దొంగకు హింసించుట వంశనము. దానికి తలగొరిగించుట వంశనము. భార్యకు వధించుట దానియక వేరుగా పరుండు పెట్టుట వంశనము. మిత్రునికి మాటాడకుండుటయే వంశనము.

శ్లో॥ పితౌచ ఋణవాశశత్రుర్మాతౌచ వ్యభిచారిణీ

భార్యారూపవతీశత్రుః పుత్రశ్చత్రురపండితః

టీ॥ ఋణవాశ = అప్పుగలిగిన, పితౌ = తండ్రి, శత్రుః = విరోధి స్వభిచారిణీ = అంతుటైన, మాతౌ = తల్లి, శత్రుః = శత్రువు, రూపవతీ = నుంచిరూపముగలిగిన, భార్య = పెండ్లాము, శత్రుః = విరోధి, అపండితః = సంజీకుఁడుగాని, పుత్రః = కుమారుడు, శత్రుః = శత్రువు.

తా॥ కుమారుల కష్టపెట్టిపోయినతండ్రి శత్రువు అంతుటైనతల్లి శత్రువు సౌమర్యశ్రమైన పెండ్లాము శత్రువు. విద్యలేనివాడుకు తండ్రికి శత్రువు.

బ్ర॥ పితారక్షతికామారేభతారక్షతిరనావనేర

క్షుంతివార్ధకేపుత్రానస్తీనావతంత్య్రమర్హతి॥

టీ॥ కామారే = బాల్యమును, పితా = తండ్రి, రక్షతి = కాపాడుచున్నాడు, యావనే = యావనమును, భర్తా = పెనిమిటి, రక్షతి = కాపాడుచున్నాడు, వార్ధకే = ముసలితనమును, పుత్రాః = కొడుకులు, రక్షతి = కాపాడుదురు, (కాబట్టి) శ్రీ = ఆశువి, స్వాతంత్ర్యం = స్వతంత్రతను, నార్హతి = పొందును.

తా॥ ఆమనానిని బాల్యమును తండ్రియు యావనమును మగడును ముసుసలితనమును పుత్రులును కాపాడుదురు. కనుక ఆమనానికి స్వాతంత్ర్యమెప్పుడునులేదు.

శ్లో॥ అగ్నిహోత్రంగృహంక్షేత్రంగర్భిణీవృధబాలకాః

రిక్తహస్తేననోపేయాద్రాజానందైవతగురుః॥

టీ॥ అగ్నిహోత్రం - అగ్నినిగూర్చుము, గృహం = ఇంటినిగూర్చుము, క్షేత్రం = పుణ్యక్షేత్రమునుగూర్చుము, గర్భిణీం = గర్భిణీశ్రీనిగూర్చుము, వృధబాలకాః = వృద్ధులనుగూర్చి బాలులనుగూర్చుము, దైవతం = దేవునిగూర్చుము, రాజానం = రాజునుగూర్చుము, గురుం = గురువునుగూర్చుము (వెళ్లునపుడు) రిక్తహస్తేన = నట్టిచేతితో, నోపేయాత్ = బోరారు.

తా॥ అగ్నిహోత్రునకు మంత్రపూర్వకముగా నామాకులొచ్చునప్పుడును, గృహము, పుణ్యక్షేత్రము, గర్భిణీశ్రీని, వృద్ధులు, బాలురు, రాజులు, దేవుడు, గురువు, ఏదలకొడుకు బోవునపుడు నట్టిచేతులతో బోగూడదు సలూదులనువేనినైనను దీసికొనిపోనలయును.

శ్లో॥ అహోప్రకృతిసాదృశ్యంశ్లేష్మహోదుష్టసస్యచ

మధురైఃకోపమాయాతికటుకైరుపశామ్యతి॥

టీ॥ శ్లేష్మణః = శ్లేష్మరోగముగలవానికిని, దుష్టనస్య = దుష్టననకును ప్రకృతిసాదృశ్యం = ప్రకృతివలనగలిగిన సామ్యము, అహో = అహహ, మధురైః = తీపుచే (మధురములగుమాటలచేననిదుష్టనపక్షము) కోపం = అలుక, ఆయాతి = వచ్చును, కటుకైః = చేదుచే (తీక్ష్ణములైనమాటలచేనని దుష్టనపక్షము) ఉపశామ్యతి = అడగియుండును.

తా॥ దుష్టనశకును శ్లేష్మరోగమునకును సావ్యముగలదు. ఏలయనిన శ్లేష్మరోగము తీపుచేవృద్ధినిబొందును. చేదుచేనశించును అట్టనే చెడ్డవానికి మంచిమాటలచేత శోపముగలుగును కఠకమాటలచే నడగియుండును.

శ్లో॥ జనితాచోపసీతాచయేనవిద్యోపదిశ్యతే॥ అన్న

దాతాభయత్రాతాపంచైతేపితరఃస్మృతాః॥

టీ॥ జనితాచ = తండ్రియు, ఉపసీతాచ = ఉపనయనమునుచేసినవాడు, యేన = ఎవనిచేత, విద్యా = చదువు, ఉపదిశ్యతే = ఉపదేశంపబడుచున్నదో, (సః = వాడున్న) అన్నదాతా = అన్నదానమునుచేయువాడున్న, భయత్రాతా = భయమునుండి కాపాడినవాడున్న, ఏతే = ఈ, పంచ = ఐదుగురును, పితరః = తండ్రులుగా, స్మృతాః = దలంపబడుచున్నారు.

తా॥ కన్నతండ్రి, ఉపనయనముచేసినవాడు, విద్యచెప్పినవాడు, అన్నముపెట్టినవాడు, భయముదీర్చినవాడు, ఈ ఐదుగురును తండ్రులనిచెప్పబడుదురు.

శ్లో॥ దర్శిద్రాయకృతందానం శూన్యలింగస్యపూజనం॥

అనాథప్రేతసంస్కారమశ్వమేధసమంవిదుః

టీ॥ దర్శిద్రాయ = పేషవానికొఱకు. కృతం = చేయబడిన, దానం = దానమున్న, శూన్యలింగస్య = పూజయ్యెదలైనపితేని లింగముయొక్క, పూజనం = పూజ, అనాథప్రేతసంస్కారం = దిక్కులేని పీనుగునై త్రికాల్పుట, (ఇవి) అశ్వమేధసమం = అశ్వమేధమును యజ్ఞముతో సమానమైనవిగా, విదుః = తెలిసికొనుచున్నారు.

తా॥ దరిద్రునకు చేయుదానము, పూజారులులేని లింగమునకు చేయుపూజ, దిక్కులేని పీనుగును కాల్పుట, ఇవి అశ్వమేధయజ్ఞముతో సమానమైనవి తెలియవలెను.

శ్లో॥ దాతృత్వంప్రియవక్తృత్వంధీరత్వముచితజ్ఞతా॥

అభ్యాసేనసలభ్యంతేచత్వారస్సహజాగుణాః॥

టీ॥ దాతృత్వం = ఈవి, ప్రియవక్తృత్వం = ఇంపుగాబలుకుట, ధీరత్వం = ధైర్యము. ఉచితృతా = మంచిచెడ్డలెఱుంగు తెలివి (అను) చత్వా ర్థః = నాల్గొన, గుణాః = గుణములు, సహజాః = తనతోగూడనుబుట్టినవి. అభ్యాసేన = ఆలవాటుచేత, నలభ్యంతే = లభింపవు.

తా॥ ఈవి ఇంపుగాబలుకుట. ధైర్యము మంచిచెడ్డలెఱుంగుట. ఇవి తనతోపాటు పుట్టవలెనుగాని అభ్యసించినయెడల పట్టుబడవు.

శ్లో॥ అభుక్త్వామలకంపథ్యం భుక్త్వాతుబదరీఫలం।

కపిత్థంనర్వదాపథ్యం కదళీనకదాచన॥

టీ॥ అభుక్త్వా=భోజనముచేయక (పూర్వము) అమలకం=ఉసిరికకాయ, పథ్యం=పథ్యమైనది; భుక్త్వా=భోజనముచేసిన (పిమ్మట) బదరీఫలం=రేగుపండు; పథ్యం=పథ్యము; కపిత్థం=వెలగపండు; నర్వదా=భోజనముచేసిన తర్వాతగాని పూర్వముగాని పథ్యము; కదళీ=ఆరటిపండు; కదాచన=ఎప్పుడును; పథ్యంన=పథ్యముకాదు.

తా॥ పరకడుపున నుసిరికాయ దినుటమంచిది. భోజనముచేసినపిమ్మట రేగుపండుదినుట మంచిది. వెలగపండు ఎప్పుడును మంచిదియే ఆరటి ఎప్పుడునుమంచిదికాదు.

శ్లో॥ శ్లోకార్థేప్రవత్యైమి యదుక్తంగ్రంథకోటిభిః।

పరోపకారఃపుణ్యాయ నాపాయపగపీడనం।

టీ॥ గ్రంథకోటిభిః=అనేకగ్రంథములచే; యత్=ఎయ్యది; ఉక్తం=చెప్పబడినదో (దానిని) శ్లోకార్థేన=ఒక అర్థశ్లోకముచే; ప్రవత్యైమి=చెప్పబోవుచున్నాను, పరోపకారః=ఇతరులకు చేయునుపకారము; పుణ్యాయ=పుణ్యముకొఱకు; పరపీడనం=ఇతరులనుపీడించుట; నాపాయ=నాపముకొఱకు.

తా॥ అనేకగ్రంథములచే చెప్పబడినవిషయములను నేనీయర్థ శ్లోకమందు లేటఁజెల్లముగాచెప్పచున్నాను. ఆదేమనిన పరులకుపకారముచేయుట పుణ్యముకొఱకును. పరులనుపీడించుట నాపముకొఱకును.

శ్లో॥ దుష్టాభార్యాశతోమిత్రం భృత్యోహంకారసంయుతః |
ససర్వేచగృహేవాసో మృత్యురేవసంశయః॥

టీ॥ భార్యా=పెండ్లాము; దుష్టా=చెడ్డది (ఐనయెడలను) మిత్రం=స్నేహితుడు; శతో=కుత్సిదుఁ (యైనయెడలను) భత్యో=నౌకరు; అహంకారసంయుతః=అహంకారముగలిగినవాడైనను; ససర్వే=సర్వముతో గూడుకొనిన; గృహే=ఇంటియందు; వాసో=నివాసమైన; మృత్యురేవ=మరణమే; సంశయః=సందేహము; న=లేదు.

తా॥ గయాభిపెండ్లాము, కుత్సితుఁడైన మిత్రుఁడు, అహంకారముగలిగిన నౌకరు సర్వముతో గూడిన గృహమందు వాసము; మనుష్యునకు నిస్సంశయముగా మరణావస్థను గల్గించును.

శ్లో॥ యస్మిన్ దేశే సస్మానో సప్రీతిర్న చ బాంధవాః |
సవిద్యానాస్తిధచికా సతత్రదివసంవసేత్ ॥

టీ॥ యస్మిన్=ఏ; దేశే=దేశమందు; సస్మానో=గౌరవము; సలేదో; ప్రీతిశ్చ=ఆహరణమున్ను; న=లేదో; బాంధవాశ్చ=బంధుగులను; న=లేదో; ధనికాః=ధనికులు; వైవ=లేదో; తత్ర=అచ్చట; దివసం=ఒక్కదినము గూడ; నవసేత్=నివసించగూడదు.

తా॥ ఏదేశమందు సన్మానము, ఆహరణమును, బంధువులు, విద్యయు ధనికులును లేకుండుచో అచ్చటనొక దినమైన పరిపంకగూడదు.

శ్లో॥ అగ్నిహోత్రఫలావేదా దస్తభుక్తఫలంధనం |
రతిపుత్రఫలాదారా శ్శీలవృత్తఫలంశ్రుతం॥

టీ॥ వేదాః=వేదములు; అగ్నిహోత్రఫలాః=అగ్ని కార్యములు చేయుటయే ఫలముగాగలవి; ధనం=ద్రవ్యము; దస్తభుక్తఫలం=తనకున్న దానిననుభవించుటయే ఫలముగాగలది; దారాః=భార్య; రతిపుత్రఫలా=సంభోగము చేతపుత్రరూపమైన ఫలముగలది; శ్రుతం=శాస్త్రములు మొదలగునవివినుట; శీలవృత్తఫలం=స్వభావముయొక్క మంచిదనమే ప్రయోజనముగాగలది.

తా॥ వేదముచదివినందునకు ఆగ్నిహోత్రముచేయుట, ధనముగల్గినందులకు దానభోగములనుభవించుట, భార్యయున్నందులకు సంతానముపొందుట, కాస్త్రములున్నందులకు ఆచారవంతుడగుటయుచుఫలము.

శ్లో॥ స్వగృహేపూజ్యతేమూర్ఖ స్వగ్రామేపూజ్యతేప్రభుః॥

స్వదేశేపూజ్యతేరాజా విద్వాన్సర్వత్రపూజ్యతే॥

టీ॥ మూర్ఖః=మోఱకుడు; స్వగృహే=తనయింటియందు; పూజ్యతే=పూజింపఁబడుచున్నాడు; ప్రభుః=ధనికుడు; స్వగ్రామే=తనగ్రామమందఁగూర్చి పూజ్యతే=పూజింపఁబడుచున్నాడు; రాజా=రాజు; స్వదేశే=తానురాజ్యముచేయు దేశములందు; పూజ్యతే=పూజింపఁబడుచున్నాడు; విద్వాన్=పండితుడు; సర్వత్ర=అంతటను; పూజ్యతే=పూజింపఁబడుచున్నాడు.

తా॥ మూర్ఖుడు తనయింటియందును, ధనికుడు తనగ్రామమందును రాజు తానుసాలించు దేశముందును పూజింపఁబడునుగాని, పండితుడు అంతటనుఁబూజింపఁబడును.

శ్లో॥ కుచేలిరందంతమహాపహారిణం బహ్వశిరనిఘ్నరవాక్య

భాషిణం॥ సూర్యోదయేచాస్తమయేచశాయిరం

విముంచతిశ్రీరవిచక్రపాశిఘ్నం॥

III కుచేలిరం=కుచినన స్త్రములుగలవానిని; పంతమహాపహారిణం=పండ్లసాచిన హోదొట్టుకొననివాడు; బహ్వశిరం=తిండిపోతును; నిఘ్నరవాక్య భాషిణం=నిఘ్నరోక్తులుగలవానిని; సూర్యోదయే=ప్రాస్తసాధుచునప్పుడును అస్తమయేచ=ప్రాస్తగుండునప్పుడును; శాయిరం=పండుకొనువానిని; శ్రిః=లక్ష్మి, చక్రపాశిననుపి=కృష్ణమార్చినైన; విముంచతి=నడలును.

తా॥ కుచినన స్త్రము ధరించినవానిని, పండ్లుతోమనివానిని, తిండిపోతును, నిఘ్నరోక్తులుగలవానిని, ప్రాతస్సాయంకాలములయందు నిద్రించువానిని, ఇట్టిపురుషుని ఇతరగుణములచే కృష్ణసమానుడైనను వానినిలక్ష్మి పరిత్యజించును.

శ్లో॥ దీఘశృంగమనడాహం నిలజ్జాంవిధవాస్త్రీయం |

శూద్రమక్షరసంయుక్తం దూరతఃపరివజా

టీ॥ దీర్ఘం=పొడవైన, శృంగం=కొమ్మలుకలిగినట్టి, అనడాహం=ఎద్దును, నిర్లజ్జం=సిగ్గులేని, విధవాస్త్రీయం=వితంతువును, అక్షరసంయుక్తం=చదువుగల, శూద్రం=శూద్రుని, దూరతః=దూరముగా, పరివర్జయేత్=విడువవలయును.

తా॥ నిడువుకొమ్మలుగల యెద్దును, సిగ్గులేనివిధవను, చదువుగలశూద్రుని, పరిత్యజింపవలెను.

శ్లో॥ ముఖంపద్మదళాకారం వచశ్చందనశీతలం |

హృత్కర్తరీసమంచాతి వినయంధూతకలక్షణం ||

టీ॥ ముఖం=మొగము, పద్మదళాకారం=తామర రేకులవంటి యాకారముగలది, వచః=మాట, చందనశీతలం=గంధమువలె చల్లవైనది, హృత్=మనస్సు, కర్తరీసమం=కర్తైరతో సమానమైనది, అతివినయం=మిక్కిలివినయము, ధూర్తకలక్షణం=ధూర్తనిలక్షణము.

తా॥ ముఖము చక్కగ పచ్చమువలె మనోహరముగానుండును. మాటమంచిగంధమువలె మిక్కిలి చల్లగానుండును. హృదయముమాత్రము కర్తైరవలెనుండును. మిక్కిలివినయముగలిగి యుండును. ఇదిధూర్తని లక్షణము.

శ్లో॥ మాతృహీనశిశుజీవనంవృథా కాంతహీనసవయావనంవృథా

శాంతిహీనతపసఃఫలంవృథా తిరితీరసవిహీనభోజనం ||

టీ॥ మాతృహీనం=తల్లిలేని, శిశు=బాలకునియొక్క, జీవనం=బ్రదుకు వృథా=వ్యర్థము, కాంతహీనం=భర్తలేని, సవయావనం=కొత్తజవ్వనము, వృథా=వ్యర్థము, శాంతిహీనం=శాంతిలేని, తపః=తపస్సుయొక్క ఫలము, వృథా=వ్యర్థము, తంతిరితీరసవిహీనభోజనం=పులుసులేని భోజనము, వృథా=వ్యర్థము.

తా॥ తల్లిలేని బిడ్డయును, ప్రియుడులేని ప్రియుమును, శాంతిలేని తపంబును, పులుసులేని భోజనమును వ్యర్థము.

శ్లో॥ వస్త్రముఖ్య స్త్యలంకారః ప్రియముఖ్యంతుభోజనం।

గుఃరోముఖ్యస్తునారీణాం విద్యాముఖ్యస్తుబ్రాహ్మణః॥

టీ॥ అలంకారః=అలంకారము, వస్త్రముఖ్యః=బట్టలేముఖ్యముగాగలది, భోజనం=భోజనము, స్త్రీయుముఖ్యం=స్త్రీమయే ముఖ్యముగాగలవి, నారీణాం=స్త్రీలకు, ముఖ్యః=ప్రధానమైన, గుణః=గుణము, బ్రాహ్మణః=బ్రాహ్మణుడు, విద్యాముఖ్యః=చదువేప్రధానముగాగలవాడు.

తా॥ అలంకారమునకు ముఖ్యము, వస్త్రము, భోజనమునకు ముఖ్యముస్త్రీమ, స్త్రీలకు ముఖ్యముగుణము, బ్రాహ్మణునకు; విద్యయేముఖ్యము.

శ్లో॥ అమృతసద్గుణభార్యా అమృతంబాలభాషితం।

అమృతంరాజసమ్మూల మమృతంమానభోజనం॥

టీ॥ సద్గుణా=గుణవతియైన, భార్యా=పెండ్లాము, అమృతం=అమృతముతోసమానము, బాలభాషితం=బాలునియొక్కమాట, అమృతం=అమృతముతోసమానము, రాజసమ్మూలం=రాజయొద్ద గౌరవముపొందుట, అమృతం=అమృతముతో సమానమైనది, మానభోజనం=గౌరవముతో గూడుకొన్న భోజనము, అమృతం=అమృతముతో సమానమైనది.

తా॥ గుణవతియైన పెండ్లాము, బాలునిముద్దుమాటలు, రాజయొద్దపమ్మనముపొందుట, మానయుక్తిభోజనము, ఇవియమృతముతోసమానమైనవి.

శ్లో॥ దుష్ప్రత్యోవాసుష్ప్రత్యోవా మూఖఃపండితవవా।

కాషాయదండమాత్రేణ యతిఃపూజ్యోనసంశయః॥

టీ॥ దుష్ప్రత్యోవా=దుర్వ్యాసారముగలవాడుగాని, సుష్ప్రత్యోవా=మంచివ్యాపారముగలవాడుగాని, మూఢోవా=మూఢుడేగాని, పండితవనశా=పండితుడేగాని, కాషాయదండమాత్రేణ=కాషాయస్త్రమునుధరించిన మాత్రమున, యతిః=సన్యాసి, పూజ్యః=పూజింపదగినవాడు, నసంశయః=సందేహములేదు.

తా॥ యతిచరాచారవంతుడుగాని, సదాచారవంతుడుగాని, మూ

బుడగాని, పండితుడగువాని; కామయదండములు ధరించుటచేత పూజింపఁదగినవాఁడు సుందియమించుకేనియులేడు.

శ్లో॥ ఉపకారేణసీచానా మపకారోహిజ్ఞయతే।

పయఃపానంభుజంగానాం కేవలంవిషవర్ధనం॥

టీ॥ సీచానాం=చెట్టివారికి; ఉపకారేణ=మేలుచేయుటచేత; అపకారః=కీడు; జాయతేహి=కలుగునుగదా; భుజంగానాం=నర్పములకు; పయఃపానం=పాలుద్రాగించుట; కేవలం=బొట్టిగా; విషవర్ధనం=విషమును వృద్ధిజేయుట.

తా॥ పామునకుఁబాలుపోయుటచేత విషవృద్ధిగల్గినట్లు సీచులకుపకారమునేయ నపకారమేసంభవించును.

శ్లో॥ ఋణాయాచ్ఛాచవృద్ధత్వం జారచోరదర్శిత్రతాః

రోగశ్చభుక్తశేషశ్చ పృష్టకప్రాప్తకీర్తితాః॥

టీ॥ ఋణం=అప్పుగలిగియుండుట; యాచ్ఛాచ=ఒకనినియాచించుట; వృద్ధత్వం=ముదుసలితనము; జారచోరదర్శిత్రతాః=జారత్వము, చోరత్వము దారిద్ర్యము; రోగశ్చ=రోగములున్న; భుక్తశేషశ్చ=అంగురనుభోజనము చేసిపోగానప్పుడు భోజనముచేయుట; (ఇవి) అప్టకప్రాప్త=ఎనిమిదికప్పుములని ప్రకీర్తితాః=చెప్పఁబడినవి.

తా॥ ఋణము, యాచించుట, ముదిమి, వ్యభిచారము, దొంగతనము, బీదతనము, వ్యాధి, భుక్తశేషభోజనము, ఇవిఅప్టకప్పుములు.

శ్లో॥ దాసీభృత్యాస్సుతోబంధు ర్వస్తువాహనమేవచ।

ధనధాన్యసమృద్ధిశ్చ పృష్టభోగాఃప్రకీర్తితాః॥

టీ॥ దాసీ=తోత్తు భృత్యాః=నౌకరులు సుతః=కుమారుడు బంధుః=బంధుగు; వస్తు=వస్తువులు; వాహనమేవ=వాహనములు; ధనధాన్యసమృద్ధిశ్చ=ధనముయొక్క ధాన్యముయొక్కసమృద్ధి (ఇవి) అప్టభోగాః=ఎనిమిదిభోగములు (అని) ప్రకీర్తితాః=చెప్పఁబడుచున్నవి.

తా॥ దాసీజనులు, భటులు, కుమారులు, చుట్టములు, పదార్థములు, వాహనములు, ధనము, ధాన్యము, ఇవిఅష్టభోగములు.

శ్లో॥ మక్షికామరుతోవేశ్యా యాచకోమూషకిస్తథా॥

గ్రామణీగణకశ్చైవ సప్తతేపరబాధకాః॥

టీ॥ మక్షికాః = ఈగలు, మరుతో = వాయువులు, వేశ్యాః = బోమువాండు, యాచకః = యాచకుడు, మూషకః = ఎలుక, గ్రామణీః = గ్రామాధికారి, గణకశ్చ = కరణమున్న, ఏతే = ఈ, సప్త = ఏడుగురును, పరబాధకాః = పరులను బాధించువారు.

తా॥ ఈగలు, గాలి, బోగముది, యాచకుడు, ఎలుక, గ్రామాధికారి, కరణము, వీరలేడుగులెల్లప్పుడు పరులను పీడించువారు.

శ్లో॥ భూప్రదక్షిణమక్ష్మేన కాశీయాత్రాయతేనచ॥

సేతుస్నానశతైర్వశ్చ తత్ఫలంమాతృవందనే॥

టీ॥ భూప్రదక్షిణమక్ష్మేన = ఆరుమారులు, భూప్రదక్షిణము చేయుటచేతను, కాశీయాత్రాయతేనచ = పదివేలమారులు కాశీయాత్ర చేయుటచేతను, సేతుస్నానశతైశ్చ = అనేకపర్యాయములు సేతుస్నానము చేయుటచేతను, యత్ = ఏఫలము (గల్గినో) తత్ = ఆ, ఫలం = ఫలము, మాతృవందనే = తల్లినినుస్కారమందు (గలుగును)

తా॥ ఆరుమారులు భూప్రదక్షిణము చేయుటచేతను, పదివేలమారులు గంగాస్నానముచేయుటచేతను, అనేకపర్యాయములు సేతుస్నానముచేయుటచేతను, యేఫలముకల్గినో అంతఫలము తిల్లికి పీఠిపూర్వకముగా ననుస్కరించిన లభించును.

శ్లో॥ నాన్నోదకసమందానం సద్వాదశ్యాపరంవ్రతం॥

నగాయత్ర్యాపరంమంత్రం సమాతుదైవతంపరం॥

టీ॥ అన్నోదకసమం = అన్నదానముతోను ఉదకదానముతోను నమైన దానం = దానము, న = లేదు, ద్వాదశ్యాః = ద్వాదశీవ్రతముకంటె, పరం = ఉత్కృష్టమైనవ్రతం = వ్రతము, న = లేదు గాయత్ర్యాః =

గాయత్రికంటె, పరం = శ్రేష్ఠమైన మంత్రం = మంత్రము, న = లేదు, మా
తు = తల్లికంటె, పరం = ఉత్కృష్టమైన; దైవతా = దైవతం; న = లేదు.

తా॥ అన్యోద్దకదానములతో సమానమగుదానములేదు, ద్వాపశీవత
ముకంటె మంచిదైనవృత్తమును, గాయత్రిమంత్రమువకంటె సుతకృష్టమైన
మంత్రమును తల్లికంటె శ్రేష్ఠమైన దైవమునులేదు.

శ్లో॥ రాజవత్పుత్రదారాశ్చ స్వామివర్జితబంధవాః |

ఆచార్యవత్సభామధ్యే భాగ్యవంతుస్తుచుతిహా |

టీ॥ పుత్రనారాశ్చ = కొడుకులు పెండ్లామున్ను; రాజవత్ = రాజులె
ను; మిత్రబంధు = మిత్రులు సంభవులున్ను; స్వామివత్ = దేవునిలెను;
సభామధ్యే = సభామధ్యమును; ఆచార్యవత్ = గురువులెను; భాగ్యవంతు =
భాగ్యములవానిని; స్తుతుతిహా = గొడుగురుగుదా

తా॥ రాజమునకు భాగ్యవంతుడైనవాని భార్యపుత్రులు రాజ
వలెదూతురు. స్నేహితులు మిత్రములు శివులెను భావింతురు సభామ
ధ్యమును నాచార్యులలె సెంచురు కాన భాగ్యవంతుడే గొప్పవాడు

శ్లో॥ కపలాక్షీరసానేన బ్రాహ్మకీగుగమేనచ |

వేదాక్షరవిచారేణ సూద్రశ్చుదాలతాంవచేత్ |

టీ॥ కపలాక్షీ = సూర్యుడు; కపలాక్షీరసానేన = శిలకముగల గోవు
యొక్కనాలు త్రాగుటచేతను; బ్రాహ్మకీగుగమేన = బ్రాహ్మకీస్త్రీ సం
భోగించుటచేత; వేదాక్షరవిచారేణ = వేదాక్షరవిచారణచేతను; చందాలతాం
= చందాల్చేయును; వ్రజేత్ = పొందు

తా॥ జలమున కపలాక్షీరముగల గోవు నాలు త్రాగు
టచేత బ్రాహ్మకీస్త్రీ సంభవుడుచేత వేదాక్షరవిచారణచేత చందా
లక్యమునుజొందును.

శ్లో॥ బాలసఖత్వమకారణహాన్యం స్త్రీమవివాదమపజ్జంసేవాగార్థ
భయోమనంస్కృతవాణీషట్సుపరోలఘుతాముపయాతి॥

టీ॥ బాలసఖత్వం=పిల్లలతోడిచెలిమి; అకారణహాస్యం=కారణములే కనవుట; స్త్రీషు=అడువాండ్లయందు; వివాదం=వాదలాడుట; అసజ్జన= చెడ్డవారలయొక్క; సేవా=కొలుపు; గార్హభయానం=గాడిదెనెక్కుట; అ సంస్కృతవాణీ=సంస్కృతవాక్కులేకపోవుట; షట్సు=ఈయారింటియందు ను; నరః=నరుడు; లఘుతాం = లఘుత్వము; ఉపయాతి=పొందుచున్నాడు

తా॥ పిల్లలతో చెలిమిచేయుట, కారణములేనినగవు, స్త్రీలతో వా దులాడుట, చుట్టనునియొడ్డకొలుపుండుట, గాడిదెనెక్కుట, సంస్కృతభాష నుదెలియకుండుట ఈయారింటిచే మనుష్యులు లాఘవముచెందుదురు.

శ్లో॥ లోకయాత్రాభయంలజ్ఞా దాక్షిణ్యంధర్మశీలతా।

పంచయ్యున్నవిద్యంతే నకుర్యాత్తేననంగమం॥

టీ॥ లోకయాత్రా = లోకవ్యవహారము; భయం = వెఱపు; లజ్జా = సిగ్గు; దాక్షిణ్యం = సేర్పు; ధర్మశీలతా = ధర్మస్వభావత్వము; పంచ = ఈ ఐదును; యస్మిన్ = ఎవనియందు; నవిద్యంతే = ఉండవో; తేన=వానితో సంగమం = సంధోగము; నకుర్యాత్ = చేయగూడదు.

తా॥ లోకవ్యవహారము, వెఱపు, సిగ్గు, దాక్షిణ్యము, ధర్మస్వభావము, ఈ ఐదుగుణములేవనికలెవో వానితో స్నేహము చేయగూడదు.

శ్లో॥ విద్యానేపవిజానాతి విద్యజ్ఞపరిశ్రమం।

సహివంధ్యావిజానాతి గుర్వీంప్రసవనేదనామ్॥

టీ॥ విద్యానేప = పండితుడే; విద్యజ్ఞపరిశ్రమం = పండితసము దాయముయొక్క పరిశ్రమయును; విజానాతి = తెలుసుకొనుచున్నాడు; వం ధ్యా = గొడ్డాలు; గుర్వీం = గొప్పనియగు; ప్రసవవేదనాం = చూలాలిప్ర సవవేదనను; నవిజానాతి = తెలుసుకొనలేదుగదా.

తా॥ లోకమునందు గొడ్డాలు సహింపరాని ప్రసవవేదన నెఱుఁగలేరు గదో యారీతిగా విద్యావిహీనులు విద్యాంసులపరిశ్రమము నెఱుఁగలేరు.

శ్లో॥ విద్యాశ్చతస్రోసాధ్యాస్సృజన్మనాసహిసంభవాః।

గాంధర్వంచకవిత్యంచశూరత్వందానశీలతా॥

టీ॥ గాంధర్వం = సంగీతము; కవిత్వంచ = కవిత్వము; శూరత్వం = శౌర్యము; దానశీలత = దానస్వభావము (ఈ)చత్రసః = నాలుగు; విద్యాః = విద్యలును; జన్మనా = పుట్టుతోనే; సంభవాః = పుట్టినవి; నసాధ్యాః = సాధింపదగినవికావు.

తా॥ జనులకుసంగీతము, కవిత్వము, శౌర్యము, దానస్వభావము, ఈ నాలుగువిద్యలును తనతోపుట్టవలెనుగాని సాధింపఁగరావు.

శ్లో॥ మాతానిందతినాభినందతిపితాభ్రాతానసంభాషతే॥

భృత్యఃకుప్యతినానుగచ్ఛతి సుతఃకాంతాచనాలింగతే॥

అర్థప్రార్థనశంకయానకురుతే సంతాపమాత్రంసుహృ॥

త్తస్మాదధఃముపాదయశ్రోణునభేహ్యాధేనసర్వేవశాః॥

టీ॥ మాతా = తల్లి; నిందతి = తిట్టెను, పితా = పితామహునిందతి = ఆనందింపఁడు; భ్రాతా = అన్న; నసంభాషతే = మాట్లాడెను; భృత్యః = సాకరు; కుప్యతి = కోపించుకొనును; సుతః = కొడుకు; నానుగచ్ఛతి = వెన్నెంటరాడు; కాంతాచ = భార్యయు; నాలింగతి = కాగలింపడు; సుహృత్ = స్నేహితుడు; అర్థప్రార్థనశంకయా = తన్నుధనముయొచ్చించు ననుశంకచేత, సల్లాపమాత్రంనకురుతే = మాటైననుమాటాడదు; తస్మాత్ = అందువలన, అర్థం = ద్రవ్యమును, ఉపాదయ = గడింపుము, అర్థేన = ద్రవ్యముచేత, సర్వే = అందరును, వశాః = వశులగుదురు, శ్రోణు = వినుము.

తా॥ దరిదురిఁదైనవానిని తిట్లనిందించును, తండ్రి సంతసింపడు, అన్నదమ్ములు మాటలాడరు, పనివాఁడు కోపించుకొనును, కొడుకువెంటరాడు, పెండ్లాము కాగలింపదు, తననుద్రవ్యమడుగుననుశంకచేత స్నేహితుఁడు పలుకరింపఁడు, కాబట్టి ఓమితుఁడా! ధనముచేతనందరువశులగుదురు, గాన ధనమార్జింపవలెను.

శ్లో॥ గోమూత్రమాత్రేణపయోవినష్టం తక్రస్యగోమూత్ర

శతేనకింవా॥ అత్యల్పపాపైర్విపదశ్శుచీనాం

పాపాత్యనాంపాపశతేనకింవా॥

టీ॥ పయః = పాలు, గోమూత్రమాత్యేణ = కొంచెము గోమూత్రము చేతనే, విసప్తం = చెడిపోవును, తక్రిస్య = మజ్జగకు, గోమూత్రశలేన = ఎక్కువగోమూత్రముచే, కింవా = ఏమిసప్తము, శుచీనాం = సత్పురుషులకు అత్యల్పపాపైః = కొంచెపుపాపములచేతనే, విపదః = ఆపత్తులు (సంభవించును) పాపాత్మనాం = పాపాత్ములకు, పాపశలేన = అనేకపాపములచేత కింవా = ఏమి

తా॥ గోమూత్రము కొంచెముపడుటచేతనే పాలుచెడిపోవును, గోమూత్రమెంతకలిసినను మజ్జగకు చెఱుపులేదు, అలానేపరిశుద్ధులైన సత్పురుషులకు అల్పపాపంబుచేతనే విపత్తిగలుగును, పాపాత్ములకధిక పాపంబుచేసినను పెరపుకలుగుదు.

శ్లో॥ సముద్రమంధనేలేథే హరిలక్ష్మీం హ రోవిషం |

భాగ్యం ఫలతి సర్వత్ర స విద్యా స చ పో ర వం ||

టీ॥ సముద్రమంధనే = సముద్రమును తలచునపుడు, హరిః = విష్ణువు, లక్ష్మీం = లక్ష్మీదేవిని, లేథే = పొందును, హరో = ఈశ్వరుడు, విషం = విషమును, లేథే = పొందును, సర్వత్ర = అంతటను, భాగ్యం = ఆదృప్తము, ఫలతి = ఫలించును, విద్యా = విద్య, న = అట్లుగాదు, పోరవం = మగటిమి, న = అట్లుగాదు.

తా॥ సముద్రమును తలచునపుడు, విష్ణువు లక్ష్మీదేవినిపొందును, శివుడు విషమునుపొందును, కాబట్టి హరివారి యచ్చష్టను సారముగా ఫలంబుగలుగును.

శ్లో॥ ఆతురేనియమోనాస్తి బాలేవృద్ధేత్తథ వచ |

సదాచారతేచై వ హ్యేవధర్మస్సనాలసః ||

టీ॥ ఆతురే = రోగివిషయమై; బాలే = బాలునివిషయమై; వృద్ధే = ముదు సలివిషయమై; తథైవ = అట్లేనే; సదాచారతేచైవ = సదాచారాసక్తుని విషయమైనియమః = నియత పూర్వకమైనవ్రతము; నాస్తి = లేదు; ఏషః = ఇది; సనాతనః = ప్రాచీనమైన; ధర్మః = ధర్మము.

తా॥ రోగికిని, బాలునికి, వృద్ధునకును, సదాచారాసత్తునకును నియమ పూర్వక వ్రతము లేదు. ఇది సనాతనధర్మము.

శ్లో॥ ఏకోదేవః కేశవోవాశివోవా ఏకోవాసః పత్రనంవావనంవా।

ఏకోమిత్రంభూపతిర్వాయతిర్వా ఏకానారీసుందరీవాదరీవా॥

టీ॥ కేశవోవా = విష్ణువైనను; శివోవా = శివుడైనను; ఏకో = ఒక్కఁడు; దేవః = దేవుఁడు; పత్రనంవా = పట్టణమైనను; వనంవా = వనమైనను; ఏకః = ఒక్కటియే; వాసః = నివాసము; భూపతిర్వా = రాజైనను; వాయతిర్వా = సన్యాసియైనను; ఏకః = ఒక్కఁడు; మిత్రం = స్నేహితుఁడు; సుందరీవా = సౌందర్యవతిమైన; నారీవా = భార్యగాని; దరీవా = గుహగాని; ఏకా = ఒక్కటి (ఆశ్రయణీయం = ఆశ్రయింపఁదగినది.)

తా॥ విష్ణువైనను, శివుడైనను, నొక్కదేవుని నమ్మవలయును. పత్ర నమందుగాని, వనమందుగాని, నివాసము చేయవలయును. రాజుతోనైనను, సన్యాసితోనైనను స్నేహము చేయవలయును. సౌందర్యవతిమైన భార్యతో గూడియుండవలెను లేదా గుహలోయుండి తపంబుచేసికొనవలయును.

శ్లో॥ అజాయుద్ధేఋషిశ్రాద్ధే ప్రభాతేమేఘశంబరే।

దంపత్యోకలహేచైవ బహ్వీరంభోలఘుక్రియా।

టీ॥ అజాయుద్ధే = మేకపోతులయుద్ధమందును; ఋషిశ్రాద్ధే = ఋషులశ్రాద్ధదినమందును; మేఘశంబరే = మేఘశంబరముగలిగిన, ప్రభాతే = ప్రా ధ్నటపూట; దంపత్యో = దంపతులయొక్క; కలహేచైవ = కలహమందు న్ను; బహ్వీరంభః = గొప్పదియగు ఆరంభము; లఘుక్రియా = క్రియస్వల్పము.

తా॥ మేకపోతుల యుద్ధమందును, ఋషిశ్రాద్ధమందును, ప్రాతఃకాలమేఘశంబరమందును, దంపతులకలహమందును పీఠీయందారంభముధికంబు ను క్రియస్వల్పంబునగును.

శ్లో॥ హతమశ్రోత్రియేదానం హతంసైన్యమనాయకం।

హతాయాపవతీవంధ్యా హతోయశ్శస్త్రదక్షిణః॥

టీ॥ అశ్రోత్రియే = వేదాధ్యయన హీనునియందు, దానం = దానము, హతం = నిష్ప్రయోజనము, అనాయకం = పృథువులేని, సైన్యం = సైన్యము, హతం = నిష్ప్రయోజనము, రూపవతీ = మంచిరూపముగలగిన, వంశ్యా = గొడ్డాలు, హతా = నిష్ప్రయోజనము, అదక్షిణః = దక్షిణలేని, యజ్ఞః = యజ్ఞము, హతః = నిష్ప్రయోజనము.

తా॥ వేదాధ్యయన హీనునకిచ్చినదానము, నాయకుడులేని సైన్యము, సౌందర్యవతియైన గొడ్డాలు, దక్షిణలేని యజ్ఞంబును ఇవినిష్ప్రయోజనములు.

శ్లో॥ క్రోధోవై వస్వతోరాజా ఆశావై తరణీనదీ |

విద్యాకామదుఘాధేను స్సంతోషోనందనంవసం॥

టీ॥ క్రోధః = కోపమే, వైవస్వతోరాజా = యమధర్మరాజు, ఆకా = ఆశయే, వైతరణీనదీ = వైతరణీనది, (స్రూసమానము) విద్యా = చదువు, కామదుఘా = కోరికలనునిచ్చు, ధేనుః = కామధేనువు, సంతోషః = సంతోషమే, నందనంవసం = నందనవనము (తోసమానము)

తా॥ కోపంబు యమునితో సమమైనది, ఆశవైతరణీనదితో సమమైనది, విద్యకామధేనువుతో సమమైనది, సంతోషము నందనవనముతో సమము

శ్లో॥ అసారంఖలుసంసారం సారంశ్వశరమందిరం |

హిమాలయేహరశ్చేతే హరిశ్చేతేమహాలాభా॥

టీ॥ సంసారం = సంసారము (పెండ్లాము పుత్రులు మొ) అసారంఖలు = సారములేనిదిగా (వినసు) శ్వశరమందిరం = మహాగారిల్లు సారం = సారమైనది, హరిః = ఈశ్వరుడు, హిమాలయే = హిమవత్పర్వతమందు, శేతే = పండుకొనుచున్నాడు, హరిః = విష్ణువు, మహాలాభా = మహాసముద్రమందు, శేత్యే = పండుకొనుచున్నాడు.

తా॥ సంసారము, సారములేనిదైనను, మహాగారిల్లు, సారముగలది, గనుకనే శివుడు, హిమత్పర్వతమందును, విష్ణువు సముద్రమందును, శయనించిరి.

శ్లో॥ చితాచింతాద్వయోర్మధ్యే చింతానామగరియసీ।

చితాదహతినిజ్జీవం చింతాప్రాణయుతంవపుః॥

టీ॥ చితాచింతాద్వయోః = సాదచింతలను నీచెంటియొక్క, మధ్యే = మధ్యనుంచును, చింతానామ = చింతయనునదియే, గరియసీ = గొప్పది, చితా = సాద నిర్జీవం = ప్రాణములేనివానిని, దహతి = కాల్చును, చింతా = దుఃఖము, ప్రాణయుతం = ప్రాణముతోగూడుకొనిన, వపుః = శరీరమును, దహతి = కాల్చును.

తా॥ సాదయనగా చచ్చిపోయినవానినికాల్చు చితి ఈచితి చింతలలో చితియేయుత్తినుము. ఈచితి ప్రాణములేని వానిని మాత్రమేకాల్చును ఈదుఃఖము ప్రాణములతోనున్నవానినే కాల్చునుకాన చింతకూడదు.

శ్లో॥ ఆగచ్ఛేచ్ఛయదాలక్ష్మీ ర్నారికేళఫలాంబువత్ ।

నిర్గచ్ఛేచ్ఛయదాలక్ష్మీ గజభుక్తకపిత్థవత్ ॥

టీ॥ లక్ష్మీః = సంపద; నారికేళఫలాంబువత్ = బెంకాయలోని నీరు మవలె; యదా = ఏ ప్రకారముగా (అనగా తెలియబడకుండా) ఆగచ్ఛేత్ = వచ్చునో; తథా = అప్రకారముగా (తెలియబడకుండా) గజభుక్త కపిత్థవత్ = ఏమగుచున వెలగపండువలెను; నిర్గచ్ఛేత్ = నిర్గమించును.

తా॥ సంపదవచ్చునప్పుడు తెలియబడకుండా బెంకాయలోని నీరు వలెను తనంతటానే వచ్చును. పోవునపుడు ఏమగుచున్న వెలగపండువలె తెలియబడకుండాపోవును.

శ్లో॥ నేత్రేహోద్యంతమాదిత్యం నాస్తంయూంతంకదాచన।

నోపస్మప్తంచవారిధం సమధ్యంసభసోగతం॥

టీ॥ ఉద్యంతం = ఉదయించుచున్నట్టియు; స్తంయూంతం = అస్తమించుచున్నట్టియు; ఉపస్మప్తం = తీక్ష్ణముగావెల్లుచున్నట్టియు; వారిధం = ఉదకమంన్నట్టియు; సభసో = ఆకాశముయొక్క; మధ్యం = నడుమనుకతం = పొందునట్టియు; అదిత్యం = సూర్యుని; నేత్రేః = చూడఁగూడదు.

తా॥ సూర్యుడుదయించు చున్నపుడును అస్తమయమగునప్పుడును

అకాశమధ్యమందున్నప్పుడును తీక్షణముగానున్నపుడును ఉదకములో నూర్చు
ప్రతిబింబమును చూడగూడదు.

శ్లో॥ నలంఘయేన్వత్సతంత్రీం నప్రథావేచ్ఛవషాతి|

నచోదకేనిరీక్షేతస్వంరూపమితిధారణా॥

టీ॥ పత్న = చూడయొక్క; తంత్రీం = పలుపును; నలంఘయేత్ =
చాటరాదు, నర్పతి = నర్పించుచుండగా, నప్రథావేచ్ఛ = పరుగిడరాదు,
ఉదకే = ఉదకమున, స్వం = తనదైన, రూపం = ఆకారము, నిరీక్షేత =
చూడగూడదు, ఇతిధారణా = నిశ్చయము.

తా॥ చూడపలుపుచాటగూడదు, వానమరియుచుండగా పరుగిడరా
దు, నీటియందుతననీడను జూచుకొనరాదు.

శ్లో॥ నాశ్చీయాద్భార్యయాసాధం నై నాఖిక్షేతచాశ్చతీం|

క్షవంతీంజృంభమణాంవా సచాసీనాయథాసుఖం|

నాంజయతీంస్వకేనేత్రే సచాభ్యక్తామనావృతాం|

సపశ్యేత్సవంతీంచ తేజస్కామోద్విజోత్తమః॥

టీ॥ భార్యయాసాధం = భార్యతోగూడ, నాశ్చీయాత్ = భుజింప
రాదు, అశ్చతీం = భోజనముచేయుచున్నదానిని, క్షవంతీం = చుమ్ముచు
న్నదానిని, జృంభమాణాం = ఆనలించుచున్నదానినిగాని, యథాసుఖం =
యథాసుఖముగా, అసీనాం = గూర్చున్నదానిని, స్వకే = తనదైన, నేత్రే
= కంటియందు, జంబరయతీం = కాటుకపెట్టుచున్నదానిని, అభ్యక్తాం =
తలంటిపోసికొనుదానిని, అవృతాం = నిగంబరయైనదానిని, ప్రసవంతీంచ =
నీర్లాడుచున్నదానిని, ఏనాం = ఈభార్యను, సేక్షేత = చూడగూడదు.

తా॥ భార్యతోగూడ భోజనముచేయరాదు, భార్యభోజనముచే
యుచుండగా, తుమ్ముచుండగా, ఆనలించుచుండగా, యథాసుఖముగా
గూర్చుండియుండగా, తలంటిపోసికొనుచుండగా, నిగంబరయైయుండగా,
ప్రసవించుచుండగా, ఈ సమయములయందు శ్రేయస్కామండగు బ్రాహ్మ
ణుడు చూడగూడదు.

శ్లో॥ నాన్నమద్యాదేకవాసా ననగ్నస్సానమాచరేత్ |

టీ॥ ఏకవాసా = ఒక్కబట్టకలిగినవాడై, ఆన్నం = ఆన్నము, నా
ద్యాత్ = తినగూడదు, నగ్నః = దిగంబరుడై, స్సానం = స్నానమును, నా
చరేత్ = చేయగూడదు.

తా॥ ఒంటినత్రమతో భుజింపరాదు, దిగంబరుడై స్నానము
చేయరాదు.

సమూత్రంపథికురీవీత నభస్మనిసగోవ్రజే॥

శ్లో॥ సఫాలకృష్టేనజలేనచిత్వాంసచపర్వతే |

నజీణోదేవాయతనేనవల్మీకేకదాచస॥

శ్లో॥ సససత్వేషుగతేషు నగచ్ఛన్నాపిచస్థితః |

ననదీతీరమాసాద్య సచపర్వతమస్తకే॥

శ్లో॥ వాయ్యగ్నివిప్రానాదిత్య మహాపశ్యంస్తదైవగాః |

నకదాచపర్వతీత విష్ణూత్రస్యవినజానం॥

టీ॥ పథి = (సల్లదనజచు)వార్తమందును; భస్మని = బూడిదయం
దు; గోవ్రజే = ఆవుమంచలలో; సఫాలకృష్టే = దున్నినసేలయందు; జలే =
ఉదకమందు; చిత్వాం = చితియందు; పర్వతే = పర్వతమందు; జీర్ణోదేవాయత
నే = శిథిలమైనదేవాలయమునందు; వల్మీకే = పుట్టయందు; ససత్వేషు =
జంతువులతోగూడికొనిన; గతేషు = పల్లములయందు; గచ్ఛన్ = వెళ్లుచు
న్నవాడైగాని; స్థితోఽపి = నిలబడియున్నవాడుగాని; మూత్రం = మూ
త్రమును; నకురీవీత = చేయగూడదు నదీతీరం = నదియొడ్డున, ఆసాద్య =
హూర్పుండి (గూలి) పర్వతమస్తకే = పర్వతమందుగాని; వాయ్యగ్నివిప్రాన్
వాయువు, అగ్ని, బ్రాహ్మణులు, ఆదిత్య = సూర్యున, అహః = ఉదకమును,
గాః = గొవులను, పశ్యన్ = చూచుచున్నవాడై, కదాచన = ఒకప్పుడును,
విష్ణూత్రస్య = విష్ణూత్రములయొక్క, విసర్జనం = విడుచుటకు, నకురీవీత
= చేయగూడదు.

తా॥ ద్రోవ, బూడిద, ఆలమండ, దున్నినశీల, నీరు, సాద, శాం
డశిధిలమైనదేవాలయము, పుట్ట, జంతువులతో గూడిన, పల్లము, వీనియందును
వడచుచుగాని, నిలిచిగాని, నడితీరమును, పర్వతశిఖరమందును, విణ్మాత్రం
బుల విడువరాదు, మరియు వాయుగ్ని బ్రాహ్మణులను నూర్చుని ఉపకము
ను గోవులను వీనినిజూచుచు విణ్మాత్రంబులువిడువరాదు.

శ్లో॥ మూత్రోచ్ఛారసముత్సర్గం=దివాకుర్యాదుదజ్ఘుఖః।

దక్షిణాభిముఖోరాత్రోసంధ్యయోశ్చయథాదివా॥

శ్లో॥ ఛాయాయామంధకారేవా రాత్రోవాచాహనిద్విజః।

యథాసుఖముఖఃకుర్యాత్పాణబాధాభయేషుచ॥

టీ॥ దివా=పగటిపూట, మూత్రోచ్ఛారసముత్సర్గం=విణ్మాత్రవిసర్జనము, ఉ
దజ్ఘుఖః=ఉత్తిరాభిముఖుడైయును, రాత్రో=రాత్రిపూట, దక్షిణాభిముఖః=ద
క్షిణాభిముఖుడైయును, సంధ్యయో=సంధ్యాకాలములందు, దివాయథా=పగ
టిపూట యెట్టులా (అట్లనే) కుర్యాత్=చేయవలయును, ఛాయాయాం=నీ
డయందుగాని, అంధకారేవా=చీటిలోగాని, రాత్రోవా=రేయిగాని, అహ
నివా=పగటిపూటగాని, ద్విజః= బ్రాహ్మణులు, పాణబాధాభయేషు=
పాణబాధాయములందు, యథాసుఖముఖః=తనకీర్తిపై నడిక్కున, ముఖ
ముగలవాడై, కుర్యాత్=చేయవచ్చును,

తా॥ పగటియందు సంధ్యా కాలములయందు, ఉత్తిరాభిముఖుడ
య్యును, రాత్రియందు, దక్షిణాభిముఖుడయ్యును, విణ్మాత్రములను విడువ
వలయును, నీడయందు, అంధకారమందు, రాత్రిబాధాభయంబునందు ది
వారాత్రిలలో నెప్పుడైన, ఏదిక్కున నైన నూర్చుండి విణ్మాత్రంబులు విడు
వవచ్చును.

శ్లో॥ నాగ్నింముఖేనోపధమేన్నగ్నాంనేతేతచప్రీయం।

నామేభ్యంప్రక్షిపేదగ్నాంసచపాదౌప్రతాపయేత్॥

టీ॥ అగ్నిం= నిప్పును, ముఖేన= సోటిచేత, సోపధమేత్= ఉద
రాదు, నగ్నాం= దిగంబరయైన, ప్రీయం= ప్రీతి, నేతేత= చూడగూ

డదు, అగ్నా = నిష్ఠనందు, అమేధ్యం = అపవిత్రమస్తువు, నప్రక్షిపేత్ = ఉంచకూడదు, పాదే = కాళ్ళను, నప్రతాపయేత్ = తాపింపజేయకూడదు.

తా॥ అగ్నిని నోటితో నూచరాదు, దిశములతోనున్న స్త్రీనిజూడరాదు, అపరిశుద్ధమయిన వస్తువును అగ్నియందువేయరాదు, అడుగులను కాచుకొనకూడదు.

శ్లో॥ నై కస్యస్వప్నాచ్యన్యగేహే శయానంసప్రబోధయేత్ |

నోదక్యయాభిభాషేత యజ్ఞంగచ్ఛేన్నచాహృతః॥

టీ॥ శూన్యగేహే = ఎవ్వరులేనియింటియందు, ఏకః = ఒంటరిగా, నస్వప్నాత్ = పరుండరాదు. శయానం = నిద్రించుచున్నవానిని, నప్రబోధయేత్ = లేపరాదు, ఉదక్యయా = రజస్వలయైయున్నస్త్రీతో, నాభిభాషేత = మాటలాడరాదు, నాహృతోపి = పిలువబడనవాడై, యజ్ఞం = యజ్ఞమును, వ్రజేత్ = వెళ్ళవలెను.

తా॥ శూన్యగృహమందొక్కదును, నిద్రింపరాదు, నిద్రించువానిని లేపకూడదు, రజస్వలయైయున్న స్త్రీతో మాటలాడరాదు, పిలువకనే యజ్ఞమునమునకు బోవలెను.

శ్లో॥ నాధార్మికేవసేద్ధామే సవ్యాధిబహుళేభృశం |

నై కఃప్రపద్యేధ్వానంచ సచిరంపర్వతేవసేత్ ॥

టీ॥ అధార్మికే = ధార్మికులులేనట్టి, వ్యాధిబహులే = అనేకవ్యాధులు కలిగినట్టియు గ్రామే = గ్రామమందు, సనివసేత్ = నివసింపరాదు, ఏకః = ఒక్కఁడే, అధ్వానం = మార్గమును, నేప్రపద్యేత్ = వెళ్ళకూడదు, చిరం = చాలకాలము, పర్వతే = కొండమందు, నచసేత్ = వసింపరాదు.

ధార్మికులులేని యూరియందును, మిగులవ్యాధి బహుళమయిన గ్రామమందును, నివసింపరాదు ఒంటరిగాచొర్రవడువరాదు, కొండయందు చిరకాలము నివసింపరాదు.

శ్లో॥ ఉపాసహశాచవాసశ్చ ధృతమన్యైర్నధారయేత్ |

ఉపవీతమలంకారం స్రవంకరకమేవచ॥

టీ॥ అన్యైః = ఇతరులచే, (ధృతా = ధరింపబడిన) ఉపాసహా = చెప్పలు

ధృతం=ధరింపఁబడిన, ఉపవీతం=జంచము, అలంకారం=నగ, సృజం=పూ
లదండ, కరకమేవ= కమండలము, నగారయేత్ = ధరింపరాదు.

తా|| ఒకని చేతధరింపఁబడిన పాదరక్షలు, వస్త్రము, యజ్ఞోపవీతము
అలంకారము, పూలదండ, కమండలము వీనిని మరయొకడుఁ ధరింపరాదు.

శ్లో|| నావిసీతై ర్వజేద్ధురై ర్నచక్షుర్వాప్యధిషీడితైః |

భిన్నశృంగాక్షిభురై ర్నవాలవిధిహుపితైః

శ్లో|| విసీతై స్తువజేర్నిత్య మాశుగై లక్షణాన్వితైః |

వరదూపోపసంపన్నైః ప్రతోదేనాతువస్థితైః ||

టీ|| అవిసీతైః = అశిక్షితములైనట్టుయు, చక్షుర్వాప్యధిషీడితైః = నే
త్రోగముచే పీడింపఁబడుచున్నట్టియు, భిన్నశృంగాక్షిభురైః = విరిగిన
కొమ్మలు కన్నులు గొరిసెలు గలిగినట్టియు, నవాలవిధిహుపితైః = కొయఁ
బడినతోక గలిగినట్టియు, భురైః = వాహనములచేత (మీస) నవ)జేత్ =
పోగూడదు, నిత్యం = ఎల్లపుడును, విసీతైః = శిక్షితములైనట్టియు, ఆశుగైః =
వేగముగాపోవునట్టియు, లక్షణాన్వితైః = కుభుక్షణముతోగూడుకొన్నట్టి
యు, వరదూపోపసంపన్నైః = మంచిరూపసంపత్తిగలిగిన, భురైః = రుక్మ
ములచేత, ప్రతోదేన = కొరడాచే, అశుదైః = తోలనివాడై, వస్థితైః =
వెళ్ళవలెను.

తా|| శిక్షింబులుగాక నేత్ర)వ్యాధి పీడితంబులై విరిగినకొమ్మలు, వి
రిగినగొరిసెలు, గుక్త)కన్నులుగలిగి, కొయఁబడినతోక కలిగినట్టి, యెద్దు
లు, గుడ్డుములు, మొదలైనవానిమీద నెక్కిపోగూడదు, శిక్షితములై వేగ
ములుగలిగి, వరదూపాదిలక్షణ యుక్తంబులయిన వాహనంబులనెక్కి మి
క్కిలి వానిని పీడింపక వెళ్ళిన సుఖముగలుగును.

శ్లో|| బాలాతపఃప్రేతధూమోవర్జ్యంభిన్నంతథాసనం |

సచ్చింద్యాన్నఖలోమానిదంతై ర్నోత్పాటయేన్నఖాః ||

టీ|| బాలాతపః = లేయండ; ప్రేతధూమః = పీనుగుపైపాగ; తథా
= అట్లనే, భిన్నం = విరిగిన; ఆసనం = పీఠము; వర్జ్యం = విదూరదగినది;

నఖలామాని = గోళ్యసురోముములను; నచ్చింద్యాత్ = గిల్లరాదు; దంతై = పండ్లచేత; నఖాక్ = గోళ్యను; నోత్పాటయేత్ = పెరికరాదు.

తా॥ లేయిండ, పీనుగుమిదపాగ, విరిగినపీట వీనిని విసర్జించవలెను గోళ్యను వెండుకలను గిల్లరాదు. పండ్లచేగోళ్యను తీయరాదు.

శ్లో॥ లోప్తమర్దీతృణచ్ఛేదీనఖఖాదీచయోనరః।

సవినాశంప్రజత్యాశుసూచకోశుచిరేవచ॥

టీ॥ యః = ఏమనువాడు; లోప్తమర్దీ = మంటిపెల్లలను నలుపువాడో; తృణచ్ఛేదీ = గడ్డినిపీకువాడో; నఖఖాదీ = గోళ్లుకొరుకువాడో; మాచకః = కొండెగాడో; అశుచిరేన = అపరిశుద్ధుడో; స్నః = వాడు; అశు = శీఘ్రముగా; నాశం = నాశనమును; ప్రజతి = పొందుచున్నాడు.

తా॥ మంటిపెల్లనలుపువాడు, గడ్డిపీకువాడు, గోళ్లుకొరుకువాడు, కొండెములుచెప్పవాడు అపరిశుద్ధుడు. పీరువృద్ధులొందరు, కాబట్టి ఈవసులుచేయకూడదు.

శ్లో॥ నవిగహ్యకథాంకుర్యా దృహిర్మాల్యంసధారయేత్।

గవాంచయాసంప్యక్తేనసర్వధై నవిగహితం॥

టీ॥ విగర్హ్యకథాం = నిందింపఁచగిన ప్రబంధకల్పనను; నకుర్యాత్ = చేయరాదు; బహిర్మాల్యం = వెలుపలనిర్మాల్యమును; సధారయేత్ = భరింపరాదు; గవాం = ఎరులయొక్క; సర్వధై = పీపుతో; యాసం = వెళ్లుట; సర్వధైన = అన్నిప్రకారములచేత; విగర్హితం = నింద్యము.

తా॥ నల్లరునునిందింపఁచగిన ప్రబంధకల్పనచేయరాదు. వెలుపల మాల్యంబుభరింపరాదు. ఎట్లునెక్కపోవుట అన్నివిధంబులచేతను నింద్యమైనది.

శ్లో॥ అద్వారేణచనాతీయాద్ధ్రామంవావేశ్యవానరః।

రాత్రౌచవృక్షములాలానిదూరతఃపరివర్జయేత్॥

టీ॥ సరః = పురుషుడు; గాగ్రిమం = ఊరునుగాని; వేశ్యవా = ఇంటినిగాని; అద్వారేణ = తప్పద్రోవగుండా; నాతీయాత్ = చేరరాదు; రాత్రౌచ = రాత్రియందు; వృక్షములాలాని = చెట్లమొదళ్ళను; దూరతః = దూరముగా; పరివర్జయేత్ = విడిచిపెట్టవలయును.

తా॥ గ్రామమునకుఁగాని యంతికిఁగాని వాకిలినివిడిచి తప్పవ్రోవను పోరాదు, రాత్రియందు వృక్షమూలములను పరిత్యజింపవలెను.

శ్లో॥ నన్నానమాచరేద్భుక్త్వానాతురోనమహానిశి॥

నవాసాభిస్సహజస్రంనావిజ్ఞాతేజలాశయే॥

టీ॥ భుక్త్వా = భోజనముచేసి, స్నానం = స్నానమును, నాచరేత్ = చేయఁగూడదు, ఆతురో = వ్యాధిగ్రస్తుడై, న = స్నానమాచరాదు, మహానిశి = అర్ధరాత్రమునందు, న = స్నానముచేయరాదు, అజస్రం = ఎల్లప్పుడును, వాసాభిస్సహ = బట్టలతోఁగూడ, న = స్నానముచేయరాదు, అవిజ్ఞాతే = తానెఱుంగని, జలాశయే = తటాకమునందు, న = స్నానమాచరాదు.

తా॥ భోజనముచేసినపిమ్మట వ్యాధిసీడితుడై యున్నప్పుడు అర్ధరాత్రియందును ఎల్లపుడు వస్త్రములతోడను తానెఱుంగని చెలువునందున స్నానముచేయరాదు.

శ్లో॥ నై రిణంనోపసేవేతసహాయంచై వనై రిణః॥

అధార్మికంతస్కరంచపరస్యైవచయోషితం॥

టీ॥ యై రిణః = విరోధిని, యై రిణః = శత్రువుయొక్కసహాయం, చ = స్నేహితుని, అధార్మికం = ధర్మబుద్ధిలేనివానిని, తస్కరం = దొంగను, పరస్య = ఇతరునియొక్క, యోషితం = భార్యను, నోపసేవేత = సేవింపరాదు.

తా॥ శత్రువును, శత్రుస్నేహితుని ధర్మహీనుని, దొంగను, పరశ్రీని పీఠలఁగూడరాదు.

శ్లో॥ సత్యంబ్రూయాత్ప్రియంబ్రూయాత్సబూయాత్సత్యముప్రియం॥

ప్రియంచనాన్యత్రంబ్రూయాద్దేషధర్మస్సనా

తనః॥ భద్రంభద్రమితీబ్రూయాద్భద్రమిత్యేవవాచదేత్॥

టీ॥ సత్యం = నిజము, బూయాత్ = పలుకవలెను, ప్రియం = ఇష్టమును, బూయాత్ = పలుకవలెను, సత్యం = నిజమైనదైనను, అప్రియం = అనిష్టమును, సబూయాత్ = పలుకరాదు, అన్యత్రం = అబద్ధమైన, ప్రి

యం = ప్రియమును, నబూయత్ = పలుకరాదు, ఏషః = ఇది, ససాత
నః = పోచినమైన, ధర్మః = ధర్మము.

తా॥ సత్యముగను, ఇష్టముగను, బలుకవలెను. సత్యమైనదైనను, అ
ప్రియమును బలుకరాదు. ప్రియమైనను అబద్ధమును బలుకరాదు. ఒకనికి
కుభముగల్గనప్పడు, భద్రముఅని పలుకవలెను.

శ్లో॥ శుక్ష్మమై రవివాదంచ సకుత్యాత్మేనచిత్సహ॥

టీ॥ శేనచిత్సహ = ఎవ్వనితోగూడ, శుక్ష్మ-చైరం = నిష్ప్రయోజనమై
న, విరోధం = విరోధమును, వివాదం = వివాదమును, సకుత్యాత్ =
చేయరాదు.

తా॥ ఎవనితోనైనను, నిష్ప్రయోజనమైన, విరోధమును, వివాదము
ను, చేయరాదు.

శ్లో॥ హీనాంగానతిక్రాంతాః విద్యాహీనాః పయోధికాః ।

రూపద్రవ్యవిహీనాంశ్చజాతిహీనాంశ్చనాక్షిపేత్ ॥

టీ॥ హీనాంగా = శరీరముయొక్క అవయవములలోకొన్ని లేని
వారలను, అతిక్రాంతాః = ఉండవలసిన యవయవములకంటె నెక్కువగ
లిగిన వారలను, విద్యాహీనాః = చదువులేనివారలు, పయోధికాః = న
యస్సుచేత నధికులైనవారలను, రూపద్రవ్యవిహీనాంశ్చ = మంచిరూపము,
ద్రవ్యములేనివారలను, జాతిహీనాః = జాతిచేతహీనులను, నాక్షిపేత్ =
అక్షేపింపరాదు.

తా॥ శరీరమునకుండవలసిన యవయవములలోకొన్ని లేనివారలనుకొన్ని
యెక్కువగలవారలను, సౌందర్యము, ద్రవ్యము, జాతి, వీనిచేత తక్కువయై
నవారలను వీరినాక్షేపింపరాదు.

శ్లో॥ శ్రద్ధధానాశ్చభావిద్యా మాదధీతావరాదపి ।

అంత్యాదపిపరంధర్మంత్రీరత్నందుష్కులాదపి॥

టీ॥ అవరాదపి = సుకులీనుడుకాని వానివల్లగూడ, కుభాం = కుభ
మైన, విద్యాం = చదువును, శ్రద్ధధానాః = శ్రద్ధాకులై, అదధీతః = గ్రహింపవ
లెను. పరం = శ్రేష్ఠమైన, ధర్మం = ధర్మము, అంత్యాదపి = అంత్యకాతి

వానివల్లనైన, ఆదధీత = గ్రహింపవలెను. దుష్కులాదపి = చెడ్డకులమునుండి కూడ, శ్రీరత్నం = మంచియాడుదానిని, ఆదధీత = గ్రహింపవలెను.

తా॥ మంచివిద్యను బాతిహీనునివల్లనైన శ్రద్ధగలవాడై గ్రహింపవలెను. ఉత్తమమైన, ధర్మమును చండాలునివల్లనైన, గ్రహింపవచ్చును. సదుణవతియైన శ్రీని దుష్కులమువల్లనైన, గ్రహింపవచ్చును.

శ్లో॥ విషాదవ్యమృతం గ్రాహ్యం బాలాదపిసుభాషితం॥

అమిత్రాదపిసద్వృత్తమమేధ్యాదపికాంచనం॥

టీ॥ విషాదపి = విషమువల్లనైన, అమృతం = అమృతము, గ్రాహ్యం = గ్రహింపదగినది, బాలాదపి = బాలునివల్లనైన, సుభాషితం = మంచిమాట, గ్రాహ్యం = గ్రహింపదగినది, అమిత్రాదపి = శత్రువువల్లనైన, సద్వృత్తిం = మంచినడత, గ్రాహ్యం = గ్రహింపదగినది, అమేధ్యాదపి = అశుద్ధముగు పదార్థమునుండియైన, కాంచనం = బంగారము, గ్రాహ్యం = గ్రహింపదగినది.

తా॥ విషమువల్లనైన నమృతంబును గ్రహింపవలెను. బాలునివల్లనైన, మంచిమాట, గ్రహింపవలెను. శత్రువువల్లనైన, మంచినడతను గ్రహింపవలెను. అశుద్ధముగు వస్తువునుండియైన, బంగారమును, గ్రహింపవలెను.

శ్లో॥ శ్రీయోరత్నాన్యథోవిద్యాధర్మశ్శాచంసుభాషితం॥

వివిధానిచశిల్పానిసమాధేయానిసర్వతః॥

టీ॥ శ్రీయః = గుణవతులగు శ్రీలు, రత్నాని = రత్నములు, అథో = పిదప, విద్యా = చదువు, ధర్మః = ధర్మము, శాచం = పారిశుధ్యము, సుభాషితం = మంచిమాట, వివిధాని = అనేకములైన, శిల్పాని = శిల్పము, సర్వతః = అంతటనుండియు, సమాధేయాని = గ్రహింపదగినవి.

తా॥ సద్గుణవతులగు శ్రీలు, రత్నములు, విద్యలు, ధర్మము, పారిశుధ్యము, చద్యాకళము, నానావిధములైన శిల్పములు, ఎచ్చటనున్నను, గ్రహింపవలెను.

శ్లో॥ హీనజాతిస్త్రీయం మోహం దుష్టహంతో ద్విజాతయః ।

కులాన్యేవనయంత్యాశునసంతానానిశూద్రతాం॥

టీ॥ ద్విజాతయః = బ్రాహ్మణక్షత్రియవైశ్యులు, హీనజాతిస్త్రీయం = హీనకులమునఁ బుట్టినస్త్రీని, మోహతో = మోహమువలన ఉద్వహంతః = వివాహమాడినవారైనయెడల, ససంతానాని = సంతానముతోగూడిన, కులాన్యేవ = వంశములే, శూద్రతాం = శూద్రత్వమును, నయంతి = బొందును.

తా॥ బ్రాహ్మణక్షత్రియవైశ్యులు హీనజాతిస్త్రీని, మోహమువలన పరిగ్రహించిరేని, వారికి గలిగెడు సంతానములతోగూడ, కులములు శూద్రత్వమును బొందును.

శ్లో॥ యద్యత్పరవశంకర్మతత్తద్యత్నేచవర్జయేత్ ।

యద్యదాత్మసంశంతుస్యాత్తత్సత్సేవేతయన్నతః॥

శ్లో॥ సర్వంపరవశందుఃఖంసర్వమాత్మవశంసుఖం ।

ఏతద్విద్యాత్సమాసేన లక్షణంసుఖదుఃఖయోః॥

టీ॥ యద్యత్ = ఏదేని, పరవశం = పరాధీనమైన కర్మ = కర్మమే, తత్తత్ = దానినిదానిని, యత్నేన = ప్రయత్నముచేత, వర్జయేత్ = విడువవలెను. యద్యత్ = ఏదేని, ఆత్మవశం = స్వాధీనమైనది, స్వాత్ = ఆగునో, తత్తత్ = ఆయాదానిని, యత్సతః = ప్రయత్నమువలన, సేవేత = సేవింపవలెను, పరవశం = పరాధీనమైన, సర్వం = అంతయును, దుఃఖం = దుఃఖకరము, ఆత్మవశం = స్వాధీనమైనది, సర్వం = అంతయును, సుఖం = సుఖకరము, ఏతత్ = దీనిని, సమాసేన = సంక్షేపముగా, సుఖదుఃఖయోః = సుఖదుఃఖములయొక్క, లక్షణం = లక్షణముగా, విద్యాత్ = తెలుసుకొనవలెను.

తా॥ పరాధీనమున కార్యమును విడువవలయును, స్వాధీనమున కార్యమును చేయవలయును, ఏయన పరాధీన కార్యములు దుఃఖకరములు, స్వాధీనకార్యములు సుఖకరములు ఇది సంక్షేపముగా సుఖదుఃఖములకు లక్షణము.

శ్లో॥ ఋతామృతాభ్యాంజీవేత్తుమృతేనప్రమృతేనవా।

సత్యాన్యతాభ్యామపివాసశ్వవృత్త్యాకదాచన॥

టీ॥ విప్రో = బ్రాహ్మణుడు, ఋతామృతాభ్యాం = ఉంఘవృత్తి చేతను శిలవృత్తిచేతగాని యాదృచ్ఛికలబ్ధిమగుదాని చేతగాని, మృతేన = యాచనచేతగాని, ప్రమృతేన = కృషిచేతగాని సత్యాన్యతేన = వర్తకము చేతగాని, జీవేత్ = జీవనముచేయవలయును, శ్వవృత్త్యా = ఒకనికికొలుపుండుటచేత కదాచన = ఎప్పుడును, జీవేత్ = జీవింపగూడదు.

తా॥ ఇండ్లయందు రోళ్ళమొసటబడిన గింజలనేరుకొని జీవించుట ఉంఘవృత్తి మళ్ళలాని యెన్నులురెచ్చికొని జీవించుట శిలవృత్తి ఈ రెండును, ఋతమనఁబడును. అమృతమనఁగా ఒరునియాచించక, యదృచ్ఛాలబ్ధమైన పృథ్వముచేత జీవించుట మృతమనగా యాచించుటవలన లభించినపృథ్వముచేత జీవించుట పృథ్వతమనఁగా కృషిసత్యాన్యతమనఁగా వర్తకము శ్వవృత్తియనగా కొలుపుండుట ఇంచుబాగ్మ్యాణునకు వెనుకచెప్పఁబడిన నొకవృత్తికంటె మర్రియొకవృత్తి మేలైనది. గనుక ఉంఘవృత్తిమొసలు వాణిజ్యమువరకు చెప్పఁబడిన వృత్తులచే జీవింపవచ్చునుగాని, బాగ్మ్యాణుండు శ్వవృత్తిచేత నొకప్పుడును, జీవింపరాదు.

శ్లో॥ విప్రాణాంజ్ఞానతోజ్యైష్ఠ్యంక్షత్రియాశాంతువీర్యతః।

వైశ్యానాంధాన్యధనశూద్రాణామేవజన్మతః॥

టీ॥ విప్రాణాం = బాగ్మ్యాణులకు, జ్ఞానతః = జ్ఞానమువలన, జ్యైష్ఠ్యం = పెద్దతనము, క్షత్రియాణాం = రాజులకు, వీర్యతః = పరాక్రమమువలననే, జ్యైష్ఠ్యం = పెద్దతనము, వైశ్యానాం = కోమటులకు, ధాన్యధనతః = ధాన్యధనమువలన, జ్యైష్ఠ్యం = పెద్దతనము, శూద్రాణాం = శూద్రులకు జన్మతః = వయోధికవలననే, జ్యైష్ఠ్యం = పెద్దతనము.

తా॥ బాగ్మ్యాణులలో, జ్ఞానముగలఁవాడుపెద్ద, క్షత్రియులలో పరాక్రమవంతుఁడుపెద్ద, వైశ్యులలోధనధాన్యములు గలవాడుపెద్ద, శూద్రులలో వయస్సుచేత పెద్దయేపెద్ద.

శ్లో॥ విత్తంబంధుర్వయఃకర్మవిద్యాభవతిపంచమీ।

ఏతానిమాన్యస్థానంచగరీయాయద్యదుత్తరం॥

టీ॥ విత్తం = ధనము, బంధుః = బంధువు, వయః = వయస్సు, కర్మ = కర్మము, పంచమీ = ఐదవదియను, విద్యా = చదువును, మాన్యస్థానం = సన్మానింపఁదగినది, భవతి = ఆగుచున్నది, ఏతేషు = వీనియందు, యద్యత్ = ఏదేది, ఉత్తరం = ఉత్తరమందున్నదో, తత్ = అదిగరియః = శ్రేష్ఠమైనది.

తా॥ ధనము, బంధుత్వము, వయస్సు, కర్మ, విద్య, ఈఐదునుసమ్మానింపఁదగినస్థానములు. అందునుధనికునికంటె, బంధువును, బంధువునికంటె వయస్సుచేత పెద్దవాఁడు, వయోధికునికంటె, నుత్తిమకార్యములు చేయువాడు, వానికంటె, విద్యానంతుఁడుశ్రేష్ఠుడు.

శ్లో॥ విద్యానామసరస్వరూపమధిక్షప్తచచ్ఛన్నగుత్తంధనంవిద్యా

భోగకరీయశస్సుఖకరీవిద్యాగురూణాంగురుః। విద్యా

బంధుజనోవిదేశగమనే విద్యాపరాదేవతావిద్యా

రాజనుపూజ్యతేసిహిధనంవిద్యావిహీనఃపశుః॥

టీ॥ విద్యానామ = విద్యయనఁగా, సరస్వ = పురుషునకు, ఆధికం = ఏక్కువైన, రూపం = అందమైనయాకారము, (విద్యా = విద్య)ప్రచ్ఛన్నగుత్తం = రహస్యముగాదాపఁబడిన, ధనం = ధనము, విద్యా = విద్య, భోగకరీ = భోగమునుచేయును, యశస్సుఖరీ = కీర్తిని సుకమునుజేయును, విద్యా = విద్య, గురూణాం = గురువులకు, గురుః = గురువుఅనఁగాబూజ్యమైనది, విద్యా = విద్య, విదేశగమనే = పరదేశములకువెళ్లినప్పుడు, బంధుజనః = బంధువు, విద్యా = విద్య, పరా = ఉత్కృష్టమైన, దేవతా = దేవత, విద్యా = విద్య, రాజను = రాజులయందు, పూజ్యతే = పూజింపఁబడుచున్నది, సహిధనం = (విద్యతోసమమైన) ధనములేదు, విద్యావిహీనః = విద్యరానివాఁడు. పశుః = పశురముతోసమానము.

తా॥ విద్యపురుషునకు శ్రేష్ఠమైనరూపము, రహస్యముగాదావిన ధనము, భోగము కీర్తిని సుఖమును గలుగఁజేయునది. గురువులకందలకు పూజ్య

మైనది. దేశాంతర గమనమున బంధుజనమువలె రక్షించునది. ఉత్తమమైన దైవమువలె నభీష్టుముల నిచ్చునది. ప్రభువువలన బూజింపఁబడునది. విద్యకు సరియైన ధనము లేదు. గావున నట్టివిద్యలేనివాడు పశుప్రాయుఁడు,

శ్లో॥ త్వాంతిశ్చేత్కవచేనకింకిమరిభిఃక్రోధోస్తిచేద్దేహినాం జ్ఞా
తిశ్చేదనలేనకింయదినుహృద్వివృష్టాఃకింఫలంకింసర్వైః
ర్యదిదుర్జనాఃకిముధనైర్విద్యానవద్యాయది | వ్రీడాచేత్కి
ముఖాఃక్షేప్తస్సుకవితాయద్యస్తిరాజ్యేనకిం॥

టీ॥ దేహినాం = పాణులకు, త్వాంతిశ్చేత్ = ఓర్పుఁడున్నయెడల, కవచేన = కవచము తోకిం = ఏమిప్రయోజనము, క్రోధః = కోపము, అస్తిచేత్ = ఉన్నయెడల, అరిభిః = శత్రువులచేత, కిం = ఏమిప్రయోజనము, జ్ఞాతిః = దాయది, అస్తిచేత్ = ఉన్నయెడల, ఆనలేన = నిష్పచేత, కిం = ఏమిప్రయోజనము, సుహృత్ = స్నేహితుఁడు, అస్తిచేత్ = ఉన్నయెడల, చివ్యైః = మంచిబొంధములచే, కిం = ఏమిప్రయోజనము, అనవద్యా = గొప్పగియగు, విద్యా = చదువు, అగ్నియది = ఉన్నయెడల, ధనైకిము = ధనముచేసేమిప్రయోజనము, వ్రీడా = సిగ్గు, అస్తిచేత్ = ఉన్నయెడల, ఖాక్షైకిం = ఆలంకారములచేతసేమిప్రయోజనము, సుకవితా = మంచికవనము, అగ్నియది = ఉన్నయెడల, రాజ్యేన = రాజ్యముచేత కిం = ఏమిప్రయోజనము.

తా॥ ఓరుపు కవచమువంటిది, క్రోధముశత్రువునంటిది, జ్ఞాతి నిష్పవంటివాఁడు, స్నేహితుఁడు చివ్యైః ధమువంటివాఁడు, దుర్జనమునర్పమువంటివారు, అమోఘమైన విద్యయున్నయెల ధనముచేతసేమిప్రయోజనము, సుకవిత్వము రాజ్యమువంటిది.

శ్లో॥ దాక్షిణ్యంస్పృశనేదయాపరిజనేశాత్యంసదాదుర్జనే | ప్రీ
తిస్సాధుజనేనయోన్యపజనేవిద్యజ్జనేచార్జవం | శౌర్యరీశ

త్రుజనేక్షమాగురుజనేకాంతాజనేదృష్టతా! యేవై వంపు
రుహాఃకళాసుకుశలాస్తేషేష్వలలోకస్థితిః॥

టీ॥ స్వజనే = తనవాయిందు, దాక్షిణ్యం = దాక్షిణ్య భావమును
పరిజనే = నౌకరులయందు దయా = సయయ దుష్టనే = దుష్టుని యందు,
సదా = ఎల్లపుడును, శార్వం = కాపట్యమును సాధుజనే = సత్పురుషుల
యందు స్థితిః = అనురాగము, నృపజనే = రాజులయందు, నయః = నీతి
యను, విద్యజనే = పండితులయందు, ఆర్జవం = నిష్కాపట్యమును, శత్రుజ
నే = శత్రువులయందు, శౌర్యం = పరాక్రమమును, గురుజనే = పెద్దలయం
దు, క్షమ = తాత్పర్యము, కాంతాజనే = స్త్రీలయందు, దృష్టతా = దిట్టతన
మును యేపురుషాః = ఏపురుషులు, వీనం = ఈవిధముగా, కళాసు = విద్యుల
యందు కుశలాః = నిపుణులలో తేష్విన = వారలయందే, లోకస్థితిః =
లోకముయొక్క యుని.

తా॥ బంధుజనులయందు దాక్షిణ్యమును భృత్యులయందు సయయ
ను దుష్టులయందు కపటమును సజ్జనులయందు నీతియును రాజులయందు
నీతియును, విద్యులయందు నిష్కాపట్యమును శత్రువులయందు శౌర్యము
ను గురువులయందు దాత్పర్యమును స్త్రీలయందు దిట్టతనమును గలిగి ప్రవ
ర్తించునట్టి విద్యాపావీణ్యము గల పురుషుల యందు లోకము నిలుచును.

శ్లో॥ జాడ్యంధియైహారతిసింహతివాచినత్య! మ్మానోన్నతిందిశ
తిపాపమచాకరోతి! చేతఃప్రసాదయతిదిక్షుతనోతికి

తికం సత్సంగతిఃకథయకింకరోతిపుంసాం॥

టీ॥ పుంసా = పురుషులకు, సత్సంగతిః = సజ్జన సాంగత్యము ధి
యః = బుద్ధియొక్క, జాడ్యం = జడత్వమును, హరతి = హరించుచున్నది.
వాచి = వాక్కునందు, సత్యం = సత్యమును సింహితి = కల్పించుచున్నది.
మానోన్నతిం = గొప్పగౌరవమును, దిశతి = ఇచ్చుచున్నది, సాపం = సా
పమును, అపాకరోతి = నశింపజేయును. చేతః = మనస్సును, ప్రసాద
యతి = నిర్మలముగ జేయును. దిక్షు = దిక్కులయందు, కీర్తి = కీర్తిని, తనో
తి = వ్యాపింపజేయును, కథయ = చెప్పుము, కింకరోతి = ఏమిచేయును.

తా॥ సత్సంగత్యము బుద్ధిజాడ్యమును పోగొట్టును. వాక్కునందు సత్యమును కలుగజేయును. గౌరవమునిచ్చును. పాపముల పోగొట్టును మనస్సును స్వచ్ఛముగాజేయును. కీర్తిని నిక్కులందు విస్తరింపజేయును. ఇంకను ఎంతటి సౌఖ్యము కల్గింపదు?

శ్లో॥ దౌర్మంత్యాన్మౌవతిర్విస శ్యతియతిస్సంగాత్పుతోలాల
నా | ద్విప్రోసధ్యయనాత్కులం కుతనయాచ్ఛీలంఖలో
పాసనాత్ | హీర్మద్యాదన పేక్షణాదపిక్వపిఃస్నేహాఃప్ర
వాసాశ్రయాన్మైత్రీచాప్రణయాత్ప్రమృద్ధిసయాత్త్యా
గాత్ప్రమాదాద్ధనం॥

టీ॥ నృపతిః = రాజు, దౌర్మంత్యాత్ = దుర్మంతిః అగుట వలన
వినశ్యతి = నశించుచును, (వినశ్యతి యను క్రియయంతటను అన్వయించు
కొనవలెను.) యతిః = సన్న్యాసి. సంగాత్ = స్నేహమువలన వినశ్యతి =
నశించును. లాలనాత్ = గారాబమువలన, సుతిః = కొడుకు, వినశ్యతి =
చెడిపోవును, అనధ్యయనాత్ = చదువకపోవుటవలన, శిష్టః = బ్రాహ్మ
ణుడు వినశ్యతి = చెడును. ఖలోపాసనాత్ = దుస్సాంగత్యము వలన
శీలం = స్వభావము, వినశ్యతి = చెడును. కుతనయాత్ = దుష్టపుత్రునివలన
కులం = కులము, వినశ్యతి = చెడును. మద్యాత్ = మద్యపానమువలన హ్రీః
= సిగ్గు, వినశ్యతి = చెడును, అనపేక్షణాత్ = సరిగచూడక పోవుటవలన
కృషిః = కృషి, వినశ్యతి = చెడును, ప్రవాసాశ్రయాత్ = పరదేశ నివాస
ము వలన స్నేహః = స్నేహము, వినశ్యతి = నశించును, అప్రణయాత్ =
ప్రణయము లేక పోవుట వలన, సమృద్ధిః = సమృద్ధి, వినశ్యతి = నశించు
ను. అనయాత్ = నీతిలేకపోవుటవలన, త్యాగాత్ = ఈవినలన, ప్రమా
దాత్ = ప్రమాదమువలన, ధనం = ద్రవ్యము, వినశ్యతి = నశించును.

తా॥ దుర్మంతిగలుగుటవలన రాజును, సంగమమువలన సన్న్యాసియు,
లాలనమువలన బుత్రుండును, జేదముచదువకపోవుటవలన బ్రాహ్మణుడును,
దుష్టపుత్రునివలన కులంబును, దుష్టసాంగత్యమువలన సత్స్వభావమును, మద్య
పానమువలన సిగ్గును, చూడకపోవుటవలన కృషియును, పరదేశగమనమువలన

నన్నేహమును, ప్రణయములేకపోవుటవలన సమృద్ధియును, నీతిలేకపోవుట
మిక్కిలియిచ్చుట ప్రమాదము ఈమాటివలన ధనంబునశించును.

శ్లో॥ దానంభోగోనాశ స్తిసో గతయోభవంతివిత్తస్య |

యోనదదాతినభుం కైతస్యతృతీయాగతిర్భవతి ||

టీ॥ విత్తస్య = ధనమునకు, దానం = ఒకరికిచ్చుట, భోగః = అను
మించుట, నాశః = నశించుట, తిస్రో = మూడైన, గతయః = ఆనధలు
భవంతి = ఉన్నవి, యః = ఎవడు, నవదాతి = ఇవ్వఁడో, నభుంక్తే = ఆ
నుభవింపఁడో, తస్య = వానియొక్క, విత్తం = ద్రవ్యము, తృతీయా =
మూడువదియగు, గతిః = గతి, భవతి = (కలిగినది) అగుచున్నది.

తా॥ ధనమునకు దానము, అనుభవము, నాశము, అనిమూడవస్థలు
గలవు. ఏవనికుడు. ఒకనికియక తాననుభవింపకయుండునో వానిధనము
మూడవయ్యగు, నాశమును బొందును.

శ్లో॥ యస్మాస్తివిత్తంసచరణమలీనస్సపండితస్సశ్రీతవాన్విధిజ్ఞః |

సమనవక్తాసచవర్చనీయస్సర్వేగుణాఃకాంచనమాశ్రీయంతి

టీ॥ యస్య = ఎవనికి, విత్తం = ధనము, అస్తి = కలదో, సః = ఆ నరః = మ
నుష్యుడే, మలీనః = సక్కులనంతుడు, సః = ఆతడే, పండిత - పండితు
డు, సః = ఆతడే, శ్రుతవాన్ = శాస్త్రజ్ఞుడు, విధిజ్ఞః = కర్తవ్యార్థకర్తవ్యముల
నెరింగినవాడు, సచ = ఆతడే, నక్తా = పలుకనేర్చినవాడు, సచ = ఆతడే,
చర్చనీయః = చూడదగినవాడు, సర్వే = అన్ని, గుణాః = గుణములు
కాంచనం = ధనమును, ఆశ్రీయంతి = ఆశ్రీయించుచున్నవి.

తా॥ ధనముగలవాడే, సక్కులుండు, వాడే పండితుడు, వాడే శా
స్త్రజ్ఞుడు, వాడే కర్తవ్యార్థకర్తవ్యములనెరింగినవాడు, గనుక సకలగుణంబు
లును ధనమునాశ్రీయించుచున్నది.

శ్లో॥ దుర్జసఃపరిహారోవ్యో విద్యయాలంకృతోపినః

మణినాభూషితస్సర్వకిమసౌనభయంకరః ||

టీ॥ విద్యయా = విద్యచేత, అలంకృతోపి = అలంకరింపఁబడిన
వాడైనను, సః = ఆహుడనః = దుష్టుడు పరిహర్యః = విడుదలదగినవా

దు, సర్వః = పాము, మణినా = మణిచేత, భూపితః = అలంకరింపబడినదై నను, ఆసా = ఈపాము, భయంకరః = భయమునుకల్పించునది, న = కాదా.

తా॥ రత్నముచేత, భూపింపబడినదైనను, సర్వమెట్లు, భయంకర మైనదో. అరీతిగ, దుష్టనుఁడు విద్యచేత నలంకరింపబడినవాఁడై యుండి యాను దూరముగా వ్యంపఁదగినవాడు.

శ్లో॥ జాడ్యంహీమతిగణ్యతేవృతరతేదంభశ్శుచౌకైతవం | శూ రేనిర్ఘృణతామునౌవిమతితాదైన్యంపియాలాపిని | తే జన్విస్యవలిస్తతాముభరతావక్తర్యశక్తిస్థిరే తత్తోనా మగుణోభవేత్సుగుణినాయోదుర్జన్తర్నాంకితః॥

టీ॥ హీమతి = సిగ్గుగలవానియందు, (అభిమానముగలవానియందు) జాడ్యం = జడత్వము, గణ్యతే = ఎన్నఁబడుచున్నది, వృతరతే = వృతముల యందాశక్తి గలవానియందు, దంభః = మిఁగు, గణ్యతే = గణింపఁబడుచు న్నది, శుచౌ = ఆచారపరునియందు, కైతవం = కపటము, గణ్యతే = గణిం పఁబడుచున్నది. శూరే = శూర్యముగలవానియందు, నిర్ఘృణతా = కరుణలే కపోపుట, గణ్యతే = ఎంచఁబడుచున్నది, మునౌ = మునియందు, విమతి తా = మాఘత్వము, గణ్యతే = ఎంచఁబడుచున్నది, పియాలాపిని = పియ ముగ మాటలాడువానియందు, దైన్యం = దీనత్వము, గణ్యతే = గణింపఁబ డుచున్నది, తేజస్విని = తేజముగలవానియందు, అవలిస్తతా = గర్వము, గ ణ్యతే = ఎంచఁబడుచున్నది, వక్తరి = పలుకశక్తిగలవానియందు, ముభర తా = వాచాటత్వము, గణ్యతే = గణింపఁబడుచున్నది, స్థిరే = స్థిరుని యందు, ఆశక్తిః = శక్తిలేకపోపుట, గణ్యతే = ఎంచఁబడుచున్నది, సుగు ణినాం = గుణవంతుల యొక్క యః = ఏ, గుణః = గుణము, దుర్జన్తః = దుష్టులచే, నాంకితః = (చెడ్డగుర్తువేయఁబడలేదో,) (సః) గుణః = ఆగుణము తోనాను = విద్యయందును.

తా॥ దుష్టనుఁడు, సజ్జనులందు, సదుగుణములను దుర్గుణములుగావెంచు ము. ఎట్లవిన లాజ్ఞావంతునిజూచి జడుడనిచెప్పును. వృతశీలని దాంభికుడని చెప్పును. ఆచారవంతుని కపటుడనిచెప్పును. శూరునినిర్దయుడనిచెప్పును. (పి

యములాడువానిని దీనుడనిచెప్పను, లేజస్సుగలవానిని గర్వించినవాడని చెప్పను పలుకనేర్చినవానిని వాచాటుడనిచెప్పను. శ్రీరఘదేయున్నవానిని నశత్తుడని చెప్పను! కావునదుర్జనునకు సజ్జనునియందలి సద్గుణముక్కిటి యొసగపడదు.

శ్లో॥ లోభశ్చేదగుణేనకీంపిశునతాయద్యస్తికింపాతకై సుత్యం
చేత్తపసాచకింశుచిమనోయద్యస్తిశ్చేనకీంసాదన్యంయ
దిటబలే మహిమాయద్యస్తికింబద్ధనై సుద్యవ్యాయ
దింధనై రషయశోయద్యస్తికింమృత్యునా॥

టీ॥ లోభః = అత్యాశ, ఆస్తిచేత్ = స్పృహ, అగుణేన = (హృ
యోక్) దుష్టగుణముచేత, కీం = ఏమిదయోగనము (ఎందుకు) పిశునతా =
చెడ్డతనము, ఆస్తియశి = అస్తిశైల్య, పాపానైకం = పాపములే, సత్యం =
జము, ఆస్తిచేత్ = ఉన్నదొ, సాం = సామ్య, ఏం, శుచిని
మనః = మనస్సు, మైన = నశస్సు, అస్తియ = ఉన్నయెడల, శీఘ్రనః =
తీవ్రయాత్రలేల, సాదన్యం = మంచితనము, ఆస్తియ = ఉన్నయెడల, బలే
నకం = బలమే, మహిమ = గౌరవము, అస్తియ = ఉన్నయెడల తిష్ఠనై
కిం = భూపణము లే, సుత్యా = మంచిత్య, అస్తియ = ఉన్న
యెడల, సద్యోకం = పనిమే, సయశి = అసత్, అస్తియ = ఉన్నయె
డల, మృత్యునాకిం = మరణమే.

తా॥ అత్యాశ గలిగియున్న వేగుగొంతుమే? దోర్జన్యముగలిగియు
న్న పాపమే? సత్యము లిగియున్న వేరే తాగునీరు. మంచితన
ముకలిగియున్న శీఘ్రమనలేదు. మంచితనముకలిగియున్న బలము పనిలేదు.
మహిమకలిగిన వేదభూపణము పనిలేదు. మంచిత్య లిగిన కనము పని
లేదు. అసత్ కీర్తిగలిగిన మృత్యువుపనిలేదు.

శ్లో॥ ఏతేనత్పురుషాఃపరార్థముటకాసాన్విధాస్పరిత్యజ్యయే
సామాన్యాస్తుపరార్థముద్యమభృతసాన్విధావిరోధేన

యే తేమీమానుషరాక్షసాః పరహితం సాన్విధ్యాయనిఘ్నం
తియే యేతుఘ్నంతి నిరర్థకం పరహితం తే కేన జానీమహీ॥

టీ॥ సాన్విధ్యాయ = తమ కార్యములను, పరిత్యజ్య = విడిచి, యే ఎవరూ
పరాధ్యక్షుటకాః = ఇతరుల పనులను సానుకూలపఱచెదరో, ఏతే = వీరు,
సత్పురుషాః = మంచివారు, సాన్విధ్యావిరోధేన = తమ కార్యమునకు విరోధ
ము లేక యే = ఎవరు, పరాధ్యం = పరకార్యమును, ఉద్యమభృతః = వ
హింతురో (తే = వారు) సామాన్యాః = సామాన్యులు, సాన్విధ్యాయ = తమ
కార్యము కొఱచు, యే = ఎవరు, పరహితం = పరులకష్టముగు కార్యమును
నిఘ్నంతి = పాడుచేయుదురో, తేమీ = ఆవీరుల, మానుషరాక్షసాః =
మనుష్యులను రాక్షసులు యే = ఎవరు, నిరర్థకం = సప్రయోజనములు లేక
యే, పరహితం = ఇతరుల కష్టముగు కార్యము నిఘ్నంతి = పాడుచేయుదు
రో, తే = వారు, కే = ఎవరో, నజానీమహీ = తెలిసుకొనజాలము.

తా॥ తమ కార్యములను ఏవలి నితరకార్యములను చక్కబెట్టువా
రు సత్పురుషులు, తమ కార్యములకు విరోధంబులేక యితరుల కార్యమును
జక్కబెట్టువారు మధ్యములు, తమ కార్యముకొరకు నితరుల కార్యము చెఱు
పువారు మానుషరాక్షసులు, తమకొక ప్రయోజనములేక వ్యర్థముగా బహుల
కార్యములను జెరుపునార లేవ్వరో యెఱుంగము.

శ్లో॥ పద్మాకరందినకరో వికచంకరో తిచంద్రో వికాస

యతిక్తై రవచక్రవాళం నాభ్యర్థితో జలధరో పిజ

లందదాతి సంతస్వయం పరహితే విహితాభియోగాః॥

టీ॥ దినకరః = సూర్యుడు, పద్మాకరం = కమలములగుంపు, వికచం
= వికసించినదానినిగా, కిరోతి = చేయుచున్నాడు, చంద్రః = చంద్రుడు,
క్తై రవచక్రవాళం = కలువలగుంపును, వికాసయతి = వికసించజేయును, జల
దో = మేఘము, నాభ్యర్థితోపి = స్పృశంపఱచుచున్నదైనను, జలం = నీటిని దదా
తి = యిచ్చుచున్నది, సంతః = సత్పురుషులు, పరహితే = పరులకు హితముగు కార్య
ర్యములయందు, స్వయం = స్వయముగనే, విహితాభియోగాః = హితము చేయు
టయందు నుద్యుక్తులగుదురు.

తా॥ నూర్మూడు కమలముల వికసింపజేయుచున్నాడు, చంద్రుడు కలువల వికసింపజేయుచున్నాడు, మేఘములు యాచింపబడక నీటి నీచ్చుచున్నవి. ఆరీతిగ సత్పురుషులు ఇతరులకు హితముచేయుటయందు నుద్యుక్తులై యుందురు,

శ్లో॥ నై వాకృతిః ఫలతి నై వకులం నశీలం విద్యాపి నై వనచయ
త్నకృతాపినేవాభాగ్యాని పూర్వతపసాఖలుసంచితాని కా
లే ఫలంతి పురుషస్య యథై వవృక్షాః॥

టీ॥ ఆకృతిః=చక్కనియాకారము, నైవ ఫలతి=ఫలమును గల్గించదు కులంచ=కులమును, (నఫలతి) శీలం=స్వభావము, (నఫలతి) విద్యాపి=చదువు యును (నఫలతి) యత్నకృతా=ప్రయత్నముచేత చేయబడిన సేవయు న ఫలతి, పూర్వతపసా=పూర్వజన్మమున చేసిన తపస్సుచేత, సంచితాని=సంపాదించబడిన భాగ్యాని=భాగ్యములు పురుషస్య=పురుషునకు కారే=కాలము ప్రాప్తింపఁగా, యథైవ=ఎట్లు, వృక్షాః=చెట్లు, ఫలతి=ఫలించునో (తథా=అట్లుగా) ఫలంతి=ఫలించును.

తా॥ సౌందర్యము కులము శీలము విద్య యత్నముచే నొనర్చిన సేవ ఇవి ఫలమును గలుగఁజేయజాలవు. జన్మాంతరతపస్సుచేత సంపాదించబడిన భాగ్యములు పురుషుని ప్రాప్తికాలము వచ్చినపుడు వృక్షములు ఫలించు నట్లు ఫలించును.

శ్లో॥ త్యజదుర్జనసంసగః సంభజసాధుసమాగమమ్॥

కురుపుణ్యమపహరాత్ సృరనిత్యమనిత్యతామ్॥

టీ॥ దుర్జనసంసగః=దుర్జనసాంగత్యమును, త్యజ=విడుపుము, సాధు సమాగమం=సత్పురుషుల యొక్క సమావేశమును, భజ=పొందుము, అహారాత్రం=రేయింబవళ్ళు, పుణ్యం=పుణ్యమును, కురు=చేయుము, నిత్యం=నిత్యము పలచు పదార్థమును అనిత్యతాం=నిత్యము గాని దానినిగా స్మర=స్మరింపుము.

తా॥ పురుషుడు దేహమనిత్యమని తలచి రేయింబవళ్ళు పుణ్యముతో నీ దుర్జనసాంగత్యమును విడిచి సజ్జనసాంగత్యము చేయవలయును.

శ్లో॥ ముఖంప్రసన్నంవిమలాచదృష్టిః కథానురాగోమధురాచ
వాణీ । ప్రేమాధిక స్నేహితదర్శనేన సదానురక్తస్య
జనస్యలక్షణం॥

టీ॥ ముఖం=మొగము, ప్రసన్నం=నిర్మలము (అయియుండుట) దృ
ష్టి=చూపు, విమలా=విమలమైయుండుట, కథాను రాగో=పురాణ కథల్ని గ
నురాగము (కలిగియుండుట) వాణీ=వాక్కు, మధురా=మధురమై (యూ
డుటయు) స్నేహితదర్శనేన=సదా మిత్రులను జూచిన తోడనే, ప్రేమా
ధికః=మిక్కిలిప్రేమించుటయు, అనురక్తస్య=సరసుడైన జనస్య=జనుని
యొక్క లక్షణం=లక్షణమును.

తా॥ నవ్వుమొగమును చల్లనిచూపులును పెళ్లలుచెప్పుపురాణకథలం
దు వినవలెనను తలంపుయు మృదుభాషయును విశేషముగ స్నేహితులను
చూచినతోడనే సంతోషము గలుగుటయు ఇవిసరసుని లక్షణములు.

శ్లో॥ అతుష్టిదానంకృతపూర్వనాశనం అమాననందుశ్చరితాను
క్తిర్గతం । కథాప్రసంగేషుచనామవిస్మృతిర్వి రక్తభావస్య
జనస్యలక్షణం॥

టీ॥ అతుష్టిదానం=సంతుష్టిలేక యిచ్చుట, కృతపూర్వనాశనం=చే
సినమేలును మరచుట, అమాననం=అమవాస్యనలె ముఖముండుట (కళావి
హీనమైయుండుట) దుశ్చరితానుక్తిర్గతం=దుర్మార్గులను పొగడుట, కథాప్ర
సంగేషు=పురాణాది కథలు జరుగు చుండఁగా, నావిస్మృతిః=తన మేరు తా
నే మరచిపోయి యుండుట (ఇం) విరక్తభావస్య=దుష్టుడగు, జనస్య=మను
జునియొక్క, లక్షణం=లక్షణమును.

తా॥ సంతుష్టి లేక యిచ్చుట చేసిన మేలును మరచుట, ముఖముక
ళావిహీనమై యుండుట దుర్మార్గుల పొగడు చుండుట పెళ్లలు పురాణము
లు చెప్పుచుండఁగా జ్ఞప్తి లేకుండుట ఇవి విరగుల లక్షణములు.

శ్లో॥ గోభిర్విప్రైశ్చవేదైశ్చసతిభిస్సత్యవాదిభిః |
అలుబ్ధైర్దానశీలైశ్చసస్తభిధాన్యతేమహీ॥

టీ॥ గోభిః=గోవులచేతను, విప్రైః=బ్రాహ్మణుల చేతను వేదైశ్చ=వేదములచేతను, సతిభిః=పత్నివ్రతలచేతను, సత్యవాదిభిః=సత్యవాదుల చేతను అలుబ్ధైః=నిరాశగలవారిచేతను, దానశీలైః=దానస్వభావముగలవారిల చేత ఈసస్తభిః=ఏడుగురు చేతను, మహీ=భూమి, ధార్యతే=ధరింపబడును.

తా॥ గోవులచేతను బ్రాహ్మణులచేతను వేదములచేతను పత్నివ్రతలచేతను సత్యవాదులచేతను దాతృత్వముగలవారిచేతను దానధర్మములుచేయువారిచేతను ఈభూమి యుద్ధరింపబడుచున్నది.

శ్లో॥ అస్థిరంజీవనంలోకేఅస్థిరంయశావనంధనం |
అస్థిరందారపుత్రాదిధమఃకీర్తిర్ద్యయంస్థిరం॥

టీ॥ లోకః=లోకముందు; జీవనం=బ్రతుకు; అస్థిరం=స్థిరముగాదు; యావనం=యావనము; అస్థిరం=స్థిరముగాదు; ధనం=ధనము; అస్థిరం=స్థిరముగాదు; దారపుత్రాది=పెండ్లాముకొడుకులుమొదలగువారు; అస్థిరం=స్థిరముగాదు; ధర్మకీర్తిర్ద్యయం=ధర్మము కీర్తిఅను నీరెండును; స్థిరం=స్థిరములైనవి.

తా॥ జీవితకాలము, ధనము, యావనము, దారపుత్రులు, ఇవిఅస్థిరములు తాముచేసినధర్మమును దానివలనగలిగెడుకీర్తియు ఈరెండును శాశ్వతములు.

శ్లో॥ చింతాజ్వరోమనుష్యాణాం వస్త్రాణామాతపోజ్వరః |
అసౌభాగ్యంజ్వరఃస్త్రీణామశౌనామైథునంజ్వరః॥

టీ॥ మనుష్యాణాం=మనవులకు; చింతా=చింతారమే; జ్వరః=జ్వరము; వస్త్రాణాం=బట్టలకు; ఆతపో=వేడిమియే; జ్వరః=జ్వరము, స్త్రీణాం=స్త్రీలకు; భాగ్యం=భాగ్యమే; అసౌభ్యం=ఈజ్వరము; అశౌనాం=గుఱములకు; మైథునం=మైథునమే; జ్వరః=జ్వరము.

తా॥ ఎల్లప్పుడేదెననొక చింతతోనుండుటయే మనుష్యులకు జ్వరము వత్త్రంబులకు వేడిమితోనుండుటయే జ్వరము స్త్రీలకు భాగ్యమేజ్వరము గుఱ్ఱములకు మైధునంబొనర్చుటయేజ్వరము.

శ్లో॥ అతిదానేబలిర్బద్ధోఅతిమానేచకారవాః।

అత్యుగ్రోరావణోనప్తస్సర్వమత్యంతగర్హితమ్॥

టీ॥ బలిః = బలిచక్రవర్తి, అతిదానే = అతిదానమందు, బద్ధః = బద్ధుడయ్యెను, అతిమానే = మిక్కిలికోపముగనుండుటయందు, కారవాః = కారవులు, (చెడిపోయిరి) అత్యుగ్రః = మిక్కిలి యుగ్రుడైనందున రావణః = రావణుండు, నప్తః = నష్టమునుపొందెను, సర్వం = అంతయు అత్యంతగర్హితం = మిక్కిలినింద్యమైనది.

తా॥ అతిదానంబొనర్చుచుండిన బలిచక్రవర్తి బద్ధుడయ్యెను అమానంబుగానుండినందున కారవులునశించిరి అత్యుగ్రుడైనందున రావణుడుమరణించె కావున అతి యెనరికినిగూడదు. సర్వవిషయములయందు మితముగానుండవలెను.

శ్లో॥ మనస్యేకంవచస్యేకం కర్మణ్యేకంమహాత్మనామ్।

మనస్యన్యద్వచస్యన్యత్కమణ్యన్యద్దురాత్మనామ్॥

టీ॥ మహాత్మనాం = సత్పురుషులకు, మనసి = హృదయమందును, వచసి = వాక్కునందును, ఏకం = ఒక్కటి, కర్మణి = కర్మయందు, ఏకం = ఒక్కటి, దురాత్మనాం = దుష్టులకు, మనసి = మనస్సునందు, అన్యత్ = వేరు, వచసి = మాటయందు అన్యత్ = వేరు, కర్మణి = కర్మయందు, అన్యత్ = వేరు.

తా॥ మహాత్ములకు మనస్సు మాటలందును కార్యములందును, ఒక్కటిగనేయుండును దుష్టులకు మనస్సునందొకటి మాటలందొకటి కార్యములందొకటిగను ఉండును.

శ్లో॥ పరోక్షే కార్యహంతారంప్రత్యక్షే ప్రియవాదినమ్।

వర్జయేత్తాదృశంమిత్రంవిషకుంభపయోముఖమ్॥

టీ॥ పరోక్షే = ఎదుటలేనపుడు కార్యహంతారం = కార్యమునుచెడ గొట్టునట్టిన్ని; ప్రత్యక్షే = ఎదుటనున్నపుడు; ప్రియవాదినం = ఇంతుగ

మాట్లాడునట్టి; తాదృశం = అట్టి; మిత్రం = స్నేహితుని; విష్వకుంభపయోముఖం = ముఖమునపాలునులోపలవిష్వమునుగల కుండ (వలె) వర్జయేత్ = విడువవలయును.

తా॥ మనుజుడు ఎదుటలేనపుడు వానికార్యమును జెరుపువాడును వాడెదుటనుండునపుడు ప్రియముగ భాషించువాడునగు మిత్రునిముఖమున పాలు లోనవిష్వమునుగలకుండవలె విడువవలయును.

శ్లో॥ సుఖస్యానంతరందుఃఖిందుఃఖస్యానంతరంసుఖమ్ |

చక్రీవత్పరివతః తేదుఃఖానిచసుఖానిచ ||

టీ॥ సుఖస్య = సుఖమునకు, అనంతరం = తరువాత, దుఃఖం = దుఃఖము, దుఃఖస్య = దుఃఖమునకు, అనంతరం = తర్వాత, సుఖం = సుఖము, చక్రవత్ = చక్రమువలె, సుఖాని = సుఖములను, దుఃఖానిచ = దుఃఖములు, పరివర్తంతే = తిరుగుచుండును.

తా॥ ప్రథమంబున సుఖంబుగలిగినేని తోడనేదుఃఖముకలుగును. ప్రథమమున దుఃఖముకలిగినేని పిమ్మటసుఖముకలుగును, కావున దుఃఖంబును సుఖంబును చక్రంబువలెతిరుగుచుండును.

శ్లో॥ ఉదయతియదిభానుఃపశ్చిమేదిగ్విభాగేవికసతియదిపద్మః

పర్వతానాంశిఖాగ్రే | పశ్చిచలతియదిమేరుశ్శీతతాంయా

తివహ్నిర్నచలతిఖలువాక్యంసజ్జనానాంకదాచిత్ ||

టీ॥ భానుః = మార్కుడు, పశ్చిమేదిగ్విభాగే = పడమట దిక్కునఁ ఉదయతియది = ఉదయించునప్పటికి, పద్మః = పద్మము, పర్వతానాం = పర్వతములయొక్క, శిఖాగ్రే = శిఖరములపై, వికసతియది = వికసించినను, మేరుః = మేరుపర్వతము, ప్రచలతియతి = చలించినను, వహ్నిః = అగ్ని, శీతతాం = చల్లదనమున, యాతియది = పొందినను, సజ్జనానాం = సత్పురుషులయొక్క, వాక్యం = వాక్యము, కదాచిత్ = ఎప్పుడును, నచలతిఖలు = చలంపదు.

తా॥ మార్కుడు పశ్చిమదిశయందుదయించినను తామరపువ్వులు పర్వతాగ్రమందుదయించినను, మేరుపర్వతముచలించినను నిప్పు తనగుణమునువిడిచి చల్లదనముపొందినను సజ్జనులు అడిగనమాటతప్పదు.

శ్లో॥ లోకఃపృచ్ఛతినద్వారాంశరీరేశలంతవ ।

కుతఃకుశలమస్మాకమాయుర్యాతిదినేన॥

టీ॥ లోకః = లోకము, తవ = నీయొక్క, శరీరే = శరీరమందు, కుశలం = డేమము, (అని) సద్వారాం = మంచివార్తను, పృచ్ఛతి = అడుగుచున్నది, దినేదినే = ప్రతిదినమందును, ఆయుః = వయస్సు, యాతి = గతించుచున్నది, అస్మాకం = మనకు, కుశలం = డేమము, కుతః = ఎట్లు,

తా॥ సాధారణముగా లోకములో నీకుడేమమా! అని యడిగెదరు దినదినంబున డీనించుచుండెడు ఆయువుగల మనకు కుశలంబెక్కడిది? నూరేండ్లుపరిమితిగల మనుజునకు నొక్కొక్క దినంబు గతించుచుండు? ఆయువునశించుచున్నది. కనుక కుశలంబెక్కడిది?

నీతిశాస్త్రము సమాప్తము.

